

**Petra Mertelová, Silvie Konopková,
Lukáš Hadamčík (eds.)**

COFOLA 2024

část 3

Aktuální otázky náhrady škody

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

COFOLA 2024

Sborník příspěvků mladých právníků, doktorandů
a právních vědců

Část 3 – Aktuální otázky náhrady škody

Petra Mertelová, Silvie Konopková, Lukáš Hadamčík (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2024

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „COFOLA 2024“ MUNI/B/1385/2023 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2024.

Příspěvky jsou publikovány v rámci licenčních podmínek Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0).

© 2024 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0673-0 (online ; pdf)

Recenzentka

- Mgr. et Mgr. Martina Jílková

Odborný garant

- JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D.

Organizační výbor konference

- doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.
- Mgr. Bc. David Texl, LL.M.
- Mgr. Jakub Slavík
- Mgr. Radka Špačková
- Mgr. Bc. et Bc. Michaela Trtková, Ph.D.
- Mgr. Adam Janeček

OBSAH

Kdo odpovídá za škodu způsobenou zvířetem? Otázka odpovědnosti a náhrady škody ve vztahu k živočišné říši.....	9
<i>Kristýna Králová</i>	
Náhrada nemajetkové újmy na zdraví: smíření s Metodikou, návrat k prováděcím předpisům nebo třetí cesta?.....	38
<i>Vladimír Krejča</i>	
Náhrada škody v případech věcí, které jsou předmětem zvláštní obliby	66
<i>Anna Němečková</i>	
Náhrada škody v případě neprodejnosti výrobků obsahující hlc látky a celkový dopad na podnikání jednotlivců	86
<i>Kateřina Pláteníková, David Špůrek</i>	
Právo na zadostiučinění v souvislosti s rozhodováním orgánů družstva	109
<i>Tereza Tina Rašůrková</i>	
Újma způsobená neprodloužením života závažně nemocné osoby	123
<i>Hana Svobodová</i>	

KDO ODPOVÍDÁ ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU ZVÍŘETEM? OTÁZKA ODPOVĚDNOSTI A NÁHRADY ŠKODY VE VZTAHU K ŽIVOČIŠNÉ ŘÍŠI

Kristýna Králová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Ačkoliv je náhrada škody bezpochyby institutem soukromoprávním, v některých případech nepostačí úprava v občanském zákoníku a je nutné aplikovat i předpisy práva veřejného. K takové situaci v praxi typicky dojde v případě, kdy živočich žijící ve volné přírodě způsobí škodu. S ohledem na postupný návrat vlků do naší krajiny přitom tato problematika nabírá čím dál více na aktuálnosti. K určení, kdo je za škodu odpovědný a po kom lze požadovat náhradu škody, je v takovém případě nutné aplikovat zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. Nelze však opomenout ani odpovědnost za škodu způsobenou zvěří, jejíž početní stavy nemohou být snižovány lovem dle zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, a jejíž úprava je rovněž specifická. Cílem příspěvku je detailně pojednat zejména o odpovědnosti za škodu způsobenou živočichem, a to i v reflexi aktuální judikatury (nejvyšších) soudů.

Keywords in original language

Škoda způsobená zvěřetem; náhrada škody; odpovědnost státu; ochrana zvířat; návrat vlků; škoda způsobená zvěří.

Abstract

Although damages is undoubtedly a private law institute, in some cases the Civil Code is not sufficient and the public law regulation must be applied. That kind of situation typically arises when wildlife causes damage. In view of the fact that wolves return to our countryside, this issue is becoming increasingly topical. In order to determine who is responsible for damages,

it is necessary to apply Act No 115/2000 Coll. on the provision of compensation for damage caused by selected specially protected animals. It is also necessary to mention the State's liability for damages caused by game according to Act No 449/2001 Coll. The aim of this paper is to discuss in detail the liability for damages caused by animals, in reflection of the current case law of the highest courts.

Keywords

Damage Caused by Animals; Damages; Liability of the State; Wild Animals Protection; Return of Wolves; Damage Caused by Game.

1 Úvod

Živé zvíře není věc, ale smysly nadaný živý tvor. Tato právní konstrukce je v českém právním řádu účinná již deset let a přímý dopad měla mj. na institut náhrady škody, a to v případě, kdy je živý tvor původcem způsobené škody. V takovém případě se po vzoru německého občanského zákoníku uplatní speciální úprava odpovědnosti za škodu obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „občanský zákoník“), která jako základní pravidlo, na kterém je odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem postavena, stanoví primární odpovědnost vlastníka zvířete.¹

V některých specifických případech si ovšem se soukromoprávní úpravou náhrady škody obsaženou v občanském zákoníku nevystačíme. Jedná se o zcela specifickou skupinu škod na životním prostředí způsobenou živočichem či zvěří, kteří z pohledu práva nejsou předmětem vlastnictví a mají povahu *res nullius*. Pro takové případy zákonodárce určil subjekt, který je povinen jimi (či na nich) způsobené škody nahradit.² Specifika takto způsobených škod jsou upravena ve speciálních předpisech, kterým je především zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy (dále „zákon o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy“) a zákon č. 449/2001 Sb.,

¹ MATZNER, J. Odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem. In: *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odpovednost-za-skodu-zpusobenou-zviretem>

² JANČÁROVÁ, I. a kol. *Právo životního prostředí: obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 670.

o myslivosti (dále „zákon o myslivosti“), přičemž platí, že občanský zákoník lze v takových případech aplikovat pouze subsidiárně.³

Předkládaný příspěvek si tak klade za cíl detailně pojednat o otázce náhrady škody způsobené zvířetem (resp. živočichem či zvěří). S ohledem na výzkumné zaměření autorky je příspěvek zaměřen zejména na případy náhrady škody způsobené živočichem, ve kterých je nutné uplatnit předpisy práva veřejného, s cílem nastínit, jakým způsobem se zákonodárce vypořádá s problémem, kdy je nutné chránit ohrožené druhy živočichů, avšak tato ochrana se dostává do kolize s jinými chráněnými zájmy, především s ochranou majetku.

Po úvodní kapitole zaměřující se na vymezení základních pojmů se první část příspěvku zabývá primární odpovědností vlastníka zvířete za způsobenou škodu, která je upravena v občanském zákoníku. V další a stěžejní části práce pak bude pozornost věnována případům, kdy má škoda způsobená živočichem přesah do veřejného práva a odpovědnost za ni je upravena konkrétními veřejnoprávními předpisy.

2 Zvíře jako právní pojem

V tuzemských právních předpisech se vedle pojmu „zvíře“ lze setkat i s pojmy „volně žijící živočich“ či „zvěř“. Uvedené pojmy užívané v různých právních předpisech však nemají vždy stejný význam.

Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zasluhují si proto ze strany člověka pozornost, péči a ochranu. „Zvíře“ definuje zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, jako každého živého obratlovce, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo.⁴ Dle občanského zákoníku zvířetem rozumíme smysly nadaného živého tvora, tj. všechny obratlovce a také bezobratlé, jsou-li schopni pociťovat bolest nebo stres.⁵ Naopak pojem „živočich“ jakožto pojem nejširší vychází z biologických definic a nazírání a v právních předpisech samostatně

³ JANČÁŘOVÁ a kol., op. cit., s. 678.

⁴ § 3 písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. *Beck-online* [online]. [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezfb0bz15shu&rowIndex=0>

definován není.⁶ Upravuje jej až zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a to v podobě „volně žijícího živočicha“, kterým se rozumí „*jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody.*“⁷ S pojmem „volně žijící živočich“ pracuje i zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, který definuje „zvěř“ jako obnovitelné přírodní bohatství, jež je představováno populacemi druhů volně žijících živočichů uvedených v tomto zákoně. Mezi zvěř se řadí savci a ptáci rozdělení do dvou kategorií, a to na druhy, které nelze lovit, a na ty, které obhospodařovat lovem lze.⁸

3 Primární odpovědnost vlastníka dle soukromého práva

Základním východiskem pro soukromoprávní náhradu škod, jež byla způsobena na vybraných složkách životního prostředí, je úprava obsažená v občanském zákoníku. Jedná se o objekty, které jsou majetkově přisvojitelné.⁹

Náhrada škody v případě, kdy jí způsobí zvíře, které je předmětem vlastnictví, je upravena v § 2933 občanského zákoníku. Zákon stanoví, že způsobí-li škodu zvíře, nahradí ji jeho vlastník. Děje se tak i v případě, kdy se mu zvíře zatoulalo nebo uprchlo, pokud vlastník již před škodní událostí vlastnictví k tomuto zvířeti (dle pravidel obsažených v § 1046 odst. 2, § 1047, 1048 občanského zákoníku) nepozbyl.¹⁰ Pro vznik odpovědnosti tak primárně není podstatné, zda se zvíře v době, kdy způsobí škodu, nachází ve sféře svého vlastníka, či nikoliv.¹¹ Základní povinností vlastníka zvířete je přitom vykonávat nad zvířetem náležitý dozor a zabezpečit jej tak, aby ke vzniku škody vůbec nedošlo. Záleží na vlastníkovi, jakým způsobem zvíře preventivně zajistí tak, aby zabezpečil ochranu okolí, zejména ostatních osob,

⁶ DAMOHORSKÝ, M. *Právní slovník* 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1445.

⁷ § 3 odst. 1 písm. d) ZOPK.

⁸ § 2 písm. b), c) a d) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti.

⁹ JANČÁŘOVÁ a kol., op. cit., s. 669.

¹⁰ V takovém případě by mohl být odpovědný k náhradě újmy způsobené tímto zvířetem na základě obecné odpovědnosti za újmu dle § 2919 ve spojení s § 2900 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. , 2004, sp. zn. 25 Cdo 972/2003.

¹¹ PÁSEK, M. § 2933 Vlastník a chovatel. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023.

přičemž tuto formu je nutné vždy přizpůsobit individuálním okolnostem. Vlastník zvířete přitom musí vzít v úvahu i skutečnost, že chování zvířete se může náhle změnit. Pokud na takovou změnu není připraven, poruší zákonnou prevenční povinnost již tím, že nechá zvíře pohybovat na místě, kde ke vzniku škody teoreticky dojít může, např. poblíž vozovky.¹²

Povinnou osobou k náhradě škody je tedy primárně vlastník, u kterého nezáleží na jeho faktickém stavu. Odpovědnost vlastníka se totiž odvozuje od stavu právního, tj. od jeho vlastnického práva. Ne vždy však musí být za způsobenou škodu odpovědný pouze vlastník. Situace je částečně odlišná v případě, pokud má zvíře v době, kdy způsobí škodu, ve faktické moci osoba odlišná od vlastníka. Takovou osobou může být typicky chovatel zvířete (tj. osoba, která o zvíře fakticky pečuje a zajišťuje jeho potřeby), dále osoba, která zvíře jinak používá (např. koně k lesním či polním pracím), nebo osoba, které bylo zvíře svěřeno, a to ať už trvale, nebo dočasně (třeba k projížďce na koni nebo k vyvenčení psa). Do této kategorie pak řadíme i osoby, které opatrují zvíře nalezené (§ 1058 odst. 2 občanského zákoníku) včetně obce, které bylo nálezcem odevzdáno, či provozovatele útulku pro zvířata, kterému bylo nalezené zvíře obcí svěřeno (§ 1059 odst. 2 občanského zákoníku).¹³ V takovém případě je totiž k náhradě škody povinen nejenom vlastník, ale společně a nerozdílně s ním i osoba, do jejíž péče bylo zvíře s důvěrou přenecháno do ochrany, pod dozor nebo vedení, která ho pro jiného opatruje, stará se o něj, vykonává nad ním dohled nebo realizuje jeho užitnou hodnotu ve svůj prospěch. Ke svěření zvířete do péče jinému přitom nemusí dojít přímo od vlastníka ani na základě smlouvy, nevyžaduje se ani více či méně formální předání zvířat. Rozhodující je dohoda, byť i konkludentní, mezi vlastníkem a osobou, již se zvíře svěruje, a to ať už se jedná o svěřením trvalé, nebo dočasné, úplatné, či neúplatné. Pokud existují pochybnosti o tom, komu je zvíře svěřené, mohou pomoci různé indicie, např. kdo pečuje o přístřeší, zdraví, bezpečí a obživu zvířete, kdo hradí náklady na obživu zvířete či pojištění za takové zvíře apod. Důvodem, proč zákonodárce rozšířil okruh pasivně legitimovaných osob a založil jejich solidární odpovědnost, je usnadnění pozice poškozeného při vymáhání náhrady škody.¹⁴ Pokud tedy

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1471/2014.

¹³ PAŠEK, M. § 2933 Vlastník a chovatel. In: PETROV a kol., 2023, op. cit.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2020, sp. zn. 25 Cdo 2681/2019-II.

např. vlastník svěří svého psa známému a požádá ho o vyvenčení, přičemž zvíře způsobí škodu, budou za ni solidárně odpovídat oba dva.

3.1 Předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu

Předpokladem pro speciální právní úpravu „skutkové podstaty škody způsobené zvířetem“ je skutečnost, že zvíře může být objektem soukromoprávních vztahů, neboť lze chovat psy, kočky, dobytek apod.¹⁵ Zákon pak touto úpravou reaguje na společensky nežádoucí jevy, ke kterým v souvislosti s chovem zvířat může dojít. Nemusí se přitom jednat pouze o zvíře domácí, ale i chované (zajaté nebo zkrocené) zvíře divoké. Vždy se však musí jednat o člověkem chované zvíře. Pokud újmu způsobí divoké zvíře žijící na svobodě a nejedná se o druhy zvířat upravené ve zvláštních zákonech (např. zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, viz dále), aplikuje se právní úprava obsažená v § 1046 odst. 1 občanského zákoníku.¹⁶ Účelem této úpravy je tedy ochrana společnosti před riziky, které vyplývají z často nevyzpytatelného chování zvířat, které může vyústit až ve vznik škody. V praxi může k takové situaci dojít např. tehdy, pokud pes během venčení pokouše jiného psa a vznikne tak škoda, jejíž původ lze bezpochyby spatřovat v chování zvířete.¹⁷ Ne vždy však musí vzniknout jako přímý důsledek chování zvířete. V některých situacích totiž ke vzniku škody postačí i pouhý pohled na zvíře, např. pokud uteče divoká šelma ze zoologické zahrady a vnikne do dopravního prostředku či obchodu, mohou vystrašení lidé při útěku zranit ostatní, a to i když šelma nijak útočit nebude, neboť riziko, že zaútočí, tu bezpochyby je.¹⁸

Nezbytným předpokladem povinnosti nahradit škodu je vedle pudového nebo volního chování zvířete a samotného vzniku škody rovněž příčinná souvislost mezi nimi. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní přitom leží na straně poškozené, ta však nemusí prokazovat porušení konkrétní právní

¹⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Sv. III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 1179.

¹⁶ PÁSEK, M. § 2933 Vlastník a chovatel. In: PETROV a kol., 2023, op. cit.

¹⁷ MATZNER, op. cit.

¹⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1627–1630.

povinnosti ze strany vlastníka zvířete.¹⁹ Pokud by se však poškozený domáhal vedle náhrady škody i náhrady újmy spočívající v jinak neodčinitelném osobním neštěstí (§ 2971 občanského zákoníku), v takovém případě platí, že „žalobce musí tvrdit a prokázat, že újma byla způsobena protiprávním činem, například tím, že žalovaný vlastník při zacházení se psem porušil z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvlášť zavrženého.“ Přitom platí, že za osobní neštěstí, které je podmínkou pro přiznání náhrady za nemajetkovou újmu podle § 2971 občanského zákoníku, nelze považovat situaci, „kdy chovatel psa poškozeného na zdraví jiným psem ztratil možnost zúčastňovat se s ním závodů a výstav, avšak svého psího společníka neztratil, nadále s ním žije, chodí na procházky i na cvičiště, i když již jen pro zábavu, a nikoli z důvodu výcviku na závody, byť je pes jeho jediným společníkem.“²⁰

3.2 Povaha odpovědnosti za náhradu škody způsobenou zvířetem

Výslovnou právní úpravu náhrady škody způsobené zvířetem přinesl až současný občanský zákoník. Součástí předchozího zákona č. 40/1964 Sb. taková úprava nebyla a odpovědnost chovatele tak byla posuzována podle obecné odpovědnosti. Porušení právní povinnosti se v těchto případech z důvodu absence konkrétních pravidel pro chov zvířat odvozovalo od nesplnění povinnosti tzv. generální prevence, tzn. nakolik či zda vůbec dostál chovatel povinnosti předcházet hrozícím škodám a realizoval dostatečná opatření k tomu, aby vzhledem k předpokládanému chování zvířete znemožnil jeho útěk, zabránil jeho přímému útoku či jinému způsobu vzniku škody. Rozhodovací praxe soudů byla v této oblasti nastavena dosti přísně a na chovatele, včetně míry jeho předvídání potenciálních rizik, ke kterým může dojít, kladla vysoké požadavky, prakticky na hranici objektivní odpovědnosti.²¹

Současná právní úprava, která již danou problematiku upravuje výslovně, pokračuje v dříve stanoveném trendu a je založena na objektivním principu. Dokonce je ještě přísněji nastavená v tom, že zčásti, tj. v obecném ustanovení

¹⁹ PAŠEK, M. § 2933 Vlastník a chovatel. In: PETROV a kol., 2023, op. cit.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2020, č. j. 25 Cdo 2681/2019.

²¹ VOJTEK, P. § 2933. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.). Komentář. Svazek VI (závazkové právo – druhá část)*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Dostupné v ASPI [cit. 15. 5. 2024].

§ 2933 občanského zákoníku, zakládá odpovědnost absolutní bez liberačního důvodu. Skutečnost, že se jedná o objektivní odpovědnost, potvrdil, ve své rozhodovací praxi i Nejvyšší soud, který k § 2933 občanského zákoníku výslovně uvedl, že „tato úprava zakládá objektivní odpovědnost vlastníka zvířete za způsobenou újmu, neboť povinnost k náhradě vzniká, došlo-li v příčinné souvislosti s počináním zvířete ke vzniku újmy bez ohledu na to, zda vlastník při chovu a dohledu nad zvířetem porušil svou právní povinnost; zavinění se nevyžaduje.“²² Vůči tomuto obecnému ustanovení pak zákonodárce stanovil zvláštní úpravu obsaženou v § 2934 občanského zákoníku. Uvedené ustanovení stanoví liberační důvod pro určitý okruh zvířat a jejich chovatelů.²³ Privileguje totiž určitou skupinu zvířat tím, že dává jejich vlastníku či osobě, které bylo zvíře vlastníkem svěřeno, možnost zprostit se povinnosti k náhradě, prokáže-li, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost, anebo že by škoda vznikla i při vynaložení této potřebné pečlivosti. Mezi tato privilegovaná zvířata, která jsou chována k vyššímu užitku, zákonodárce v první řadě zařadil zvířata domácí. Avšak tato skutečnost sama o sobě nestačí, podstatný je i důvod, pro který je domácí zvíře chováno. K tomu, aby bylo možné označit zvíře za privilegované ve smyslu § 2934 občanského zákoníku, je zároveň nutné, aby se jednalo buď o zvíře sloužící k výkonu povolání (tj. k určité soustavné činnosti, při které zvíře není používáno se zaměřením na zisk, např. lovecký pes hajného či hlídací pes strážného či záchranářský pes u policie) či k jiné výdělečné činnosti (tj. činnost zaměřenou na dosažení výdělku, která představuje podstatnou část činnosti vlastníka zvířete, který je k ní používá, typicky např. tažné zvíře, kráva na mléko nebo třeba pout'ové atrakce) nebo k obživě (prostředky nutné k životu získané jinak než výdělečnou činností či výkonem povolání). Mezi privilegovaná zvířata zákon řadí rovněž zvířata asistenční, která slouží osobě zdravotně postižené jako pomocník k usnadnění života s tímto postižením.²⁴

Jedná-li se o výše uvedené kategorie zvířat a jsou-li tak naplněny zákonem stanovené předpoklady, vlastník zvířete se může zprostit odpovědnosti za způsobenou škodu, pokud prokáže, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost (případ exculpae) anebo že by újma vznikla

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2019, sp. zn. 25 Cdo. 972/2018.

²³ VOJTEK, P. § 2933. In: ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol., 2021, op. cit.

²⁴ HULMÁK a kol., 2014, op. cit., s. 1630–1632.

i při vynaložení takové potřebné pečlivosti (případ neexistující příčinné souvislosti). Dozorem přitom rozumíme veškerou péči, která zabrání tomu, aby zvíře mohlo způsobit újmu, např. obživu, přístřeší, výcvik či vedení.²⁵ Otázkou však je, co si lze představit pod pojmem „potřebná pečlivost“, resp. jak posoudit, zda ji osoba při dozoru nad zvířetem nezanedbala. Posouzení této otázky je vždy úzce vázáno na konkrétní okolnosti, při kterých ke vzniku škody došlo. Je tedy vždy nutné vzít v úvahu např. místo, kde se vlastník se zvířetem nachází a další individuální okolnosti.²⁶ Z judikatury totiž vyplývá, že „obsah preventivní povinnosti chovatele psa úzce souvisí s konkrétními okolnostmi, zejména s místem, kde se chovatel se zvířetem nachází. I v případě, že ke škodní události nedošlo na veřejném místě, kde se od chovatele očekává zvýšená pozornost a opatrnost, nýbrž v jeho vlastním bytě, kde lze oprávněně předpokládat menší riziko vzniku škody, vyžaduje přítomnost cizích osob, zejména dítěte, jehož jednání a reakce mohou být neočekávané a iracionální, od chovatele zvýšenou pozornost.“²⁷ Je přitom vždy nutné brát v potaz obvyklé vlastnosti daného druhu zvířete i konkrétní daného jedince s tím, že vlivem individuálních okolností zvíře může své chování měnit, a být tak pro své okolí nebezpečné. Nelze tak např. *a priori* vyloučit, že se kůň splaší a vběhne na vozovku.²⁸ Vyšší míra opatření k zabezpečení ochrany okolí a minimalizování rizik pak bude vyžadována po vlastníkově (či po osobě, které bylo zvíře svěřeno), pokud se s ní pohybuje v místě zvýšeného výskytu či pohybu osob²⁹ nebo pokud se jedná o zvíře, s jehož ovladatelností již byly dříve problémy.³⁰

V souvislosti s nastavením odlišného režimu pro vlastníky podle druhu zvířete se nabízí otázka, co tímto krokem zákonodárce zamýšlel. Zatímco přísnějšímu režimu bez možnosti liberace podléhá vlastník, který má zvíře jako domácího mazlíčka pro potěchu a neplynou mu z toho žádné hospodářské či společenské benefity, v případě vlastníků zvířat domácích, která slouží k podstatnějším užtkům, zákon liberaci za určitých okolností umožňuje.

²⁵ HULMÁK a kol., 2014, op. cit., s. 1627–1630.

²⁶ Ibid.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2009, sp. zn. 25 Cdo 3516/2007.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2010, sp. zn. 25 Cdo 5030/2007.

²⁹ Rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2008, sp. zn. 25 Cdo 3117/2006; 25 Cdo 2432/2008.

³⁰ Rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2002, sp. zn. 7 Tdo 382/2002, a ze dne 24. 2. 2010, sp. zn. 25 Cdo 5030/2007.

V praxi to tedy znamená, že např. profesionální kynolog bude mít k dispozici liberační důvod, zatímco amatérský chovatel psa spadající do obecného režimu dle § 2933 občanského zákoníku nikoliv. Toto pojetí ale vyznívá poměrně v rozporu s obecně proklamovanou zásadou, dle které se na profesionály kladou vyšší požadavky (např. § 5, § 2950 nebo § 2953 odst. 2 občanského zákoníku). Zároveň může vyvolat problémy situace, kdy jako pomocník bude využito zvíře, které u nás není domestikováno. Dle mého názoru má ale tento rozdílný přístup logické opodstatnění pouze v případě speciálně vycvičených zvířat, která složí jako pomocník osobám se zdravotním postižením. V takových případech by totiž absolutní odpovědnost představovala vzhledem k handicapu vlastníka zvířete nepřiměřenou tvrdost.³¹

Druhým případem, kdy se lze odpovědnosti za náhradu škody způsobenou zvířetem zprostit, je pak situace, kdy je vlastníkově (či osobě, které vlastník zvíře svěřil), zvíře svémocně odňato. Jedná se o speciální skutkovou podstatu odpovědnosti za škodu upravenou v § 2935 občanského zákoníku. Svémocným odnětím rozumíme protiprávní čin, klasicky např. trestný čin loupeže či krádeže, jeho vnímání je ale širší, neboť pod pojem svémoc řadíme všechny případy, kdy je deliktní jednání doprovázeno lstí či použitím síly. O svémocné odnětí se však nejedná tehdy, kdy vlastník dobrovolně svěřil své zvíře jiné osobě, která se později chopí držby tohoto zvířete a dopustí se tak trestného činu zpronevěry. Osoba, která zvíře svémocně odňala, se přitom za situace, kdy zvíře způsobí škodu, nemůže zprostit povinnosti k náhradě újmy, neboť zákonodárce pro takové případy nestanovil žádný liberační důvod.³²

Svémocné odnětí zvířete ovšem nelze zaměňovat s opuštěním zvířete. Ačkoliv obecně je vlastník oprávněn věc zničit či se jí zbavit, v případě dispozice se zvířaty to neplatí³³ a aplikují se veřejnoprávní předpisy, a to zejména zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. Dle tohoto zákona je formou týrání zvířat i opuštění zvířete s úmyslem se ho zbavit nebo zvíře vyhnat.³⁴ Za situace, kdy by se např. vlastník agresivního psa rozhodl jej

³¹ VOJTEK, P. § 2933. In: ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol., 2021, op. cit.

³² HULMÁK a kol., 2014, op. cit., s. 1633.

³³ Z § 494 občanského zákoníku vyplývá, že „*ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.*“

³⁴ § 4 odst. 1 písm. t) zákona na ochranu zvířat proti týrání.

opustit, dopustil by se tak přestupku na úseku ochrany zvířat proti týrání. K náhradě škody způsobené opuštěným zvířetem by přitom byl i nadále povinen jeho vlastník, neboť rozhodující je právní, a nikoliv faktický stav (viz výše).

4 Odpovědnost státu za škodu způsobenou zvláště chráněnými živočichy

V současnosti je celosvětovým, avšak bohužel velmi negativním trendem neustálé snižování biologické rozmanitosti. Na úrovni globální, unijní i národní se tak objevují snahy tento trend zvrátit a zabránit ubývání živočišných i rostlinných druhů. I některé druhy žijící v České republice jsou natolik ohrožené, že hrozí jejich úplné vymizení z naší přírody. Zákonodárce proto těmto ohroženým druhům přiznal speciální ochranu jako zvláště chráněným druhům dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále „zákon o ochraně přírody a krajiny“), díky čemuž jsou tyto druhy chráněny před usmrcováním, odchytem a jinými činnostmi, které by mohly narušit jejich přirozený vývoj. Rozšíření některých živočišných druhů s sebou ovšem může přinést i negativní jevy, jakými jsou především hospodářské škody. Protože je vyloučeno omezovat stavy chráněných živočichů a účinně tak bránit jejich nepříznivému působení na majetek či zdraví, zavazuje se stát k objektivní odpovědnosti za škodu, kterou takto chráněná zvířata způsobila.³⁵ Otázka náhrady škody způsobené zvláště chráněnými druhy živočichů nabývají v posledních letech na čím dál větší aktuálnosti zejména v souvislosti s návratem vlků do české přírody.

Zákon o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy stanovuje podrobnou úpravu podmínek, při jejichž splnění stát hradí škodu způsobenou vybranými živočichy. Jedná se o taxativní výčet nároků, který je užší než úprava v občanském zákoníku, a stanovuje některé omezující podmínky, za nichž nárok vzniká. Samotný zákon jako *lex specialis* ale přímo nedefinuje újmu, která má být hrazena, a používá obecnou

³⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. *Beck-online* [online]. [cit. 28. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayf6mjrgvpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

občanskoprávní terminologii, přičemž ke konkrétnímu způsobu vyčíslení náhrady vydává ministerstvo speciální vyhlášku č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy.³⁶

Zákon mezi vybrané živočichy řadí 7 taxativně vymezených druhů, a to bobra evropského, vydra říční, losa evropského, medvěda hnědého, rysa ostrovida a vlka.³⁷ Prežití těchto živočichů (zvláště velkých šelem) není za současných podmínek v české přírodě možné bez přísné druhové ochrany, ochrannářských opatření a také tolerance ze strany veřejnosti, což se neobejde bez aktivní podpory ze strany státu.³⁸ Jedná se totiž zároveň o druhy, které mohou způsobit velké škody na hospodářských zvířatech a zemědělských kulturách, ale jejich stavy nelze regulovat lovem v rámci výkonu práva myslivosti.³⁹ Touto úpravou se tak zákonodárce snaží především zabránit neregulovanému vybíjení těchto živočichů ze strany veřejnosti, jejíž majetek (či zdraví) může být těmito druhy poškozen. Kromě těchto vybraných živočichů upravuje tento zákon rovněž náhradu škod, které způsobí kormorán velký na rybách.⁴⁰ Na rozdíl od ostatních uvedených druhů kormorán velký není na seznamu zvláště chráněných druhů již od roku 2013. Jeho zařazení mezi vybrané živočichy, u kterých za škodu odpovídá stát, je přitom již několik let předmětem odborných diskusí. Na rozdíl od ostatních taxativně vymezených druhů u něj v Evropě došlo od konce 60. let 20. století k populační expanzi a Česká republika se stala významnou migrační cestou pro početná hejna. To ovšem způsobuje velký predační tlak na rybí společenstva, a to především v období jarní a podzimní migrace.⁴¹ V posledních letech se tak v souvislosti se zařazením kormorána velkého mezi druhy

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3335/2013.

³⁷ § 3 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

³⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. *Beck-online* [online]. [cit. 28. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayf6mjrgvpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

³⁹ § 2 písm. c) zákona o myslivosti.

⁴⁰ § 1 odst. 1 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy. Dle současného znění zákona budou hrazeny škody na rybách, které kormorán velký způsobí v letech 2024, 2025 a 2026.

⁴¹ TEŠAR, T. *Metodický pokyn sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí*. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/netopyri_a_ptaci/\\$FILE/ODOIMZ_kormoran_20170817.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/netopyri_a_ptaci/$FILE/ODOIMZ_kormoran_20170817.pdf) [cit. 20. 3. 2024].

vymezené v zákoně o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy vedou debaty. Stát odškodňoval škody způsobené tímto druhem na rybách již v minulosti, ale znovu k tomuto kroku přistoupil až v roce 2018. Novela zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy, kterou bylo odškodňování škod způsobených kormoránem velkým prodlouženo, se přitom vždy týkala tří let. Jednalo se o nastavení přechodných období, během kterých měl být postupně snižován predanční tlak kormorána velkého na rybí obsádky. V přechodných obdobích mělo dojít k odstranění nejzávažnějších problémů spojených s nárůstem populace tohoto druhu, tento předpoklad však naplněn nebyl.⁴² V loňském roce před uplynutím předchozího tříletého období tak byla na půdě Poslanecké sněmovny znovu řešena otázka možného prodloužení odškodňování škod ze strany státu. Nutno podotknout, že celkové škody způsobené kormoránem velkým nelze považovat za zanedbatelné, ba právě naopak. V produkčním rybářství i v rybářských revírech se jedná o škodu v řádech vyšších desítek milionů Kč ročně.⁴³ Podle dat Ministerstva financí ČR za rok 2022 škody od kormorána velkého přesáhly 50 milionů Kč.⁴⁴ Podle některých poslanců přitom není další prodloužení vyplácení náhrad systémové a takto vzniklé škody by měly být řešeny jiným způsobem (např. komerčním pojištěním), navíc se v případě podání žádosti o náhradu škody jedná o administrativně náročný proces, a to jak na straně žadatele, tak veřejné správy.⁴⁵ Přesto byla novela nakonec přijata a byla ponechána kompenzace ve výši 100 % prokázaných vzniklých přímých škod, tj. vzniklých přímo konzumací ryb, jelikož nepřímé škody (jako je třeba způsobené poranění ryb, sekundární

⁴² Návrh poslanců Michala Kučery, Petra Bendla, Karla Smetany, Jaroslava Faltýnka, Tomáše Dubského, Oldřicha Černého, Ivana Adamce, Jakuba Michálka a Davida Pražáka na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů. *Poslanecká sněmovna* [online]. Sněmovní tisk č. 495 [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=229589>

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Kormorán velký tak drží prvenství ve škodách způsobených zvláště chráněnými živočichy, následován je vydrou říční, která za rok 2022 způsobila škody ve výši 33 milionů Kč. Vlk zaujímá v této statistice až třetí místo, a to s poměrně velkým odstupem (způsobená škoda činí necelých 10 milionů Kč).

⁴⁵ Stenoprotokol, 82. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. *Poslanecká sněmovna* [online]. 14. 11. 2023 [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2021ps/stenprot/082schuz/s082013.htm>

úhyny apod.) jako takové nejsou vzhledem k obtížnému prokazování takto vzniklé škody až na výjimky kompenzovány.⁴⁶ Z hlediska právní úpravy se ovšem dá polemizovat nad tím, zda původním úmyslem zákonodárce skutečně bylo prostřednictvím tohoto zákona hradit škody způsobené kormoránem velkým i poté, co byl tento druh vyškrtnut ze seznamu zvláště chráněných živočichů. Dalo se předpokládat, že za situace, kdy kormorán velký přestane být zvláště chráněným druhem, nebude možné na náhradu škod jím způsobených aplikovat předmětný zákon vztahující se, jak již název napovídá, na škodu způsobenou zvláště chráněnými druhy.⁴⁷ Zákonodárce se však nakonec vydal jiným směrem, který osobně považuji za poměrně překvapivý. Je ostatně v rozporu s i původním zněním zákona, dle kterého bylo v § 5 (ve znění zákona v době, kdy byl i kormorán ještě chráněným druhem) výslovně uvedeno, že škoda se hradí jen v případech, že „*vybraný živočich byl v době, kdy ke škodě došlo, živočichem zvláště chráněným podle zvláštního právního předpisu.*“

4.1 Vznik nároku na náhradu škody

Pokud zákonem stanovení vybraní živočichové způsobí škodu za podmínek stanovených tímto zákonem, je za náhradu takto vzniklé škody odpovědný stát.⁴⁸ Škodou se přitom rozumí újma způsobená na životě nebo zdraví fyzické osoby či na majetku osob vymezeném v § 4, který zahrnuje vymezená domestikovaná zvířata, psy sloužící k hlídání vybraných domestikovaných zvířat, ryby, včelstva a včelařská zařízení, nesklizené polní plodiny, trvalé porosty, uzavřené objekty a movité věci nacházejících se v těchto objektech, a to prokazatelně na území České republiky.⁴⁹ Škoda se naopak nehradí v případech, kdy škodu sice způsobil vybraný živočich, ale chovaný v zajetí člověka nebo z tohoto zajetí uprchlý. V takovém případě se aplikuje úprava obsažená v § 2933–2935 občanského zákoníku, neboť takový živočich

⁴⁶ Návrh poslanců..., op. cit.

⁴⁷ POKORNÁ, L. Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů – aktuální otázky. In: DÁVID, R., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva – 2010 – days of law*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1933–1947. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_\(1819\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_(1819).pdf)

⁴⁸ § 1 odst. 2 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁴⁹ § 5 odst. 1 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

má svého vlastníka. Dále je nárok na náhradu škody vyloučen v případě, kdy vybraný živočich způsobí škodu fyzické osobě v rámci jejích pracovněprávních vztahů jako pracovní úraz. Za takové situace se totiž použije speciální úprava obsažená v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Obdobně stát škodu nehradí ani tehdy, pokud vznikla lovcí při lovu vybraného živočicha, který škodu způsobil.⁵⁰

K poskytnutí náhrady škody státem je nutné, aby byla splněna tzv. prevenční povinnost vymezená v § 6 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy. Tuto prevenční povinnost lze zjednodušeně shrnout jako nutnost chránit svůj majetek pomocí plotů či jiných mechanických zábran nebo zajistit dozor fyzické osoby či pasteveckého psa, v případě polních plodin je takovou prevenční povinností podmínka sklídit je ve lhůtách pro dané území obvyklých. V praxi však bývá nejproblematictější náhrada škod způsobená na rybách, a to kormoránem velkým či vydrou říční. V tomto případě je nutné splnit prevenční povinnost jen tehdy, pokud je škoda způsobená vydrou.⁵¹ Problematické ovšem může být určení, komu vlastně škoda na rybách vznikla. Ryby dosud neulovené a volně žijící ve vodních tocích jsou totiž z povahy věci považovány za *res nullius*, tedy věc ničí. K této otázce se vyjádřil i Nejvyšší soud, který mj. uvedl, že „stejně jako nemůže ztrátou či poškozením věci vzniknout škoda na majetku subjektu, který není jejím vlastníkem, tak ani ztráta dosud neulovených ryb žijících ve volných vodních tocích tím, že je zkonzumovala vydra, nemůže představovat snížení majetkového stavu oprávněného subjektu rybářského práva, který ryby k okamžiku jejich ztráty nevlastnil (jejich hodnota netvořila jeho majetkový stav), neboť je ulovením nenabyl do svého vlastnictví.“⁵² V případě škody způsobené na rybách je proto nutné důsledně rozlišovat, kde tyto ryby žijí a zda někdo může být jejich vlastník, resp. zda existuje osoba, které může vzniknout škoda. Zákon o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy podstatu institutu náhrady škody na rybách neomezuje jen na ryby umístěné v zařízeních zde vyjmenovaných, ale zahrnuje sem i ryby v rybářských revírech. To ovšem nic nemění na základním principu, že škoda může vzniknout jen tomu, kdo je vlastníkem dotčené věci. Při posuzování nároku na náhradu škody je proto nutné rozlišovat, zda jde

⁵⁰ § 5 odst. 2 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁵¹ § 6 odst. 2 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3335/2013.

o ryby žijící v rybářském revíru, jehož vodní plochy či toky mají takový charakter (nebo tak jsou uzpůsobeny), že v nich lze ryby chovat a že mohou být majetkem poškozené osoby (§ 2 písm. b) zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy), nebo zda jde o ryby žijící volně. Pokud se totiž jedná o ryby volně žijící, teorie i soudní praxe se shoduje na tom, že se jedná o věc ničí a vlastnické právo k nim proto vzniká až v okamžiku jejich ulovení, které představuje originární způsob nabytí vlastnického práva.⁵³ V takovém případě není rozhodující, že jde o rybu v rybářském revíru, protože chybí podstatný znak vzniku škody, který se váže ke snížení majetkového stavu vlastníka, a předmětný zákon proto nelze aplikovat.⁵⁴

Zákon o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy stanovuje rovněž rozsah náhrady škody, přičemž platí, že není hrazen ušlý zisk,⁵⁵ a také postup, kterým se poškozený může domoci náhrady škody. Poškozený je povinen škodu nahlásit do 48 hodin od jejího zjištění místně příslušnému orgánu ochrany přírody. Kromě ohlášení škody je nutné rovněž podat žádost ke krajskému úřadu příslušnému podle místa, kde ke škodě došlo, a to se všemi stanovenými náležitostmi a v předem určených prekluzivních lhůtách, jinak nárok zaniká.⁵⁶ K otázce právní povahy žádosti poškozeného o poskytnutí náhrady škody u příslušného orgánu zastává judikатурní praxe názor, že tato žádost má charakter předběžného uplatnění nároku věřitele u dlužníka. Příslušný orgán v rámci posouzení žádosti poškozeného ve smyslu § 8 odst. 2 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy tak nevydává správní rozhodnutí ve formálním ani materiálním smyslu. Stát totiž sice z vrchnostenské pozice převzal odpovědnost za určitou škodu, samotný odpovědnostní vztah je ale soukromoprávní, přičemž stát, resp. orgán za něj jednající a žadatel o náhradu škody jsou v rovném postavení. Z toho vyplývá i povaha přiznání nároku na náhradu škody, neboť subjekt v rovném postavení nemůže vydat autoritativní rozhodnutí. Výsledkem posouzení žádosti je tak faktický úkon ve formě poskytnutí, nebo neposkytnutí náhrady dlužníkem.⁵⁷ Ostatně

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 25 Cdo 540/2003

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3335/2013.

⁵⁵ § 7 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁵⁶ § 8 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4768/2015.

přímo v zákoně je použití zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, vyloučeno a je stanoveno, že právní vztahy se řídí občanským zákoníkem, není-li stanoveno jinak.⁵⁸

Pokud příslušný orgán nezaplatí náhradu škody ve lhůtě a dle podmínek v zákoně stanovených, může se poškozený domáhat přiznání náhrady škody u soudu.⁵⁹ V takovém případě je žaloba o náhradu škody žalobou na plnění ze soukromoprávního vztahu, která se projedná podle části třetí zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.⁶⁰

4.2 Povaha náhrady škody způsobené zvláště chráněnými druhy

Za situace, kdy stát vyplácí náhradu škody, kterou zvláště chránění živočišné způsobí, je otázkou, jaká je povaha tohoto institutu, tzn. zda se jedná o legitimní dobrodiní státu, či o ústavně garantované právo z důvodu ochrany vlastnictví vyplývající z článku 11 Listiny základních práv a svobod. Omezení vlastnického práva je dle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod možné pouze ve veřejném zájmu, ze zákona a za náhradu. V souvislosti s ochranou životního prostředí, jejíž součástí je i ochrany přírody a krajiny, Ústavní soud již v minulosti dovodil, že se o veřejný zájem jedná.⁶¹ Ochrana životního prostředí je tak považována za legitimní cíl omezení vlastnického práva.⁶² Stát je tudíž povinen v případě nuceného omezení vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod z důvodu zvýšené ochrany živočichů vzniklé škody nahradit.⁶³

Ochranou vlastnického práva garantovaného v čl. 11 Listiny základních práv a svobod v souvislosti se škodou způsobenou zvláště chráněným živočichem se zabýval i Ústavní soud. Stěžovateli byla skupina zemědělců

⁵⁸ § 11 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁵⁹ § 10 odst. 4 zákona o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4768/2015.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/08.

⁶² Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 652/06.

⁶³ I v ostatních případech, kdy se sice nejedná o škodu způsobenou pouze taxativně vymezenými druhy zvláště chráněných živočichů dle zákona č. 115/2000 Sb., ale dochází k omezení vlastnického práva vlivem zvýšené ochrany, vzniká nárok na náhradu takto vzniklé škody. V takových případech se pak ale uplatní jiné instituty, prostřednictvím kterých lze škodu nahradit, např. dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

na Broumovsku, kterým v roce 2017 způsobili vlci opakovaně škodu, a proto se dožadovali toho, aby Ministerstvo životního prostředí za stát přijalo takovou právní úpravu, která umožní odstřel těchto vlků. Stěžovatelé byli toho názoru, že stát porušil svoji prevenční povinnost předcházet přímým škodám na majetku občanů, která vyplývá z § 2900, § 2901 a § 2903 odst. 2 občanského zákoníku, neboť k řešení takto vzniklých škod nepodnikl žádné kroky. Za účelem existence legální možnosti přímé obrany před škodami způsobenými vlkem by Ministerstvo životního prostředí dle stěžovatelů mělo připravit návrh změny platné legislativy. V případě Broumova chtěli stěžovatelé docílit absolutního omezení výskytu vlka. Náhradu poskytnou za škodu způsobenou vlkem dle zákona č. 115/2000 Sb. přitom považovali za nedostatečnou, neboť nezohledňuje náklady spojené s likvidací zvířat, která vlk usmrtil, a zároveň stanoví nepřiměřené podmínky, které je nutné pro poskytnutí náhrady škody splnit. Okresní soud v prvním stupni žalobu zamítl, neboť došel k závěru, že nedisponuje pravomocí uložit MŽP povinnost přípravy změny zákona.⁶⁴ Žalobci však podali odvolání a Městský soud v Praze dospěl k závěru opačnému, zrušil prvostupňové rozhodnutí, řízení zastavil a věc postoupil MŽP, neboť požadavek žalobců považoval za snahu podnítit k zákonodárné iniciativě, a proto se nejedná o věc patřící do soukromého práva.⁶⁵ Na základě podaného dovolání pak Nejvyšší soud rozhodnutí městského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení s odůvodněním, že MŽP je sice oprávněno navrhopvat změnu legislativy, avšak nemůže rozhodnout o právu žalobců na ochranu jejich vlastnického práva, neboť k tomu je příslušný soud.⁶⁶ Městský soud poté potvrdil rozhodnutí o zamítnutí žaloby s tím, že stát má sice prevenční povinnost, avšak soud nemá pravomoc nařídít státnímu orgánu, aby vykonával svou kompetenci, tím méně pak, aby se tak stalo konkrétním způsobem a ve stanovené době, jelikož opačný postup by byl v rozporu s dělbou moci. K tomu dále uvedl, že způsobují-li vlci škody, mají žalobci právo požadovat náhradu škody i ochranu svého majetku, nikoli však domáhat se soudní cestou návrhu na změnu zákona.⁶⁷ Nejvyšší soud pak dovolání zamítl a ve shodě

⁶⁴ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 29. 3. 2018, č. j. 26 C 12/2018-37.

⁶⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 6. 2018, č. j. 19 Co 155/2018-64.

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, č. j. 25 Cdo 4017/2018-77.

⁶⁷ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2019, č. j. 19 Co 155/2018-86.

s městským soudem uvedl, že pokud žalobci chtějí dosáhnout změny zákona prostřednictvím soudního rozhodnutí, pomíjejí tím základní principy dělby moci. Soud není oprávněn uložit MŽP vypracování návrhu zákona, natož určit, jaký by měl být obsah takové právní úpravy.⁶⁸

Výsledkem zdlouhavého soudního procesu byl tedy závěr, že civilní soudy sice byly oprávněny o žalobě a o právech žalobců rozhodnout, aby následně dospěly k závěru, že z důvodu dělby moci samy nemohou ničeho docílit. Sporná je v tomto případě už samotná povaha prevenční povinnosti státu, která byla v daném řízení odvozována od prevenční povinnosti k odvrácení hrozící újmy dle § 2903 občanského zákoníku, z čehož byla dovozována soukromoprávní povaha věci, a tudíž pravomoc civilních soudů. Domnívám se, že v tomto případě se však jedná o veřejnoprávní povinnost státu, neboť stát ji zajišťuje z nadřazené pozice a veřejnoprávními prostředky. Ačkoliv tedy nárok na náhradu škody je soukromoprávní povahy (viz výše), původ má ve veřejnoprávním mocenském vztahu a dotčené právo žalobců má povahu subjektivního veřejného práva. Dle mého názoru se proto žalobci měli rovnou obrátit na správní soud (nebo věc měla být postoupena příslušného správního soudu) a žaloba měla být posouzena jako žaloba na ochranu před nezákonným zásahem.⁶⁹

Optikou předpisů práva životního prostředí je k samotné věcné podstatě návrhu nutno podotknout, že zákon, který umožňuje odstřel vlků, již existuje. Jedná se o institut výjimky dle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který umožňuje udělit výjimku z ochrany zvláště chráněného živočicha při splnění zákonem stanovených podmínek.

4.3 Komparace se zahraniční právní úpravou

Vedle České republiky poskytují náhradu škody způsobenou zvláště chráněnými živočichy i další evropské státy, a to často v souvislosti s vlkem obecným, s jehož návratem se musí vypořádat.

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2020, č. j. 25 Cdo 366/2020-109.

⁶⁹ Stejný názor zastává i odborná literatura, viz: VOMÁČKA, V., PROCHÁZKOVÁ, G. Škoda způsobená vlky před Ústavním soudem (II. ÚS 3357/20): Lze po státu požadovat, aby přijal zákon s konkrétním obsahem? *České právo životního prostředí* [online]. 2021, č. 61 [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_61.pdf

Například ve Spolkové republice je základním právním předpisem Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (dále „BNatSchG“). Německá právní úprava je založena na principu, že ochrana přírody a krajiny (vč. ochrany zvláště chráněných druhů živočichů) je veřejným zájmem, který je třeba respektovat. Vlastníci a jiní oprávnění uživatelé pozemků jsou tak povinni strpět opatření k ochraně přírody a krajiny podle BNatSchG, dle prováděcích právních předpisů či dle práva o ochraně přírody a krajiny jednotlivých spolkových zemí, pokud takovými opatřeními není užívání pozemku nepřiměřeně ztíženo.⁷⁰ Přiměřená náhrada se poskytne až za situace, kdy omezení vlastnického práva způsobuje nepřiměřenou zátěž, kterou nelze odstranit jinými opatřeními jako je udělení výjimky nebo osvobození.⁷¹

Konkrétní způsoby náhrad škod jsou pak upravovány na úrovni jednotlivých spolkových zemí. V případě spolkové republiky Sasko se náhrada škody poskytuje dle § 40 Sächsisches Naturschutzgesetz, který stanoví, že pokud má zákon dopad dle § 68 odst. 1 BNatSchG, tzn. omezení vlastnického práva, je stát Sasko, resp. příslušná obec povinna zaplatit náhradu. Zákon pamatuje rovněž na případ, kdy škodu způsobí vlk, medvěd nebo rys.⁷² V takovém případě může být náhrada škody vyplacena postižené osobě v závislosti na dostupných rozpočtových prostředcích, ale pouze za situace, kdy postižený učinil veškerá přiměřená preventivní opatření, aby vzniku škody zabránil. Tuto úpravu lze přirovnat k našemu zákonu č. 115/2000 Sb. Poškozený je přitom povinen nahlásit vznik škody do 24 hodin příslušnému orgánu ochrany přírody (úprava je v tomto přísnější než u nás, kde je to do 48 hodin).⁷³ V případě Saska lze pozorovat co největší snahu o minimalizaci vzniku škody prostřednictvím ex-ante opatření. Sasko vyplácí 100 % nákladů na investice do preventivních opatření, které se týkají ochrany koz, ovcí a farmové zvěře před vlky. Pokud však ke vzniku škody dojde, náhrada je regulována zákonem o ochraně přírody a u stanovených druhů zvířat je poměrně přísně navázána právě na splnění preventivních opatření. Kromě Saska proplácí výdaje na preventivní opatření všechny spolkové země

⁷⁰ § 65 BNatSchG.

⁷¹ § 68 BNatSchG.

⁷² Zákon vychází z druhů uvedených v příloze IV písm. a) Směrnice 92/43/EHS.

⁷³ Prevence a kompenzace v zahraničí. *Agentura ochrany přírody a krajiny* [online]. [cit. 6. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/prevence-situace-v-jinych-zemich-evropy/>

(kromě Berlína), liší se ovšem způsob. Zatímco některé spolkové země proplácí preventivní opatření pouze ve vybraných regionech (např. Bavorsko), v jiných se hradí paušálním navýšením částky k péči o krajinu (Hesensko).⁷⁴

Spolková republika Německo tak zvolila k náhradě škody částečně podobný přístup jako je tomu u nás, avšak nevydala se cestou samostatné právní úpravy náhrady škod. Na celorepublikové úrovni vychází ze BNatSchG, který je obdobou našeho zákona č. 114/1992 sb., o ochraně přírody a krajiny. V souladu s tímto zákonem je pak problematika upravována na úrovni jednotlivých spolkových zemí. Na rozdíl od naší právní úpravy tak německá neobsahuje samostatný zákon, který by bylo možné připodobnit k našemu zákonu č. 115/2000 Sb., jenž se na rozdíl od zákona o ochraně přírody a krajiny zabývá výhradně náhradou škod. Co se týče přístupů ke škodám způsobeným konkrétně vlkem, saská právní úprava klade vysoký důraz na preventivní opatření, která jsou konkrétně specifikována a kterými se snaží minimalizovat riziko vzniku škody. Některá ochranná opatření jsou přitom shodná jako u nás, např. pořízení pasteveckého psa na ochranu stáda.⁷⁵ S tímto přístupem, který klade důraz zejména na provádění preventivních opatření, jež mají předcházet vzniku škody, a který je, i když ne v tak přísné podobě, uplatňován i u nás, lze bezpochyby souhlasit.

5 Odpovědnost za škodu způsobenou zvěří

Právní úprava náhrady škody způsobené zvěří má v našem právním řádu dlouholetou tradici a lze ji považovat za nejpropracovanější.⁷⁶

Základním východiskem pro stanovení odpovědnosti za náhradu škody způsobené zvěří je otázka vlastnického práva ke zvěři. Neulovená (nepřivlastněná) zvěř nepatří nikomu, je tzv. věcí ničí. Nejedná se ovšem o typickou věc ničí (*res nullius*) v pojetí římského práva, dle kterého se *res nullius*

⁷⁴ ZDRÁHALOVÁ, L. Přístupy ke škodám způsobeným vlkem. *Ochrana přírody* [online]. 2020, roč. 20, s. 23–25. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/pristupy-ke-skodam-zpusobenym-vlkem/>

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ BÁRTŮ, J. K náhradě škody způsobené zvěří v českém, slovenském a německém právu. *Právní rozhledy* [online]. 2021, roč. 21, s. 744 [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfpxa4s7giyv-6427g42di&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

stává vlastnictvím toho, kdo se jí první zmocnil. V případě zvěře totiž takovou osobou nemůže být kdokoli, ale pouze osoba, jenž je k tomu zákonem oprávněna, tzn. které svědčí právo myslivosti (tj. uživatel honitby). Tímto způsobem zákonodárce předchází tomu, aby se zvěře jako první zmocnila osoba k tomu neoprávněná, typicky např. pytlák.⁷⁷ V tomto duchu se vyjádřil i Ústavní soud České republiky, který k otázce práva myslivosti mj. uvedl, že „*právo myslivosti se odvíjí přímo od vlastnického práva ke zvěři, resp. ke zvěři neuložené. Zvěř, která je chápána napříč právními úpravami různě, je zpravidla označována jako res nullius, tedy věc nepatřící nikomu. Tento přístup je podmíněn skutečností, že zvěř se pohybuje volně bez ohledu na hranice pozemků, a nelze ztotožnit vlastnické právo ke pozemku, na němž se zvěř pohybuje, s vlastnickým právem ke zvěři. Zvěř tedy nepředstavuje plod pozemku, ale samostatný předmět vlastnického práva. Stát, suverén na svém území, je právě z tohoto důvodu oprávněn regulovat práva ke zvěři.*“⁷⁸

Rozhodovací praxe českých soudů v případě odpovědnosti za škodu způsobenou zvěří, která žije v honitbách, je tedy ustálená na principu, že pasivně legitimovaný je uživatel honitby.⁷⁹ Naopak aktivně legitimován k náhradě škody může být nejenom vlastník pozemku poškozeného zvěří, nýbrž i jeho nájemce nebo pachtýř, pokud byla újma způsobena zásahem do nájemního práva nebo pachtu.⁸⁰ Uživatel honitby však neodpovídá za veškerou škodu, ale pouze za škodu způsobenou na vyjmenovaných statcích, tj. na honebních pozemcích, na polních plodinách dosud nesklizených, na vinné révě, ovocných kulturách nebo na lesních porostech. Vznikem škody přitom rozumíme škodnou událost, tzn. „*každé jednotlivé zjiitelné a doložitelné škodlivé působení zvěře na zemědělské pozemky, polní plodiny a zemědělské porosty, od níž počíná běžet lhůta ke uplatnění nároku u uživatele honitby*“.⁸¹ Vzhledem k tomu, že zákon o myslivosti podmiňuje vznik odpovědnosti za škodu pouze vznikem

⁷⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o myslivosti. Beck-online [online]. [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayv6nbuhfpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03.

⁷⁹ Podle § 52 odst. 1 písm. b) zákona o myslivosti je za škodu, kterou způsobila zvěř v honitbě na honebních pozemcích nebo na polních plodinách dosud nesklizených, vinné révě, ovocných kulturách nebo na lesních porostech, odpovědný uživatel honitby. Uživatelem honitby je dle dikce zákona držitel honitby, pokud honitbu využívá sám, nebo osoba, které držitel honitby honitbu pronajal.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3967/2019.

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2014, sp. zn. 25 Cdo 972/2012.

právně relevantní škody (§ 54) způsobené zvěří na vyjmenovaných kulturách a neobsahuje ustanovení o tom, že by ze strany uživatele honitby bylo nutné zavinění, jedná se o případ objektivní absolutní odpovědnosti.⁸² V této souvislosti je nutno zmínit § 53 zákona o myslivosti, který ukládá vlastníkově, popř. nájemci honebního pozemku povinnost preventivně provést přiměřená opatření k zabránění škod způsobených zvěří, přitom však zvěř nesmí být zraňována. Stejná opatření pak může se souhlasem vlastníka pozemku činit uživatel honitby. Nejedná se však o liberační důvod, nýbrž o spoluúčast poškozeného na způsobené škodě ve smyslu § 2918 občanského zákoníku.⁸³ V případě, že by se jednalo o liberační důvod, by totiž povinnost nahradit vzniklou škodu povinnému subjektu vůbec nevznikla. Ačkoliv spoluúčast poškozeného na vzniklé škodě může vést až k nulové náhradě, zpravidla povinný subjekt musí alespoň část škody nahradit.⁸⁴

Otázka odpovědnosti za náhradu škody je však odlišná v případě, kdy škodu způsobí zvěř, jejíž početní stavy nemohou být lovem snižovány. V takovém případě totiž hradí způsobenou škodu stát.⁸⁵ V některých případech stanoví uplatňování nároku na náhradu škodu a podmínky jejího přiznání zákon o poskytování náhrad škody způsobených zvláště chráněnými živočichy. V ostatních případech, kdy škodu sice způsobí druh zvěře, kterou lovem obhospodařovat nelze, ale nejedná se o druhy upravené uvedeným zákonem, je nutné aplikovat obecnou úpravu obsaženou v občanském zákoníku.⁸⁶

⁸² BÁRTŮ, J. K náhradě škody způsobené zvěří v českém, slovenském a německém právu. *Právní rozhledy* [online]. 2021, roč. 21, s. 744 [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfp4s7giyv-6427g42di&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

⁸³ ONDRÝSEK, R. Náhrada škody způsobené užíváním honitby zvěří. *Myslivost* [online]. 2017, č. 8, s. 28 a násl. [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Myslivost/2017/Srpen-2017/Nahrada-skody-zpusobene-uzivanim-honitby-zveri>

⁸⁴ BÁRTŮ, J. K náhradě škody způsobené zvěří v českém, slovenském a německém právu. *Právní rozhledy* [online]. 2021, roč. 21, s. 744 [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfp4s7giyv-6427g42di&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

⁸⁵ § 54 odst. 3 zákona o myslivosti.

⁸⁶ DVORÁK, P. Myslivost – odpovědnost za škodu. *Právníprostor.cz* [online]. [cit. 1. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/myslivost-odpovednost-za-skodu>

5.1 Odpovědnost za škodu způsobenou zvěří žijící v oboře

Specifický režim odpovědnosti za náhradu škody způsobenou zvěří se aplikuje v případech, kdy škodu způsobí zvěř žijící v oboře. Pokud totiž zvěř z obory unikne a způsobí škodu, je povinen ji uhradit uživatel obory, tedy ten, kdo je oprávněn v oboře hospodařit. Odpovědnosti za škodu se přitom uživatel obory zproští, prokáže-li, že uniknutí zvěře bylo umožněno poškozením ohrazení obor neodvratitelnou událostí nebo osobou, za niž neodpovídá.⁸⁷

V případě zvěře žijící v oboře je situace specifická v tom, že na rozdíl od zvěře žijící v honitbě se nejedná o věc ničí, u které neexistuje nikdo, koho by mohl poškozený žalovat. Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi opakovaně zastává názor, že ačkoliv se vlastnictví ke zvířatům, která jsou předmětem práva myslivosti, nabývá až jejich ulovením či uhynutím, v případě zvířat, která jsou chována v uzavřených oborách, je situace odlišná, neboť „*tato zvířata jsou ve vlastnictví toho, kdo je koupil či vyšetlil*.“⁸⁸ Tento názor odvozuje Nejvyšší soud mj. i z možnosti uživatele honitby prodávat ulovenou, popř. odchycenou zvěř, zvěřinu a jiné části zvěře, pocházející z jeho honitby, ve smyslu § 51 odst. 1 zákona o myslivosti, přičemž platí, že platně může prodat věc, tedy i zvěř, jen její vlastník.⁸⁹ Názor na vlastnictví zvěře v oboře nicméně není zcela jednotný, neboť Nejvyšší správní soud v jednom ze svých rozhodnutí naznačil, že zvěř držená v oboře zůstává věcí ničí a vlastníka tudíž nemá.⁹⁰ Nicméně převažuje názor, že zvěř chovaná v oboře vlastníka má. V takovém případě se ovšem nabízí otázka, v jakém vztahu je uvedený § 52 odst. 3 zákona o myslivosti k úpravě obsažené v občanském zákoníku v § 2933–2935 (viz výše) stanovující povinnost vlastníka. Je nutné vyjít ze základní premisy, a sice že zákon o myslivosti představuje *lex specialis* k úpravě obsažené v občanském zákoníku. Za situace, kdy bychom aplikovali úpravu v občanském zákoníku, by se totiž úprava v zákoně o myslivosti stala obsoletní, což jistě nebyl úmysl zákonodárce.⁹¹

⁸⁷ § 52 odst. 3 zákona o myslivosti.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2006, sp. zn. 22 Cdo 980/2005

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 4487/2007.

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 4. 2009, č. j. 2 As 95/2008-51.

⁹¹ BÁRTŮ, J. K náhradě škody způsobené zvěří v českém, slovenském a německém právu. *Právní rozhledy* [online]. 2021, roč. 21, s. 744 [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfpax4s7giyv-6427g42di&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

V praxi ovšem může být problém v případě uprchlého zvířete rozpoznat, zda se jedná o zvěř z obory, či o volně žijící v honitbě. Zvěř v oboře totiž nemusí být nijak specificky označena, tudíž pokud se v dané oblasti vyskytuje stejný druh zvěře v oboře i mimo ni, může být velmi obtížné prokázat, že konkrétní škodu způsobila zvěř uniklá z obory.⁹²

6 Závěr

Cílem příspěvku bylo detailně pojednat o případech, kdy zvíře (živočich či zvěř) způsobí škodu. V příspěvku byla pozornost věnována jak úpravě obsažené v občanském zákoníku, která je až na výjimky postavena na základním principu, a sice že za takto vzniklou škodu odpovídá vlastník zvířete, tak především případům, kdy je nutné aplikovat úpravu veřejnoprávní. Jedná se zejména o případy, kdy škodu způsobí zvláště chráněný živočich (či zvěř). V takových případech totiž nelze říci, že odpovědný bude vlastník živočicha, neboť se jedná o zcela specifickou skupinu škod na životním prostředí, což může být v praxi při uplatňování náhrady škody problematické.

V otázce náhrady škody způsobené volně žijícími živočichy je stěžejním předpisem zákon o poskytování náhrad škod způsobené zvláště chráněnými živočichy, kterému byla pozornost v příspěvku věnována především. Ačkoliv jsem si vědoma problémů, které s sebou aplikace tohoto zákona přináší, přičemž ty hlavní byly v příspěvku nastíněny, jsem zastáncem toho, že tento zákon má jako prostředek pozitivní stimulace v ochraně životního prostředí svůj nezpochybnitelný význam. V posledních letech je přitom otázka náhrady škody ze strany státu poměrně hojně diskutována, a to v souvislosti s návratem vlků do naší přírody. Osobně se řadím mezi tu názorovou skupinu, která návrat vlka do přírody podporuje. Jsem totiž toho názoru, že by se člověk měl pokusit na výskyt těchto zvířat u nás adaptovat, a to samozřejmě za finančního přispění ze strany státu. Ostatně na příkladu jiných evropských států je poměrně jasné vidět převládající trend, že snahou ostatních vlád je přistoupit k návratu vlků do přírody aktivně a prostřednictvím ex-ante finanční podpory v oblasti preventivních opatření se snažit

⁹² DVORÁK, P. Myslivost – odpovědnost za škodu. *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 1. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/myslivost-odpovednost-za-skodu>

případným škodám předcházet, aniž by početní stavy tohoto druhu musely být aktivně snižovány. Ačkoliv tedy nelze zpochybnit, že odškodňování může být doprovázeno řadou problémů, jedná se vzhledem ke snaze chránit biodiverzitu a prostřednictvím zvláštní ochrany živočichů předcházet úbytku těchto druhů o právní úpravu nezbytnou.

References

- BÁRTU, J. K náhradě škody způsobené zvěří v českém, slovenském a německém právu. *Právní rozhledy* [online]. 2021, roč. 21, [cit. 2. 4. 2024], s. 744. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfpxa4s7giyv6427g42di&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>
- DAMOHORSKÝ, M. Právní slovník 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-059-1.
- DVOŘÁK, P. Myslivost – odpovědnost za škodu. *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 1. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/myslivost-odpovednost-za-skodu>
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8.
- JANČÁŘOVÁ, I. a kol. *Právo životního prostředí: obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-8366-0.
- MATZNER, J. Odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem. *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odpovednost-za-skodu-zpusobenou-zviretem>
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Sv. III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1.
- ONDRÝSEK, R. Náhrada škody způsobené užíváním honitby zvěří. *Myslivost* [online]. 2017, č. 8, s. 28 a násl. [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Myslivost/2017/Srpen-2017/Nahrada-skody-zpusobene-uzivanim-honitby-zveri>
- PAŠEK, M. § 2933 Vlastník a chovatel. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-747-7.

- POKORNÁ, L. Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů – aktuální otázky. In: DÁVID, R., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, Jiří (eds.). *Dny práva – 2010 – days of law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1933–1947. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_\(1819\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_(1819).pdf)
- TESAŘ, T. *Metodický pokyn sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí*. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/netopyri_a_ptaci/\\$FILE/ODOIMZ_kormoran_20170817.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/netopyri_a_ptaci/$FILE/ODOIMZ_kormoran_20170817.pdf) [cit. 20. 3. 2024].
- VOJTEK, P. § 2933. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.). Komentář. Svazek VI (závazkové právo – druhá část)*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Dostupné v ASPI [cit. 15. 5. 2024].
- VOMÁČKA, V., PROCHÁZKOVÁ, G. Škoda způsobená vlky před Ústavním soudem (II. ÚS 3357/20): Lze po státu požadovat, aby přijal zákon s konkrétním obsahem? *České právo životního prostředí* [online]. 2021, č. 61 [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_61.pdf
- ZDRÁHALOVÁ, L. Přístupy ke škodám způsobeným vlkem. *Ochrana přírody* [online]. 2020, roč. 20, s. 23–25. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/pristupy-ke-skodam-zpusobenym-vlkem/>
- AOPK ČR. *Pomoc chovatelům hospodářských zvířat: dotace na zabezpečení stád před velkými šelmami a zcela nově i náhrada zvýšených nákladů při organizaci pastvy*. [online]. [cit. 5. 4. 2024]. Dostupné z: <https://nature.cz/-/pomoc-chovatelum-hospodarskych-zvirat-dotace-na-zabezpeceni-stad-pred-velkymi-selmami-a-zcela-nove-i-nahrada-zvysenych-nakladu-pri-organizaci-pastvy>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. Dostupné z: <http://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayf6mjrgvpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

Důvodová zpráva k zákonu o myslivosti. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayv6nbuhfpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

Návrh poslanců Michala Kučery, Petra Bendla, Karla Smetany, Jaroslava Faltýnka, Tomáše Dubského, Oldřicha Černého, Ivana Adamce, Jakuba Michálka a Davida Pražáka na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů [online]. In: *Sněmovní tisk č. 495* [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=229589>

Jak ochránit stáda před útokem vlka? *Návrat vlků* [online]. [cit. 4. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/prevence-ochranna-opatreni/>

Možnosti financování. *Návrat vlků* [online]. [cit. 5. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/prevence-moznost-financovani/>

Prevence a kompenzace v zahraničí. *Návrat vlků* [online]. [cit. 6. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/prevence-situace-v-jinych-zemich-evropy/>

Program péče. *Záchranné programy Agentura ochrany přírody a krajiny* [online]. [cit. 5. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.zachranneprogramy.cz/vlk-obecnyp/program-pece-pp/>

Stenoprotokol, 82. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky [online]. 14. 11. 2023. [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2021ps/stenprot/082schuz/s082013.htm>

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2002, sp. zn. 7 Tdo 382/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2004, sp. zn. 25 Cdo 972/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 25 Cdo 540/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2006 sp. zn. 22 Cdo 980/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2008, sp. zn. 25 Cdo 3117/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2432/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 4487/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2009, sp. zn. 25 Cdo 3516/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2010, sp. zn. 25 Cdo 5030/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2014, sp. zn. 25 Cdo 972/2012.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1471/2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3335/2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4768/2015.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2020, č. j. 25 Cdo 2681/2019.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2020, sp. zn. 25 Cdo 2681/2019-II.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2020 č. j. 25 Cdo 366/2020-109.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2020 sp. zn. 25 Cdo 3967/2019.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019 č. j. 25 Cdo 4017/2018-77.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 4. 2009, sp. zn. 2 As 95/2008.
Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 29. 3. 2018, č. j. 26 C 12/2018-37.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 6. 2018, č. j. 19 Co 155/2018-64.
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2019, č. j. 19 Co 155/2018-86.
Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.
Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými
zvláště chráněnými živočichy.
Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti.
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Contact – e-mail

468496@mail.muni.cz

NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ: SMÍŘENÍ S METODIKOU, NÁVRAT K PROVÁDĚCÍM PŘEDPISŮM NEBO TŘETÍ CESTA?

Vladimír Kreiža

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Tento článek pojednává o právní úpravě a právní praxi nahrazování nemajetkové újmy na zdraví. Velká část článku popisuje způsob řešení v Anglii, Francii, Německu a Rakousku. Ve všech těchto státech existují tabulky shrnující judikaturu a indikující přibližné částky náhrady nemateriální újmy na zdraví. Článek dále popisuje historickou genezi v českých zemích, kde v šedesátých letech došlo k rozchodu s nastíněným západoevropským standardem. Náhrada újmy na zdraví je od té doby konkretizována především v právních nebo kvaziprávních předpisech, nikoliv podle konkrétních případů řešených soudy. Toto řešení má řadu nevýhod, které článek rovněž popisuje. Závěr článku patří pokusu o návrh řešení, kterým má být vytvoření sbírky case law existující české judikatury a následná konfrontace s výší náhrad v zahraničí. Cílem má být stav obdobný jako v Anglii nebo v Německu.

Keywords in original language

Nemajetková újma; náhrada; zdraví.

Abstract

This paper addresses the legal regulation and legal practice of compensation for non-pecuniary damage to health. A large part of the paper describes the approach in England, France, Germany and Austria. In all these countries there are tables summarising the case law and indicating approximate amounts of compensation for non-pecuniary damage to health. The paper also describes the historical background in the Czech Republic, where

a break with the outlined Western European standard occurred in the 1960s. Since then, compensation for personal injury has been anticipated in legal or quasi-legal regulations, not adjudicated in compliance with specific cases previously decided by the courts. This solution has a number of disadvantages, which the paper also outlines. The paper concludes with an attempt to propose a solution, which is to create a case study of the existing Czech case law and then confront it with the compensation rates abroad. The aim is to achieve a situation similar to that in England or Germany.

Keywords

Immaterial Damage; Compensation; Health.

1 Úvod

Dne 13. 3. 2024 Ústavní soud zamítnul návrh¹ na zrušení věty druhé § 2958 občanského zákoníku, který zní: „*Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“ Sp. zn. Pl. ÚS 27/23.

Soudě podle textu návrhu bylo však ultimátním cílem navrhovatele docílit upuštění od používání tzv. Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví². Tato Metodika má být podle navrhovatele nahrazena prováděcím právním předpisem, který tabulkově určí výše náhrad. Navrhovatel tedy vyzývá k návratu k praxi, která fungovala za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník 1964 (vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění), a která v upravené podobě stále platí v případě pracovních úrazů a nemocí z povolání (vyhláška byla transformována do nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání).

¹ Návrh na zrušení věty druhé ustanovení § 2958 o.z. *Ústavní soud* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/2023/navrh_Pl_US_27_23_AN.pdf

² Metodika k § 2958 o.z. *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/Rozhodovacinnost~Metodikak%3F2958o.z.?Open&area=Rozhodovac%3C%AD%20%8Dinnost&grp=Metodika%20k%20%2%A7%202958%20o.z.&lng=

Naopak Nejvyšší soud považuje Metodiku za funkční řešení a počítá s jejím dalším rozvojem a vylepšováním³.

Cílem článku je představit hlavní argumenty názorového proudu reprezentovaného navrhovatelem a názorového proudu vedeného Nejvyšším soudem, a konfrontovat je se zahraniční právní úpravou určování výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví (konkrétně Anglie, Francie, Německo a Rakousko).

Závěr patří návrhu řešení pro tuzemskou praxi, které by mělo představovat určitou třetí cestu (zmiňovanou v nadpisu článku). Tato třetí cesta počítá s dočasným zachováním Metodiky i podzákonných právních předpisů a jejich doplněním o další pomocný nástroj. Tímto nástrojem by mohl být case book ve stylu anglických Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases. Ten by měl umožnit soudům, poškozeným a škůdcům (resp. pojišťovnám) jednoduše se zorientovat v relacích odškodnění typových újem (kvadruplegie, ztráta končetin, oslepnutí, ale i nepatrné újmy, zjizvení, posttraumatická stresová porucha apod.).

2 Zahraniční právní úpravy náhrady nemajetkové újmy na zdraví

Regulace náhrady nemajetkové újmy na zdraví samozřejmě není specialitou České republiky. Na rozdíl od České republiky začaly komparované evropské státy již před desítkami či dokonce stovkami let vytvářet masu judikatury, kterou nyní systemizují ve sbornících – „tabulkách“.

Ve státech jako Anglie, Francie, Německo i Rakousko se tedy „tabulky“ tvoří „zdola“. K této západoevropské právní kultuře náležela až přibližně do poloviny 20. století i nynější Česká republika. Do té doby i zdejší soudci zvládali sami vyčíslit výši náhrady nemajetkové újmy na zdraví. Současný přístup oceňování nemajetkové újmy na zdraví předem je jistě produktem své doby – trvá od šedesátých let dodnes. Měli bychom být nervózní, že myšlenková schémata založená v době nesvobody, která jsou zcela cizorodá v porovnání se západoevropskými státy i s naší vlastní demokratickou historií, v nás dodnes naprosto samozřejmě přetrvávají.

³ TOMÍČEK, P. Rozhovor s Martinou Vršanskou. In: *AEQUITAS* [online]. 2021, č. 1, s. 12 [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0B2CB3D707CC97C8C12586A900327EA1/\\$file/aequitas_1_2021_hq.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0B2CB3D707CC97C8C12586A900327EA1/$file/aequitas_1_2021_hq.pdf)

Tato kapitola, věnující se nahrazování nemajetkové újmy na zdraví v Anglii, Francii, Německu a Rakousku, je uváděna s ideou ukázat nejprve převážně dobrou praxi, a nezačínat tedy článek rovnou současnou trudnou českou realitou.

Tuto druhou kapitolu lze shrnout následovně. Anglie, Francie a Německo mají stejně jako Česká republika shrnující tabulky, ve kterých jsou k jednotlivým újmám přiřazeny peněžní částky, kterými se tyto újmy odškodňují. Například tedy za vykloubené rameno pravé ruky náleží X €. Rakouské tabulky používají převážně denní sazby. Tyto tabulky buď vyhotovují ze své iniciativy soukromé osoby (Německo), nebo mají původ ve veřejné sféře (justiční akademie v Anglii, experti ve Francii, soudci v Rakousku).

Podstatné je však toto: tyto tabulky všech čtyř komparovaných států sumarizují existující case law. V ČR je proces od roku 1964 opačný: stát nejprve vydá tabulky, a až podle nich se tvoří case law. Postup, kdy desítky soudců desítky let nalézají optimální výši náhrady újmy v reálných případech reálných lidí je, domnívám se, kvalitativně lepší než apriorní určování výši náhrad. Diskurzivní přístup v právu obecně je z mého pohledu kvalita sama o sobě, která navíc vede k sofistikovanějším výsledkům.

2.1 Anglie

Anglické právo je ve srovnání s kontinentálním právem založené na praxi, nikoliv na teoretických konstrukcích. V Anglii nenalezneme ani ústavu, ani občanský zákoník, zdejší právo je majoritně utvářené case law a klíčovou roli v něm hrají advokáti, méně pak akademici a soudci. Anglické právo není totožné s právem Spojeného království, neboť právní řád v jednotlivých zemích Spojeného království není stejný⁴.

I v Anglii nalezneme „tabulky“, které upravují nahrazování nemajetkové újmy na zdraví. Od roku 1992 vydává Judicial College publikaci s názvem *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases*.⁵ Judicial College je obdobou naší Justiční akademie⁶. Přestože Guidelines vydává

⁴ DAM, C. van. *European Tort Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 93 a 99.

⁵ JUDICIAL COLLEGE. *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases*. 16. vyd. Glasgow: Oxford University Press, 2022.

⁶ Judicial College. *Courts and Tribunals Judiciary* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/training-support/judicial-college/>

Judicial College, jsou z pěti jejich autorů tři advokáti a jen dva soudci. Guidelines jsou soudcům rozesílány zdarma, jejich komerční cena je 21,49 britských liber⁷.

Předmětem Guidelines je náhrada za bolest, utrpení a ztížení společenského uplatnění (pain, suffering or loss of the amenities of life)⁸.

Roku 2022 vydala Judicial College již 16. aktualizovan. vyd. Guidelines jsou průběžně aktualizovány a rozšiřovány.

Guidelines jsou uvozeny prohlášením, že se jedná o nezávazný návod, který nijak neumenšuje povinnost zkoumat okolnosti každého jednotlivého případu⁹. Jinými slovy: tabulky nejsou závazné. Na rozdíl od Česka se nejedná o pouhý obligátní disclaimer. Anglické Guidelines case law shrnují¹⁰, česká Metodika i nařízení vlády naopak case law vytvářejí.

Pro účely tohoto článku budeme pomíjet tzv. Whiplash Reform (volně přeloženo jako reforma namožení krční páteře, jejíž název odkazuje na úraz, který je často spojený s dopravními nehodami). Pro dopravní nehody způsobené z nedbalosti mající za následek právě „whiplash“, netrvajících déle než dva roky lze použít výpočet určený zákonem, který vychází z čtvrtletní sazby podle trvání úrazu¹¹. Všechny ostatní případy kromě „whiplash“ jsou určeny judikaturou, kterou zachycují právě Guidelines.

Guidelines jsou poměrně útlá publikace. Mají 88 stran a jsou rozděleny do těchto 11 kapitol: poranění mající za následek smrt; poranění zahrnující ochrnutí; poranění mozku a hlavy; psychiatrická a psychologická újma; poranění mající vliv na smysly; poranění vnitřních orgánů; ortopedická poranění; poranění končetin související s výkonem práce; chronické bolesti; poranění obličeje; zjizvení ostatních částí těla; poškození vlasů; dermatitis a ostatní kožní onemocnění; drobná poranění.

Náhrada se stanovuje jako celková částka (lump sum).

⁷ *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases* [online]. Oxford University Press [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://global.oup.com/academic/product/guidelines-for-the-assessment-of-general-damages-in-personal-injury-cases-9780192867629?cc=cz&lang=en&>

⁸ JUDICIAL COLLEGE, op. cit., s. xi–xii.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ JUDICIAL COLLEGE, op. cit., s. xxi–xxii.

Každá kapitola Guidelines má pouze několik stránek; obsahuje úvod a následně výčet jednotlivých, celkem obecných položek, které krátce popisuje a přiřazuje k nim určitou relativně širokou škálu odškodnění v penězích.

Nejnižší částky indikují Guidelines u drobných poranění, ze kterých se poškozený plně zotaví do sedmi dnů, a to od „několika stovek liber“ do 690 liber.

Nejvíce pak Guidelines „přiznávají“ za úplnou slepotu a hluchotu (okolo 403 990 liber), velmi vážné poškození mozku (282 010 – 403 990 liber) a ochrnutí rukou a nohou (324 600 – 403 990 liber).

V případech vícečetných poranění, kdy poškozený nárokuje více položek Guidelines, se většinou nepředpokládá mechanické sčítání jednotlivých položek, ale jejich alespoň částečné snížení¹².

Anglická metoda je z mého pohledu ideální z mnoha důvodů – především je velmi uživatelsky příjemná, srozumitelná, a tedy přesvědčivá. Postihuje většinu typických případů poškození zdraví. Ponechává dostatečnou diskreci soudům pohybovat se v intervalech částek odškodnění. Proto tvrdím, že se jedná o nejlepší ze všech zkoumaných variant, lepší než varianta česká, francouzská, německá i rakouská.

2.2 Francie

Francouzský Code Civil z roku 1804 se stal předobrazem mnoha dalších občanských zákoníků – z našeho pohledu zejména ABGB (1811).

Článek 1240 Code Civil stanovuje: „*Každé jednání člověka, které způsobí škodu jiné osobě, zavazuje toho, jehož vinou k ní došlo, k její náhradě*“ [Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé à le réparer].

V několika málo následujících článcích *Code Civil* upravuje některé speciální případy vzniku mimosmluvní odpovědnosti k náhradě škody, ale to je vše. Rozsah a způsob náhrady francouzské zákony zásadně neřeší (výjimkou jsou pracovní úrazy¹³).

¹² K tomu srovnej JUDICIAL COLLEGE, op. cit., s. xix, kde se *Guidelines* odkazují na větu z rozsudku *Court of Appeal v případě Sadler proti Filipiakovi*, 2011, sp. zn. EWCA Civ 1728, odstavec 34.

¹³ Les barèmes d'indemnisation des accidents de travail. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8mes-d-indemnisation/les-bar%C3%A8mes-indicatifs-d-invalidit%C3%A9-des-accidents-de-travail/>

Díky své abstraktnosti přežil článek 1240 obsahově beze změny více než 200 let. Stejně jako v Anglii se i ve Francii vytvořilo case law, na kterém celý systém stojí. A stejně jako v Anglii i zde se v posledních desetiletích vytvořila poptávka po sumarizaci (a nevyhnutelně i standardizaci) toho case law. Kde si Anglie vystačí s jednoduchou brožurou (Guidelines), tam francouzští právníci postupně vytvořili stovky stran různých zpráv, pomůcek a metodik, díky čemuž se francouzský systém na prvním místě vyznačuje svou rozbujelelostí až nepřehledností.

Princip francouzských metodik je stejný jako v Anglii – jsou nezávazné, indikativní a pracují s existujícími rozsudky – odkaz na konkrétní položku v „tabulkách“ per se není pro přiznání nároku dostatečný.

Nejznámější a z mého pohledu nejkonsenzuálněji přijatá je tzv. La Nomenclature Dintilhac¹⁴.

Nomenclatura vznikla v roce 2005 a vypracovala ji pracovní skupina okolo soudce Cour de Cassation (francouzský nejvyšší soud) Jean-Pierra Dinthilaca. K četbě Nomenclature Dintilhac je vhodné simultánně nahlížet i do další pomůcky, která materiál významně rozvíjí, a to tzv. Le Référentiel Mornet. Ten má oproti Nomenclature Dintilhac, která vznikla jako jednorázová zpráva, jasnou výhodu – je každoročně aktualizován a oproti Nomenclature Dintilhac je bohatší o tvrdá data jako jsou konkrétní čísla či odkazy na judikaturu. Référentiel vypracoval poradce Cour de Cassation, Benoît Mornet¹⁵. Rozeznávají se zde tyto dvě hlavní kategorie: dočasná nemajetková újma a trvalá nemajetková újma.

Dočasná nemajetková újma na zdraví má tyto podsložky: dočasné funkční postižení, vytrpění bolesti, úzkost ze smrti a dočasné estetické poškození. Dočasné funkční poškození se vypočítá následovně. Lékař vyhodnotí míru dočasného funkčního deficitu (vybere z nabídky: 10 %, 25 %, 50 %, 75 % nebo 100 %) a určí počet dní, kdy poškození zdraví trvalo. Tato procenta se následně

¹⁴ Nomenclature des postes de préjudices: rapport de M. Dintilhac. *Ministère du Travail, de la Santé et des Solidarités* [online] [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://sante.gouv.fr/ministere/acteurs/partenaires/article/nomenclature-des-postes-de-prejudices-rapport-de-m-dintilhac>

¹⁵ Les référentiels MORNET. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8mes-d-indemnisation/le-r%C3%A9f%C3%A9rentiel-mornet-2023-2022-2021/>

vynásobí denní sazbou v rozmezí 25 až 33 €. Bolestné se naopak vypočítá zařazením do jedné ze sedmi skupin podle intenzity vytrpěné bolesti, kdy nejnižší skupina 1 je ohodnocena do 2 tis. €, nejvyšší skupina 7 začíná na 80 tis. €¹⁶.

Trvalá nemajetková újma na zdraví má následující podsložky: trvalé funkční postižení, trvalé estetické poškození, újma na volnočasových aktivitách, poškození v sexuální oblasti, poškození v rodinném životě, výjimečné trvalé poškození. Trvalé estetické poškození se počítá stejně jako bolestné. Trvalé funkční postižení se vypočítá jako násobek deficitu v procentech (na škále 0 až 100, stanovené lékařem), vynásobeného číslem X, které se přiřadí podle věku a opět míry deficitu v procentech¹⁷.

Slabostí systému procentuálního určování funkčního deficitu je, že k procentům je třeba stejně demonstrativně přiřadit konkrétní poškození zdraví. Tuto úlohu plní další metodika, a to Le barème du Concours médical¹⁸ (lze přeložit jako Tabulky lékařských vyšetření). V případě Le barème du Concours médical se nejedná o nic jiného než variaci na anglické Guidelines, ovšem místo peněz stanovují „jen“ body.

Vedle dočasných a trvalých poškození rozeznává Référéntiel Mornet i speciální případy poškození zdraví (přenos HIV nebo hepatitidy C při krevních transfuzích a další nemajetkové újmy na zdraví způsobené při poskytování zdravotních služeb). Zde se použijí zase jiné tabulky, tzv. Référéntiel ONIAM¹⁹.

Existuje řada dalších, k Référéntiel Mornet „konkurenčních tabulek“, jako je Barème de l'Université de Savoie Mont-Blanc i s „kalkulačkou“ na adrese www.logiciels-jaumain.com, Barème Gazette du Palais²⁰ či Barème BCRIV²¹.

¹⁶ Les référentiels MORNET, op. cit., s. 65–68.

¹⁷ Les référentiels MORNET, op. cit., s. 68–75.

¹⁸ MICHAUD, J., JOURDAIN, P., CHODKIEWICZ, J.-P., PAPELARD, A., FOURNIER, C. a kol. *Barème indicatif d'évaluation des taux d'incapacité en droit commun*. [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.expertisemedicale.be/upload/documents/documentation/Bareme_indicatif_d_evaluation.pdf

¹⁹ Référéntiel indicatif d'indemnisation. *Office National d'Indemnisation des Accidents Médicaux (ONIAM)* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.oniam.fr/procedure-indemnisation/bareme-indemnisation>

²⁰ Le barème de capitalisation Gazette du Palais 2022. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8me-de-capitalisation-gazette-du-palais-2022/>

²¹ Le Barème de capitalisation BCRIV. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8me-de-capitalisation-bcriv/>

2.3 Německo

Podle § 253 odst. 2 BGB: „*Má-li být náhrada škody způsobena újmou na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálním sebeurčením, lze požadovat spravedlivou peněžitou náhradu i za újmu, která není majetkovou újmou.*“ [Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.]

Náhradu lze požadovat za porušení zákona, smlouvy a dobrých mravů²², stejně jako v České republice²³.

Německo, stejně jako Francie a Anglie, používá sbírky existující judikatury, které slouží jako nezávazné pomůcky pro soudce. Ani němečtí soudci nejsou těmito tabulkami vázáni – podle § 287 ZPO rozhodují náhradněškodní spory podle svého uvážení a přesvědčení na základě vyhodnocení všech okolností. O tom, že se nejedná o pouhou deklaraci svědčí judikatura Spolkového soudního dvora.

Německý Spolkový soudní dvůr (Der Bundesgerichtshof, německý nejvyšší soud) uvádí následující:

- Rozhodujícími faktory pro výši odškodnění za bolest a utrpení jsou v zásadě závažnost zranění, utrpení jimi způsobené, jejich trvání, míra, v jaké poškozený vnímá poškození zdraví, a míra zavinění pachatele. Nejedná se o izolovaný pohled na jednotlivé okolnosti případu, ale o celkové zvážení všech okolností konkrétního případu. Soudce rozhodující o skutkových okolnostech musí nejprve zvážit všechny okolnosti, poté určit okolnosti, které charakterizují daný případ, a zvážit je ve vzájemném poměru. V první řadě je třeba vzít v úvahu výši a stupeň ztížení společenského uplatnění, k němuž došlo; na to se klade důraz. Na základě této celkové úvahy je třeba stanovit jednotnou náhradu za celkový obraz újmy, kterou však nelze určit striktně aritmeticky.
- Takzvaný denní výpočet odškodnění za bolest a utrpení těmito zásadám neodpovídá.

²² Od roku 2002, kdy byl do § 253 BGB přidán odstavec 2. Původně byla náhrada újmy na zdraví součástí pasáže BGB upravující delikty, konkrétně § 847, jenž byl zrušen.

²³ DOLEŽAL, T., MELZER, F. § 2956. In: MELZER, F., TEGEL, P. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 981, marg. 17.

- I objektivně podobná zranění, která jsou léčena stejným způsobem, mohou vést k individuálně velmi rozdílným úrovním utrpení. Totéž platí pro přetrvávající poruchy zdraví po ukončení lékařské léčby – rozsah individuálního utrpení nelze určit izolovaným pohledem na fyzické a/nebo psychické deficity. Záleží na konkrétních omezeních v životním stylu poškozeného²⁴.

Spolkový soudní dvůr dále došel k závěru, že vzhledem ke skutečnosti, že utrpená újma a následky utrpené újmy nebudou prakticky nikdy zcela totožné, neexistuje povinnost následovat rozhodnutí ve formě precedentu. Vždy budou existovat rozdíly v závislosti na zraněné osobě, typu zranění a dlouhodobých následcích, stejně jako v léčbě²⁵.

Tabulky s přehledy case law o „bolestném“ se v Německu nazývají Schmerzensgeldtabellen. Schmerzensgeld znamená v českém jazyce bolestné. Žádné další „tabulky“ než Schmerzensgeldtabellen však v Německu nenajdeme, neboť pojem Schmerzensgeld obsahuje komplexní náhradu za nemajetkovou újmu na zdraví. V podstatě „vyrovnává dluh“ mezi škůdcem a poškozeným²⁶. Neexistují tak další „složky a podsložky“ náhrady jako ve Francii (viz výše) nebo v ČR (srov. § 2958 občanského zákoníku).

Schmerzensgeldtabellen je stejně jako ve Francii celá řada. Na rozdíl od Francie, kde „tabulky“ často vznikají v blízkosti nějaké organizace (soudu, univerzity, sdružení apod.), jsou německé Schmerzensgeldtabellen zcela soukromé, placené nástroje. To je však nečiní nějak méněcennými, spíše naopak. Německé tabulky jsou velmi podrobné. V identifikaci zranění jdou často do velkého detailu, až téměř na jednotlivé kůstky a klouby, v čemž se podobají tabulkám francouzským, méně pak těm anglickým.

Zmínit lze Beckovy tabulky, které se honosí přídomkem „od hlavy k patě“ a svým čtenářům slibují více než 4900 rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy na zdraví²⁷. Beckovy tabulky vychází od roku 1993, v roce 2024 vyšlo jejich zatím poslední 21. přepracované a aktualizované vydání. Zakoupit

²⁴ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. VI ZR 937/20.

²⁵ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 15. 3. 2004, sp. zn. 12 U 333/02.

²⁶ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 6. 7. 1955, sp. zn. GSZ 1/55.

²⁷ *Schmerzensgeldtabellen 2022* [online]. C. H. Beck [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fschmerzskomm_18%2Fcont%2Fschmerzskomm.htm&anchor=Y-400-W-SCHMERZKOMM

Lze tištěnou verzi o třinácti stech stranách za 119 €, případně je k dispozici elektronická verze v rámci aplikace Beck-online. Autorem je advokát Andreas Slizyk. Beckovy tabulky nabízí jak teoretickou část (kapitola nadepsaná „systematický komentář“), tak „tabulkovou část“, tj. kapitola nadepsaná „od hlavy k patě“ s rozpadem na jednotlivé části těla, kapitola nadepsaná „každodenní zranění“ obsahující drobné úrazy a kapitola nadepsaná „zvláštní zranění a následky zranění“.

Mezi dalšími Schmerzensgeldtabellen lze zmínit SchmerzensgeldBeträge 2024 od autorů Hackse, Wellnera, Häckera a Kleina či Handbuch Schmerzensgeld od autorské dvojice Jaeger, Luckey.

2.4 Rakousko

V Rakousku tvoří základní skutkovou podstatu o náhradě újmy na zdraví § 1325 ABGB, který v Sedláčkově překladu do českého jazyka zní: „*Kdo někoho poškodí na jeho těle, uhradí náklady na léčení poškozeného, nhradí mu ušlý výdělek anebo, stane-li se poškozený nezpůsobilým vydělávati, také výdělek, který mu budoucně ujde, a zaplatí mu, žádá-li to, mimo to bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem.*“ [Wer jemanden an seinem Körper verletzt, bestreitet die Heilungskosten des Verletzten; ersetzt ihm den entgangenen, oder wenn der Beschädigte zum Erwerb unfähig wird, auch den künftig entgehenden Verdienst und bezahlt ihm auf Verlangen überdieß ein den erhobenen Umständen angemessenes Schmerzensgeld.]

Konkrétní způsob náhrady nemajetkové újmy na zdraví ABGB, stejně jako Code Civil a BGB, nestanovuje.

Pro úplnost lze uvést, že v Rakousku proběhla v roce 1992 v parlamentu debata o tom, že náhrady nemajetkové újmy na zdraví jsou zde ve srovnání se západní Evropou příliš nízké, zejména v případech těžších poškození zdraví²⁸.

I v Rakousku se objevila potřeba vytvořit přehled existující judikatury na téma náhrady nemajetkové újmy na zdraví. V roce 1990 byly poprvé uveřejněny tabulky shrnující case law.

²⁸ KARNER, E., KOZIOL, H. Country Report Austria. In: HORTON ROGERS, W. H. (ed.). *Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective*. Vídeň: Springer-Verlag Wien, 2001, s. 15, marg. 76.

První atypická skutečnost ve srovnání s Anglií, Francií a Německem je, že všichni autoři tabulky byli soudci, v čele s Franzem Hartlem, předsedou soudu v Korneuburgu.

Druhá atypická skutečnost se váže přímo k tabulce. U všech zkoumaných států je účel tabulek v podstatě sjednocování výší odškodnění v rámci regionů a v rámci jednotlivých typizovaných poškození zdraví. Hartlova tabulka namísto jednotlivých typizovaných poškození zdraví pracuje s denními sazbami, které se liší podle tří úrovní bolesti – leichte (lehká), mittlere (střední) a starke (silná). Jednotlivé denní sazby se přitom u jednotlivých „krajských“ (OLG) a „okresních“ (LG) soudů liší, a to výrazně.

Hartlova tabulka je tak jednoduchá, že ji umístím celou zde.

Schmerzen			
	leichte	mittlere	starke
OLG Graz	110–120	220–240	330–360
OLG Innsbruck	110–150	220–250	330–350
OLG Linz	Keine Angaben		
OLG Wien	120	240	360
LG Eisenstadt	110	220	330
LG Feldkirch	120	240	360
LG ZRS Graz	110–120	220	330
LG Innsbruck	150	250	bis 350
LG Klagenfurt	110	220	330
LG Linz	100–120	200–240	300–360
LG Salzburg	120	240	360
LG St. Pölten	120	240	360
LG ZRS Wien	110–120	220–240	330–360
LG Korneuburg	110–120	220–240	330–360
LG Krems	150	250	350
LG Leoben	120	240	350
LG Ried i. l.	130	260	400
LG Steyr	120	240	360
LG Wels	100–110	200–220	300–350
LG Wr. Neustadt	110	220	330

HARTL, F. Schmerzengeldsätze in Österreich in Euro. *Anwaltsblatt*. 2022, č. 4, s. 191.

V tabulce nejsou u OLG Linz jako u jediného soudu uvedeny žádné údaje o denních sazbách. Důvod je ten, že OLG Linz jako jediný odmítá určení denní sazby a nepoužívá ji. Svůj postoj odůvodňuje OLG Linz následovně. Denní systém selhává zejména v případech těžkých a obzvlášť těžkých poškození zdraví, kde jsou odškodnění příliš nízká. Disclaimer, že jsou tabulky pouze doporučující, je jen alibi. Nikdo znalý věci si nemůže nevšimnout, že náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví nejsou v Rakousku určovány, ale vypočítávány pomocí Hartlových tabulek. Výši řady částek žalovaných a присouzených nelze vysvětlit jinak. Určení výše škody je přeneseno na znalce a zúženo na pouhou kalkulaci – soudce je nahrazen kalkulačkou. Různá výše denních sazeb u jednotlivých soudů zvyšuje neobjektivitu, odškodnění mají být stejná v celém Rakousku. Různí znalci posuzují trvání bolesti různě. Tyto faktory nerovnost naopak ještě zvyšují²⁹. Domnívám se, že tyto argumenty OLG Linz musí českému čtenáři znít velmi povědomě.

V roce 2011 provedl tým sestávající z Andrey Leiter, Magdaleny Thöni a Hannese Winnera z Univerzity v Salzburgu výzkum Evidence from Austrian Pain and Suffering Verdicts³⁰. V tomto výzkumu si položili otázku, jestli používání denních sazeb (per diem) a lump sum, jako to činí OLG Linz, má vliv na výši přisouzených náhrad nemajetkové újmy na zdraví. Za tímto účelem analyzovali 1300 rozsudků rakouských soudů z let 1980 až 2004. Výsledkem výzkumu je zjištění signifikantně vyšších odbytných v režimu lump sum, které nezmizí ani po kontrole z pohledu specifických případů. Důkazy naznačují, že největší rozdíly mezi režimem per diem a lump sum se projeví v případě poškozených žen, které utrpí mnohočetná poranění a silné bolesti. Výzkum tak v podstatě potvrzuje to, co tvrdí OLG Linz.

Rakousko tak je země, kde OLG Linz postupuje jako jediný soud stejně jako jeho angličtí, francouzští a němečtí kolegové, zatímco zbytek soudů používá systém denních sazeb, který však nedovoluje dostatečnou individualizaci a trpí popsanými nedostatky.

²⁹ Předmětné argumenty podle rozsudku OLG Linz ze dne 11. 1. 2002, sp. zn. 4R232/01t, zaznívají v případě *Kossak*. Tento případ podle vyjádření obhájce ve věci 4R232/01t řešil OLG Linz pod sp. zn. 11 R 255/00x.

³⁰ LEITER, A., THÖNI, M., WINNER, H. *Evidence from Austrian Pain and Suffering Verdicts* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/71879/1/742414930.pdf>

3 Česká republika

3.1 Historická geneze od ABGB

Stejně jako v Anglii, Francii, Německu a částečně i v Rakousku bylo i na území současné České republiky dříve běžné, že soudci přisuzovali náhradu nemajetkové újmy na zdraví podle okolností případu, a nikoliv podle právních, resp. kvaziprávních předpisů.

Ust. § 1325 ABGB platí od roku 1811 v nezměněné podobě v Rakousku dodnes, v českých zemích platilo do roku 1965.

Podle § 273 zákona č. 113/1895 ř. z., civilní řád soudní platilo, že: „*Je-li jisto, že straně náleží náhrada škody nebo interesse aneb že má jinak něco k prohledávání, avšak důkaz o sporné výši škody neb interesse, jež mají být nabazeny, nebo pohledávky nemůže býti vůbec proveden nebo jen s nepoměrnými obtížemi, může soud na návrh nebo z úřední moci, pomina i důkaz stranou nabídnutý, výši tuto ustanovit podle volného uvážení. Před ustanovením výše může předcházeti také přisežný výsledek jedné ze stran o okolnostech rozhodných pro určení výše.*“

Obdobné ustanovení nalezneme i v OSŘ, konkrétně v § 136: „*Lze-li výši nároku zjišť jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjišťit vůbec, určí ji soud podle své úvahy.*“

Změnil se zřejmě výklad toho, co znamenají ony „nepoměrné obtíže“. Nejvyšší soudy podle Sedláčka judikovaly, že je jen na soudu, aby určil částku bolestného na základě vlastního volného uvážení³¹. Stejně tak soudy připouštěly určení bolestného jak podle síly bolesti, tak úhrnnou částkou³², tedy stejně, jako dnes v Rakousku.

Soudy skutečně určovaly „bolestné“ (výstižněji „Schmerzengeld“) naprosto nezávisle. Srovnej například rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 8. 1922, sp. zn. Rv II 228/22. Zde poškozený zemřel po třech dnech na následky autonehody. Soud prvního stupně určil bolestné nejprve na 50 000 Kč, odvolací soud je snížil na 20 000 Kč s tím, že „přemrštěnost by do očí bila“. Dovolací soud pak snížil bolestné na 2 000 Kč na jeden den.

³¹ SEDLÁČEK, J. § 1325. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému občenskému zákoníku občenskému a občenské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl V.* Olomouc: CODEX Bohemia, 1998, reprint, s. 919, marg. 109.

³² Ibid., marg. 112.

Tak velká míra diskrece, kterou měly soudy při rozhodování do roku 1964, kdy byly zavedeny právní předpisy regulující výši náhrady nemajetkové újmy na zdraví, by byla z dnešního pohledu právem vnímána jako příliš široká. Ve všech komparovaných zemích, tj. v Anglii, Francii, Německu a Rakousku, začali „problém“ zákonem neomezeného soudcovského uvážení při určování výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví řešit cestou analýzy existující judikatury. V Československu byly namísto toho přijaty právní předpisy, které předem určovaly výši náhrady újmy³³. Tento trend přetrvává dodnes.

3.2 Přijetí Metodiky a její kritika

Z dnešního pohledu je ideová kontinuita s přístupem započatým v šedesátých letech, kdy začala být výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví určována zákonodárcem předem, prakticky dokonale.

OZ 2014 se pokusil o razantní diskontinuitu, když zrušil vyhlášku o bolestném a ztížení společenského uplatnění³⁴. Záhy se však ukázalo, že se Česká republika nezařadí zpět mezi státy, kde výši náhrady určují nezávisle soudci, a to primárně soudci soudů nejnižších stupňů.

Je také nutno říct, že zákonodárce soudům uložil břemeno, které mohli jen těžko unést. Žádný z dnešních soudců si nemůže pamatovat dobu, kdy neexistovaly „státní“ tabulky *a priori* určující hodnotu náhrady nemajetkové újmy na zdraví v penězích.

Stresovou dobu okolo přijetí OZ 2014 tak „vyřešil“ Nejvyšší soud, který dne 12. 3. 2014 „vzal na vědomí“ Metodiku³⁵. Tato Metodika dílem přejímá vyhlášku o bolestném a ztížení společenského uplatnění, kterou zrušil OZ 2014. Pro hodnocení ztížení společenského uplatnění nově zavádí původně statistický nástroj Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví vypracovaný Světovou zdravotnickou organizací.

³³ Srov. § 16 vyhlášky č. 45/1964 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení občanského zákoníku; vyhláška č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění; vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění; nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a další.

³⁴ Srov. § 3080 bod 237 OZ 2014.

³⁵ Nejvyšší soud, op. cit.

Soudce Nejvyššího soudu Petr Vojtek k Metodice uvedl: „*Nejvyšší soud vzal metodiku na vědomí a doporučil ji soudům ke studiu a k využití. Poptávka po metodice ale přišla ‚zespodu‘, od soudců nižších soudů, kteří se na školeních k novému občanskému zákoníku úplně netvářili, že budou hledat v křišťálové kouli spravedlivou náhradu podle pravidel slušnosti. (úsměv) Drtivá většina soudců je ráda, že metodika existuje a hodlá ji používat. Nejvyšší soud ji zaštilil a náš senát, který bude kauzy v poslední instanci rozhodovat, ji bude používat také. Metodika určitě není uzavřený dokument, bude dotvářena a vylepšována judikaturou. Navíc je jako celek toliko doporučující, takže když někdo přijde s něčím lepším a spravedlivějším, určitě se tomu nebudeme bránit.*“³⁶

Metodika byla podrobena celkem zdrcující kritice, která je nejlépe vystižena ve zprávě veřejného ochránce práv³⁷. Veřejný ochránce práv Metodice vytyká následující. Metodika není výsledkem sjednocování judikatury. Ministerstvo spravedlnosti nemělo zákonné zmocnění ani pravomoc podílet se na tvorbě Metodiky. V souvislosti s Metodikou nově vytvořené znalecké odvětví neodpovídá odborné způsobilosti, kterou mohou získat lékaři v rámci existujících zdravotnických oborů. Metodika nutí znalce (lékaře) posuzovat i otázky, které jim hodnotit nepřísluší (včetně otázek právních), případně které nemohou řádně ověřit. Ve značné míře přenáší odpovědnost za posouzení nemajetkové újmy ze soudu na znalce. S ohledem na odlišnou úpravu náhrady nemajetkové újmy na zdraví v souvislosti s pracovními úrazy a nemocemi z povolání (podle nařízení vlády) vznikl stav, kdy je za tentýž druh újmy poskytována zcela jiná náhrada jen podle toho, zda k ní došlo v souvislosti s pracovním procesem, či mimo něj. Vedení Nejvyššího soudu dostatečně nevyhodnotilo možné ohrožení důvěry v nestranné rozhodování soudu v důsledku zapojení soudců Nejvyššího soudu do tvorby Metodiky a jejího následného prosazování v praxi.

Prezident České lékařské komory ve zprávě veřejného ochránce práv uvedl, že Metodika by neměla být pro náhradu nemajetkové újmy vůbec používána. ČLK hodnotí po odborné stránce Metodiku jako velmi problematickou

³⁶ LÉKO, K. Petr Vojtek: Újma na zdraví je velmi subjektivní. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 9. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/petr-vojtek-ujma-na-zdravi-je-velmi-subjektivni.A160125_144058_pozice-tema_lube

³⁷ Zpráva o šetření ve věci Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku. *Veřejný ochránce práv* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/6709-2019-VOP-DK-18-1.pdf>

a v mnoha případech z odborného hlediska nepřijatelnou. ČLK měla zásadní námitky proti tomu, aby lékař zcela jiné odbornosti pouze na základě absolvování kurzu a složení zkoušky ze stanovení nemajetkové újmy na zdraví mohl posuzovat újmu na zdraví týkající se zcela jiné odbornosti, než je jeho vlastní odbornost. Tedy např. posttraumatickou stresovou poruchu může hodnotit znalec chirurg.

3.3 Metodika jako nepřipustný zásah do nezávislosti soudů

Aniž bych chtěl upozadřovat praktické nedokonalosti Metodiky, je z mého pohledu významná i skutečnost, že Metodika představuje porušení soudcovské nezávislosti.

Zobecnující materiály jsou specifický fenomén, jehož počátky lze vysledovat do období stalinismu, konkrétně roku 1952, kdy plénum Nejvyššího soudu „*v zájmu zajištění jednotnosti soudního rozhodování vydává soudům směrnice pro správný výklad zákonů a jiných právních předpisů*“³⁸.

Toto myšlenkové nastavení převzal i náš současný postsocialistický právní řád³⁹.

Lukáš Králík stanoviska Nejvyššího soudu považuje za nestandardní institut, uměle vytvořený za účelem totální kontroly soudnictví. L. Králík odkazuje na skutečnost, že i „*zasvěcení praktici přímo z prostředí vrcholného soudnictví*“ mluví přímo o projevu „*autorizované generalizační obsese*“⁴⁰.

Zdeněk Kühn hovoří o výkladových stanoviscích jako o „*zastaralém reliktu socialistického, respektive postsocialistického soudnictví*“⁴¹.

Martina Baráková považuje sjednocující stanoviska za nežádoucí vzhledem k porušení dělby moci. Sjednocování judikatury by se mělo odehrávat

³⁸ Ust. § 26 odst. 1 zákona č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů.

³⁹ Ust. § 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích zní: „*Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.*“

⁴⁰ DAVID, L. Co je precedent v rozhodnutích českých civilních soudů? In: NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. (eds.) *Dny práva 2008 – Days of law. 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 152–153.

⁴¹ KÜHN, Z. Role judikatury v České republice. In: BOBEK, M., KÜHN, Z., POLČÁK, Radim (eds.) *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006, s. 50–51.

především v rámci adjudikační role soudů, pomocí přesvědčivé právní argumentace v individuálních případech, jak je tomu v jiných státech kontinentálního právního systému. Existující stanovisko totiž již nelze změnit jinak než novým stanoviskem⁴².

Naopak Pavel Šámal⁴³ se zastává stanovisek s tím, že „*kolegii pečlivě vybraná rozhodnutí významná pro právní praxi jsou projevem kolektivního názoru o vhodnosti zveřejnění řešení nových či dosud neřešených problémů (sic)*.“ Metodiku chápe P. Šámal jako svébytný příklad cesty ke sjednocování české rozhodovací praxe. Podle Šámala Metodika i přes svůj doporučující charakter nepochybně praxi soudů nižších stupňů ovlivňuje.

Šámal se staví do situace, kdy si údajně musí vybrat mezi jednotou rozhodování a soudcovskou nezávislostí. Volí si jednotu rozhodování a nebude mít ani jednotu rozhodování, ani nezávislé soudy.

3.4 Ústavní přezkum Metodiky, návrhy k návratu k prováděcím právním předpisům

Je dlouhodobě zřejmé, že Ústavní soud není ochotný vymezit se vůči Metodice⁴⁴ ani podzákonným právním předpisům upravujícím nahrazování nemateriální újmy na zdraví⁴⁵ tak, aby to efektivně vedlo k opuštění těchto nástrojů. Řečeno s OLG Linz, náš Ústavní soud si vystačí s alibi, že Metodika (ani podzákonný právní předpis) soud nezavazuje, a soud je tudíž formálně nemusí použít. Ústavní soud se tak omezuje na přezkum částek odškodnění. Jsou-li příliš nízké, zasáhne jako kasační soud⁴⁶.

Naposledy Ústavní soud Metodiku podpořil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/23 ze dne 13. 3. 2024, zmiňovaném v úvodu tohoto článku, kde rozhodoval o návrhu Okresního soudu ve Vyškově na zrušení věty druhé § 2958 občanského zákoníku, která zní: „*Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“ Ústavní soud přesvědčivě odůvodnil, že na tomto ustanovení není

⁴² BARÁKOVÁ, M. Stanoviska nejvyšších soudů: efektivní prostředek sjednocování judikatury nebo přežitek socialistické justice? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 2, s. 258. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2016-2-10>

⁴³ ŠÁMAL, P. Postavení Nejvyššího soudu v právním státě a jeho role při sjednocování judikatury. *Právník*. 2018, č. 4, s. 283–302.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

nic protiústavního. Ultimátně však navrhovatel brojil proti Metodice, kterou nelze zrušit standardním ústavním přezkumem, neboť není právním předpisem.

Potenciální odmítnutí používání Metodiky, respektive podzákoných právních předpisů zákonitě vyvolává otázku, čím je nahradit.

Za Okresní soud ve Vyškově podával návrh k Ústavnímu soudu soudce Pavel Vrchá⁴⁷. Pavel Vrchá je součástí názorového proudu tvrdícího, že Metodika je vlastně jen méně dokonalou verzí podzákoných právních předpisů upravujících nahrazování nemateriální újmy na zdraví, a bylo by proto vhodné vrátit se k obecné úpravě v rámci podzákoných právních předpisů. To by mělo být o to jednodušší, že v případě zaměstnanců a obdobných pracovníků podzákoné právní předpisy existují i po roce 2014. Tento argument zaznívá primárně od lékařů (například ČLK, viz zpráva VOP výše, případně lékaře Dušana Klose, který podal podnět VOP k zahájení šetření ohledně Metodiky⁴⁸) a v návrhu na zrušení věty druhé § 2958 OZ jej v bodě 22 používá i soudce Vrchá.

Představený názorový proud reprezentuje návrat „do minulosti“, pouze k technicky jiné formě apriorního stanovování náhrady újmy na zdraví, a nelze jej proto považovat za principiálně lepší, než je současný stav.

4 Pokus o návrh řešení: české Guidelines jako třetí cesta

Zdá se tedy, že optimum nastavení pravidel pro náhradu nemajetkové újmy na zdraví leží v západoevropských státech. Rigidní řízení „shora“ jako v České republice, ať už se jedná o Metodiku nebo o podzákoné právní předpisy, je v porovnání s tím horší způsob řešení.

⁴⁷ Soudce Vrchá opět kritizuje metodiku Nejvyššího soudu k odškodňování. Obrátil se na ÚS. *Ceska-justice.cz* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/05/soudce-vrch-a-opet-kritizuje-metodiku-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-obratil-se-na-us/>

⁴⁸ Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti. *Bulletin-advokacie.cz* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>

Zatímco zkoumané referenční státy mají nahrazování nemajetkové újmy na zdraví „projudikované“ díky desítkám či stovkám let diskurzu, Česká republika v této situaci není. V současné době totiž navzdory zdánlivě předvídatelnému systému nahrazování nemajetkové újmy na zdraví nemáme v ČR dobrou představu o výši *reálně* poskytovaných částek⁴⁹.

Řešení se z mého pohledu nabízí takovéto: vytvořit si i v České republice podobnou sbírku judikatury jako mají některé komparované státy. Tato ambice tu přitom již byla. V minulosti vznikla aplikace Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví, kterou vytvořilo Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. ve spolupráci s Nejvyšším soudem⁵⁰. V aplikaci je ke dni 13. 5. 2024 celkem 1277 rozhodnutí a zdá se, že průběžně přibývají nová. Bohužel téměř všechna rozhodnutí se týkají trestních věcí. Dále aplikace nemá filtr, který by umožňoval třídit konkrétní poškození zdraví. Aplikace tak nedosahuje kvalit jako výše uvedené zahraniční nástroje.

Domnívám se, že bude třeba provést širokou analýzu existujících českých soudních rozhodnutí týkajících se nahrazování nemajetkové újmy na zdraví. Má hypotéza je taková, že z analýzy dosavadní české judikatury v oblasti nahrazování nemajetkové újmy na zdraví vyplyne, že dosavadní české case law trpí třemi následujícími problémy.

Zprvė, judikatura v „právně jednoduchých“ případech, kdy si lze relativně snadno vybrat příslušné řádky v Metodice či v podzákoněm právním předpisu, bude co do výše odškodnění tyto tabulky více méně mechanicky kopírovat⁵¹.

⁴⁹ Náhrada za újmu na zdraví se k soudu dostává častěji, částky při odškodnění stoupají. *Ceska-justice.cz* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/03/nahrada-za-ujmu-na-zdravi-se-k-soudu-dostava-castej-castky-pri-odskodneni-stoupaji/>

⁵⁰ BOLESTNÉ a ZSU. *Datanu.cz* [online]. [cit. 13. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.datanu.cz/vyhledani-pripadu-odskodneni-ZSU>

⁵¹ To indikuje např. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 19. 9. 2023, sp. zn. 30 C 74/2020, bod 14; rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 15. 9. 2023, sp. zn. 64 C 453/2022, bod 4 odrážka 12, body 19 a 20; rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. 8. 2023, sp. zn. 14 C 30/2023, bod 49 a 50.

Zadruhé, v oblasti komplikovaných, těžkých újem na zdraví budou podobně jako v Rakousku náhrady relativně nízké (nepoměrně nižší než v komparovaných státech).⁵²

Zatřetí, některé újmy, které nejsou v Metodice či v podzákoném právním předpisu vůbec řešeny, nebudou před soudy odškodňovány vůbec, nebo minimálně a nahodile.⁵³

Tyto tři hypotetické problémy bude třeba vyřešit. Výhodou je přitom skutečnost, že na rozdíl od Anglie, Francie, Německa, Rakouska i naší vlastní prvorepublikové a starší historie nemusíme začínat „na zelené louce“. Naopak můžeme používat řadu moderních IT nástrojů, díky kterým je zahraniční judikatura jednoduše a bezprostředně dostupná.

Je tedy podle mého názoru výhodné, aby české Guidelines komparovaly výše náhrad jednotlivých poškození zdraví poskytovaných v ČR s analogickými zahraničními případy.

Nemyslím si však, že by bylo vhodné udělat u každé položky újmy na zdraví v našich Guidelines čtyři „komparační“ sloupce pro Anglii, Francii, Německo a Rakousko.

⁵² Srov. rozsudek Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 5. 9. 2023, sp. zn. 11 C 219/2021, kde žalobkyni po úrazu na kole v ambulanci žalované nediagnostikovali zlomeninu páteře s tím, že „to má pouze naražené“. Žalobkyně následkem toho přibližně dva měsíce trpěla bolestmi, zhubla, nemohla si vyprat, uklízet, připravit jídlo, obléknout se, provádět hygienu, chodila pouze s chodítkem, měla problém si i dojit na záchod, trpěla nejistotou a obavami, že se její zdravotní stav nelepší, i když podle diagnózy měl. Po správné diagnóze (zřejmě v jiném zařízení) byla žalobkyně objednána k operaci. Po operaci nosila žalobkyně asi měsíc krúnýř, v té době byla stále nesoběstačná a odkázaná na pomoc. Po sundání krúnýře se její stav rychle zlepšoval. Nálezací soud přiznal podle Metodiky bolestné 40 568 Kč a dále částku „na další nemajetkovou újmu ve výši 50 000 Kč“. Přitom podle anglických Guidelines by žalobkyně měla pravděpodobně nárok na částku mezi 12 510 a 27 760 liber.

⁵³ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22, bod 52, 53 a 60, kde nálezací soud odmítl určit náhradu nemajetkové újmy na zdraví v případě dlouhodobé ambulantní léčby digestivních potíží, poruchy střevní pasáže a depresivních atak probíhajících v období 2016–2018, kdy v současnosti jsou tyto následky permanentním omezením každodenního života poškozené, byť soudní znalec iniciativně upozorňoval, že tato újma není v Metodice upravena, a není proto součástí znaleckého posudku. Srov. též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2022, sp. zn. 4 Tdo 462/2022, kdy Nejvyšší soud určil náhradu nemajetkové újmy na zdraví – posttraumatickou stresovou poruchu vzniklou poškozené tak, že ji brutálně zbil její bývalý přítel, ve výši 74 490 Kč. Posttraumatická stresová porucha v Metodice není upravena. Nejvyšší soud se ztotožnil s názorem soudního znalce, že „je proto *zvykem za tímto účelem použít traumatický šok T 794 obodnocený 200 body*“, byť je tato položka zařazena do skupiny T70 zahrnující účinky tlaku vzduchu a vody, a s posttraumatickou stresovou poruchou nesouvisí.

Formát anglických Guidelines, spočívající v širokém vymezení újem a intervalů k jejich odškodnění, je pro mě ze všech komparovaných států uživatelsky nepřívětivější. I německé Schmerzensgeldtabellen jsou pro naše účely použitelné. Domnívám se, že jejich didaktický styl může některým vyhovovat i lépe než styl anglický.

Naopak jsem skeptický k použitelnosti francouzského modelu, který je zřejmě až příliš složitý. V Rakousku (s výjimkou OLG Linz) zase používají systém denních sazeb, který z mého pohledu není vůbec ideální.

Proto navrhuji komparovat výše u nás poskytovaných náhrad pouze s náhradami poskytovanými v Anglii a v Německu.

Naše české Guidelines by tak měly zhruba následující formát:

Položka 1 (například ochrnutí nohou) – výše odškodnění přisuzovaná v ČR: A Kč, výše odškodnění přisuzovaná v Anglii B Kč, výše odškodnění přisuzovaná v Německu: C Kč atd. (písmeno přitom může být i interval částek).

Částky přisuzované v zahraničí nelze přejímat bez dalšího.

Nejprve by bylo vhodné částky k určitému rozhodnému datu přepočítat do českých korun, zejména kvůli změnám měnových kurzů.

Dále je třeba se vypořádat s notorií, že ČR není tak bohatou zemí jako je Anglie a Německo. Přiznávané částky tak bude třeba podle určitého předem daného klíče přepočítat na české ekonomické poměry. Varuji přitom před přepočtem podle průměrné měsíční mzdy, která je u nás oblíbeným ukazatelem⁵⁴. Důvodů ke skepsi je řada. Zejména však platí, že náhrada nemajetkové újmy má primárně funkci satisfakční⁵⁵. Je tudíž třeba určovat náhradu nikoliv podle průměrné odměny zaměstnanců, ale podle toho, co si za tuto náhradu poškozený může „reálně koupit“. Jako vhodný nástroj pro přepočet zahraničních výší odškodnění na tuzemské poměry se proto jeví index cenové úrovně, který sleduje OECD⁵⁶. Skrze tento index je možné dobře přepočítat „anglické“ a „německé“ náhrady na tuzemské poměry.

⁵⁴ Žádná numerologie, říká soudce o desetimilionové hodnotě zdraví. *Idnes.cz* [online]. [cit. 9. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-s-petrem-vojtkem-z-nejvyššího-soudu-o-odškodnění-za-urazy.A140416_153519_domaci_hv

⁵⁵ Srov. bod 24. rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19. 9. 2018.

⁵⁶ Price level indices. *Data.oecd.org* [online]. [cit. 13. 5. 2024]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/price/price-level-indices.htm#indicator-chart>

Je zřejmé, že čas od času by bylo třeba české Guidelines aktualizovat (což je v zahraničí běžné, i kvůli inflaci a novým rozsudkům).

Teprve po analýze u nás reálně přisuzovaných náhrad za nemajetkovou újmu na zdraví a její konfrontaci s německým a anglickým case law je možné začít diskuzi o tom, zda jsou u nás poskytované částky spravedlivé, a případně jak se mají jejich výše posunout. Podstata diskuze o nahrazování nemajetkové újmy na zdraví má být kazuistická – zaměřená na konkrétní případy.

Výše přisuzovaných náhrad budou mít v rukou hlavně poškození, již si sami určí požadovanou výši náhrady a tuto výši budou muset obhájit. Tím se vyjadřuje respekt k autonomii vůle poškozených, na rozdíl od etatistického přístupu, kdy stát soukromým osobám *de facto* (Metodika) i *de iure* (pracovní úrazy a nemoci z povolání) předem určuje hodnotu nároků, které mají uplatnit (poškození), zaplatit (škůdci) nebo proplatit (pojišťovny).

Dále je třeba postavit najisto, že soudkyně a soudci, kteří řádně odůvodní rozhodnutí, kterými se odchýlí od dosavadních výší náhrady nemajetkové újmy na zdraví určených Metodikou či podzákonnými právními předpisy, a nebudou tak rozhodovat libovolně, postupují v souladu s § 136 OSŘ i § 13 občanského zákoníku. Jedná se o stejný přístup jako Spolkového soudního dvora nastíněný výše.

Metodiku a podzákonné právní předpisy regulující výše náhrad nemajetkové újmy na zdraví bude možné postupně organicky opustit.

5 Závěr

Domnívám se, že zavedení českých Guidelines má v porovnání se současnou úpravou potenciál dosahovat kvalitativně lepších výsledků odškodňování náhrady nemajetkové újmy na zdraví. Vyřešilo by roztržičnost a obsahovou rozdílnost úpravy v Metodice a v podzákonných předpisech, a zejména by znamenalo plynulé opuštění kuriózní praxe administrativního určování náhrady nemajetkové újmy na zdraví předem. Kvalitativní zlepšení očekávám i díky zapojení anglického a německého „kumulovaného judikатурního poolu“, ze kterého můžeme v dnešní době tak příhodně těžit.

Navržené řešení by mělo pomoci poškozeným, kteří by se měli dočkat náhrady újmy na zdraví v takové výši, která plně zohlední jejich individuální situaci a dopady újmy na jejich konkrétní život.

Věřím, že navržené řešení je navíc demokratičtější, protože i laikovi srozumitelným způsobem umožní seznat rozsah poskytovaných odškodnění.

References

- Aktuální praktické poznámky k aplikační praxi tzv. metodiky NS ke stanovení náhrady nemajetkové újmy na zdraví z pohledu znalce a znalecké činnosti. *Bulletin-advokacie.cz* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>
- BARÁKOVÁ, M. Stanoviska nejvyšších soudů: efektivní prostředek sjednocování judikatury nebo přežitek socialistické justice? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 2, s. 245–258. ISSN 1805-2789. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2016-2-10>
- MICHAUD, J., JOURDAIN, P., CHODKIEWICZ, J.-P., PAPELARD, A., FOURNIER, C. a kol. *Barème indicatif d'évaluation des taux d'incapacité en droit commun*. Dostupné z: https://www.expertisemedicale.be/upload/documents/documentation/Bareme_indicatif_d_evaluation.pdf [cit. 30. 3. 2024].
- Comparative price levels of consumer goods and services. *Ec.europa.eu* [online]. [cit. 9. 5. 2024]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Comparative_price_levels_of_consumer_goods_and_services
- DAM, C. van. *European Tort Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-967227-1.
- DAVID, L. Co je precedent v rozhodnutích českých civilních soudů? In: NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2008 – Days of law. 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4733-4.

DOLEŽAL, T., MELZER, F. § 2956. In: MELZER, F., TÉGL, P. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.

Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases. *Oxford University Press* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://global.oup.com/academic/product/guidelines-for-the-assessment-of-general-damages-in-personal-injury-cases-9780192867629?cc=cz&lang=en&>

HARTL, F. Schmerzengeldsätze in Österreich in Euro. *Anwaltsblatt*. 2022, č. 4. ISSN 1605-2544.

LEITER, A., THÖNI, M., WINNER, H. *Evidence from Austrian Pain and Suffering Verdicts*. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/71879/1/742414930.pdf> [cit. 30. 3. 2024].

Judicial College. *Courts and Tribunals Judiciary* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/training-support/judicial-college/>

JUDICIAL COLLEGE. *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases*. 16. vyd. Glasgow: Oxford University Press, 2022. ISBN 978-0-19-286762-9.

KARNER, E., KOZIOL, H. Country Report Austria. In: HORTON ROGERS, W.H. (ed.). *Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective*. Vídeň: Springer-Verlag Wien, 2001. ISBN 3-211-83602-0.

KÜHN, Z. Role judikatury v České republice. In: BOBEK, M., KÜHN, Z., POLČÁK, R. (eds.). *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006. ISBN 80-903786-0-9.

Le Barème de capitalisation BCRIV. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8mes-d-indemnisation/bar%C3%A8me-de-capitalisation-bcriv/>

Le barème de capitalisation Gazette du Palais 2022. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8mes-d-indemnisation/bar%C3%A8me-de-capitalisation-gazette-du-palais-2022/>

Les barèmes d'indemnisation des accidents de travail. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8mes-d-indemnisation/les-bar%C3%A8mes-indicatifs-d-invalidit%C3%A9-des-accidents-de-travail/>

Les référentiels MORNET. *Association Hello Victimes* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.hello-victimes.fr/les-bar%C3%A8mes-d-indemnisation/le-r%C3%A9f%C3%A9rentiel-mornet-2023-2022-2021/>

Metodika k § 2958 o.z. *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/Rozhodovacicinnost~Metodikak%3F2958o.z.?Open&area=Rozhodovac%C3%AD%20%C4%8Dinnost&grp=Metodika%20k%20%C2%A7%202958%20o.z.&lng=

Náhrada za újmu na zdraví se k soudu dostává častěji, částky při odškodnění stoupají. *Ceska-justice.cz* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/03/nahrada-za-ujmu-na-zdravi-se-k-soudu-dostava-casteji-castky-pri-odskodneni-stoupaji/>

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2024, sp. zn. Pl. ÚS 27/23.

Návrh na zrušení věty druhé ustanovení § 2958 o.z. *Ústavní soud* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/2023/navrh_Pl_US_27_23_AN.pdf

Nomenclature des postes de préjudices: rapport de M. Dintilhac. *Ministère du Travail, de la Santé et des Solidarités* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://sante.gouv.fr/ministere/acteurs/partenaires/article/nomenclature-des-postes-de-prejudices-rapport-de-m-dintilhac>

SEDLÁČEK, J. § 1325. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl V*. Olomouc: CODEX Bohemia, 1998, reprint. ISBN 80-85963-90-6.

LUBÉ, K. Petr Vojtek: Újma na zdraví je velmi subjektivní. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 9. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/petr-vojtek-ujma-na-zdravi-je-velmi-subjektivni.A160125_144058_pozice-tema_lube

Référentiel indicatif d'indemnisation. *Office National d'Indemnisation des Accidents Médicaux (ONLAM)* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.oniam.fr/procedure-indemnisation/bareme-indemnisation>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

Rozsudek OLG Linz ze dne 11. 1. 2002, sp. zn. 4R232/01t.

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 19. 9. 2023, sp. zn. 30 C 74/2020.

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. 8. 2023, sp. zn. 14 C 30/2023.

Rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 15. 9. 2023, sp. zn. 64 C 453/2022.

Rozsudek Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 5. 9. 2023, sp. zn. 11 C 219/2021-237.

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. VI ZR 937/20.

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 15. 3. 2004, sp. zn. 12 U 333/02.

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 6. 7. 1955, sp. zn. GSZ 1/55.

Schmerzensgeldtabellen 2022. *Beck-online* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fschmerzcomm_18%2Fcontent%2Fschmerzcomm.htm&anchor=Y-400-W-SCHMERZKOMM

Soudce Vrcha opět kritizuje metodiku Nejvyššího soudu k odškodňování. Obrátil se na ÚS. *Ceska-justice.cz* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/05/soudce-vrcha-opet-kritizuje-metodiku-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-obratil-se-na-us/>

ŠÁMAL, P. Postavení Nejvyššího soudu v právním státě a jeho role při sjednocování judikatury. *Právník*. 2018, č. 4, s. 283–302. ISSN 0231-6625.

TOMÍČEK, P. Rozhovor s Martinou Vršanskou. *AEQUITAS* [online]. 2021, č. 1 [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0B2CB3D707CC97C8C12586A900327EA1/\\$file/aequitas_1_2021_hq.pdf](https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/0/0B2CB3D707CC97C8C12586A900327EA1/$file/aequitas_1_2021_hq.pdf)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2022. sp. zn. 4 Tdo 462/2022.

Zpráva o šetření ve věci Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku. *Veřejný ochránce práv* [online]. [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/6709-2019-VOP-DK-18-1.pdf>

Žádná numerologie, říká soudce o desetimilionové hodnotě zdraví. *Idnes.cz* [online]. [cit. 9. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-s-petrem-vojtkem-z-nejvyssiho-soudu-o-odskodneni-za-urazy.A140416_153519_domaci_hv

Contact – e-mail

vladimir.kreiza@gmail.com

NÁHRADA ŠKODY V PŘÍPADECH VĚCÍ, KTERÉ JSOU PŘEDMĚTEM ZVLÁŠTNÍ OBLIBY

Anna Němečková

Nejvyšší soud, Česká republika

Abstract in original language

Cílem článku je uchopit problematiku institutu ceny zvláštní obluby ve smyslu § 2969 odst. 2 občanského zákoníku. Článek se zaměří jak na vstupní východiska takové náhrady škody, tak na praktické aspekty náhrady ve výši ceny zvláštní obluby včetně způsobu určení výše ceny zvláštní obluby. Rovněž se pokusí porovnat cenu zvláštní obluby s přiznáním nemajetkové újmy dle § 2971 občanského zákoníku a popsat místo, které náhrady škody v případě ceny zvláštní obluby v českém právním řádu zaujímá, přičemž ve svém průběhu předkládá argumenty, proč představuje § 2969 odst. 2 v občanském zákoníku nadbytečné ustanovení. V další části se článek zaměří na výskyt náhrady škody v podobě ceny zvláštní obluby v judikatuře českých soudů. Na závěr pak pro zajímavost nabídne exkurz do možnosti pojištění předmětů zvláštní obluby, čímž nabídne srovnání přístupu ryzí praxe a právní teorie k těmto předmětům.

Keywords in original language

Cena zvláštní obluby; náhrada škody; mimořádná cena; nemajetková újma; dokazování.

Abstract

The aim of the article is to address the issue of the price of special interest as defined in § 2969 (2) of the Civil Code. The article will focus both on the initial considerations for such compensation for damage and on the practical aspects of compensation in the amount of the price of special interest including the method of determining the particular amount of the price of special interest. It will also attempt to compare the price of special interest with the non-pecuniary damage according to § 2971 of the Civil Code

and describe the place that compensation for damage in the case of things of special interest occupies in the Czech legal system, while presenting arguments why § 2969 (2) of the Civil Code represents a redundant provision. In the next section, the article will focus on the occurrence of compensation for damage in the form of the price of special interest in the case law of Czech courts. Finally, it will offer an excursion into the possibility of insuring items of special interest, providing a comparison between the approach of pure practice and legal theory to these items.

Keywords

Price of Special Interest; Compensation for Damages; Extraordinary Award; Non-pecuniary damage; Evidence.

1 Úvod

Obecná povinnost k náhradě škody zásadně spočívá v povinnosti nahradit cenu věci ve výši ceny obvyklé.¹ Občanský zákoník však zná výjimku z takto stanovené výše náhrady škody, a to v případě, že se jedná o věc, která je předmětem zvláštní obliby. V případě zničení či poškození věci zvláštní obliby totiž poškozený tuto ztrátu nepocítí uje pouze ve sféře majetkové (tedy pocit ztráty v té výši, jaká je pro danou věc obvyklá), nýbrž vzhledem k nahodilým vlastnostem věci promítající se do citové vazby poškozeného k věci ji pocítí uje jako újmu vyšší. Za splnění předpokladů pak občanský zákoník přiznává takto poškozenému vyšší náhradu než cenu obvyklou, a to cenu zvláštní obliby.

1.1 Předměty zvláštní obliby

Pro snadnější pochopení úvah poskytnutých dále v článku je vhodné nad nimi uvažovat v kontextu konkrétních věcí, které mohou být předměty zvláštní obliby. Ačkoliv si lze představit takřka neomezenou množinu těchto věcí, z judikatury a odborné literatury lze vyvodit častější výskyt pár zástupců této kategorie.

Velmi často se jako předmět zvláštní obliby objevuje pes. Zvíře dle občanského zákoníku věcí není, nicméně ustanovení upravující věci se na něj použijí, pokud to neodporuje jeho povaze.

¹ § 2969 odst. 1 občanského zákoníku.

Další často se vyskytující věci zvláštní obliby jsou porosty nejružnějšího druhu. V judikatuře českých soudů se objevuje jak porost jalovce, který byl pro poškozeného významný svým stářím a umístěním v průčelí domu, tak například hrušeň, na níž se oběsil přítel poškozeného a pod níž bylo vybudováno pietní místo.

Odborná literatura často uvádí předměty dědictví, zejména pak pamětní fotografie. U těchto si lze jako u jedné z mála věcí představit přiměřené zadostiučinění v jiné formě než v penězích (způsoby odčinění nemajetkové újmy budou rozebrány níže), typicky skrze stejnou fotografii, kterou měl do teď u sebe sourozenec.

Dále pak bývají uváděny filmové negativy, na nichž je zaznamenána významná rodinná událost, lovecká trofej,²...

1.2 Povaha ceny zvláštní obliby

Názory na to, zda se v případě zničení či poškození věci zvláštní obliby jedná na straně poškozeného pouze o skutečnou škodu, či o kombinaci skutečné škody a nemajetkové újmy, se různí.

K podpoře závěru, že cena zvláštní obliby představuje pouze skutečnou škodu a nikoliv nemajetkovou újmu, lze předložit argument, že pouhý fakt, že cena věci není počítána jako cena skutečná ještě neznamená, že se nejedná o skutečnou škodu. Cena zvláštní obliby by tak pouze představovala výjimku ze způsobu určení výše škody, přičemž rozhodná by byla hodnota, jakou způsobené škodě přisuzuje poškozený. Jednalo by se tak stále o újmu na jmění poškozeného ve smyslu § 2894 občanského zákoníku, pouze by tato újma na jmění (škoda) byla počítána subjektivně. Rovněž lze přednést argument, že cena zvláštní obliby je pořád cenou a jedná se pouze o jakousi odchylku od obvyklé ceny a jako taková může být reflektována např. v kupní smlouvě.³

Taková úvaha však dle mého názoru odporuje pojetí „hodnoty“ a „majetkové škody“ v občanském zákoníku, neboť bychom de facto přistoupili

² VESELÝ, T. K ceně zvláštní obliby a jejímu odškodnění. *Právní rozhledy*. 2021, č. 8, s. 267–283.

³ Viz výklad Nejvyššího soudu ohledně pojmu obvyklé ceny: „Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby.“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2019, č. j. 30 Cdo 1361/2018-278.

na to, že majetková škoda (skutečná škoda) je do určité míry subjektivní bez možnosti objektivního zjištění. Majetku bychom tedy přiznali jakýsi širší význam, který již neodpovídá skutečné fiskální hodnotě věcí, nýbrž takové hodnotě, jakou věci přisoudí poškozený.

Snaha podřadit cenu zvláštní oblíbenosti pod skutečnou škodu se tak jeví spíše účelově vzhledem k jejímu systematickému zařazení v občanském zákoníku.⁴

Dle mého názoru je třeba logicky dovodit, že se jedná o kombinaci skutečné škody a nemajetkové újmy, nikoliv pouze o škodu skutečnou. Skutečná škoda představuje obvyklou hodnotu věci, která může být mnohdy minimální (například v případě rodinné fotografie). Ve výši, v níž hodnota věci pro poškozeného přesahuje obvyklou cenu věci, se jedná o nemajetkovou újmu. Poškozený totiž s ohledem na nahodilé vlastnosti věci reprezentované citovým vztahem k věci pocítuje poškození či zničení věci jako větší újmu. Pokud by však totožnou věc vlastnil jiný člověk, který by k věci neměl žádný vztah, výše požadovaná v rámci náhrady škody by se značně lišila. Někteří autoři v této souvislosti uvádí, že cena zvláštní oblíbenosti představuje nemajetkovou újmu *sui generis*.⁵

Újma způsobená zničením věci zvláštní oblíbenosti se zásadně neprojevuje ve snížení majetku poškozeného (v míře, ve které převyšuje obvyklou cenu věci), a v této výši se jedná o druh nemajetkové újmy.⁶ Naopak pokud by se projevila v majetkové sféře poškozeného, například proto, že ve zničené knize byly autorské poznámky slavného autora, díky nimž má kniha větší hodnotu, nebude se při určení výše škody již jednat o cenu zvláštní oblíbenosti (resp. citový vztah poškozeného ke knize by byl irelevantní), neboť taková kniha bude mít sběratelskou hodnotu, tedy i její tržní hodnota bude vyšší, než pokud by autorské poznámky neobsahovala. Taková vlastnost knihy se tak projeví přímo v navýšení ceny obvyklé, nikoliv skrze označení za věc zvláštní oblíbenosti. Pokud by však například taková kniha byla dědictvím po matce, bude tento

⁴ Shodně VOJTEK, P. § 2969. In: ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 1150.

⁵ PÁSEK, M. § 2969 [Náhrada při poškození věcí]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 14.

⁶ Shodně MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX.* § 2894–3081. Praha: Leges, 2018, s. 1086, jakož i PÁSEK, M. § 2969 [Náhrada při poškození věcí]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník.* 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 13.

zvláštní vztah poškozeného ke knize představovat nemajetkovou újmu, o níž se následně obvyklá cena (která je vyšší již z důvodu autorských poznámek) dále navýší.

2 Požadavek úmyslu škůdce

Mimo povinnost poškozeného prokázat, že k věci má silný emocionální vztah, který způsobuje, že věc pro něj představuje předmět zvláštní obliby, je pro přiznání ceny zvláštní obliby nutno shledat u osoby škůdce škodolibost či svévoli.⁷

Důvodová zpráva⁸ tyto formy úmyslu označuje jako kvalifikované formy vystupňovaného úmyslu a uvádí, že svévole směřuje k samotnému způsobení škody, škodolibost směřuje k osobě poškozeného. V prvním případě má škůdce potěšení z toho, že škodí⁹, aniž mu zpravidla vznikne jiný prospěch; osoba poškozeného je přitom škůdci lhostejná. V druhém případě škůdce má potěšení z toho, že působí škodu právě určité osobě, protože má zájem pokořit ji nebo jí jinak ublížit. Ze svévole škodí např. ten, kdo poškrábe lak aut parkujících na parkovišti. Ze škodolibosti škodí např. ten, kdo zlomí na cizím pozemku strom, o kterém ví, že jej vlastník zasadil při narození syna a léta jej s láskou pěstuje.

Melzer dodává, že úmysl se nevztahuje k samotnému vzniku nemajetkové újmy.¹⁰ Škůdce tedy jinými slovy nemusí vědět, že ničí věc zvláštní obliby.

Nejvyšší soud¹¹ pak dodává, že nelze automaticky dovozovat, že škůdce jednal ze svévole či škodolibosti, dopustil-li se svým jednáním přečinu nebo zločinu.

Je to právě absence úmyslu na straně škůdce, která představuje častý důvod pro zamítnutí žaloby na přiznání ceny zvláštní obliby. Ačkoliv (pravděpodobně) došlo u poškozeného ke zničení či poškození věci zvláštní obliby, škůdce tak často spáchá pouze z nedbalosti, přičemž to k přiznání ceny zvláštní obliby nepostačuje.

⁷ § 2969 odst. 2 občanského zákoníku.

⁸ VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dř.*

⁹ Srov. DITTRICH, R., TADES, H. a kol. *Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch*. 1. vyd. Wien: Manz, 1994, s. 1918.

¹⁰ MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1085.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. 25 Cdo 992/2018

2.1 Vztah ceny zvláštní obliby a nemajetkové újmy dle § 2971

V této souvislosti vyvstává otázka vztahu ceny zvláštní obliby a nemajetkové újmy dle § 2971 občanského zákoníku (na níž bude dále v této podkapitole odkazováno jako na § 2971 občanského zákoníku či jako na nemajetkovou újmu). Jak lze vidět níže na rozboru soudní praxe, není vyloučeno, aby poškozený požadoval v řízení zároveň přiznání ceny zvláštní obliby a zároveň náhradu nemajetkové újmy.

Není cílem tohoto článku dopodrobna popsat předpoklady přiznání nemajetkové újmy, nýbrž porovnat nárok pro přiznání nemajetkové újmy ve vztahu k nároku na přiznání ceny zvláštní obliby. V literatuře se objevuje názor, že vzhledem k „malé generální klauzuli“ nemajetkové újmy zakotvené v § 2971 občanského zákoníku se z § 2969 odst. 2 občanského zákoníku stává obsoletní ustanovení.¹²

Základní otázkou pro (ne)konstatování obsolescence § 2969 odst. 2 zůstává, zda existují nároky, které lze přiznat podle § 2969 odst. 2 a nikoliv podle § 2971 občanského zákoníku. Zaměřme se proto na podmínky pro přiznání nároků v rámci obou těchto institutů. U ceny zvláštní obliby je to nutnost prokázat zvláštní oblibu věci (tedy silný citový vztah), u nemajetkové újmy je to nutnost pocít'ovat takovou újmu jako osobní neštěstí. Na straně úmyslu poškozeného je to u ceny zvláštní obliby svévole či škodolibost, u nemajetkové újmy pak zvláštní okolnosti v podobě zejm. porušení právní povinnosti z hrubé nedbalosti, úmyslná touha ničit, ublížit či jiná zvlášť zavrženíhodná pohnutka. Vzhledem k nekoherentnosti užitých termínů pro označení předpokladů u obou ustanovení je obtížné porovnat množinu jednání, které tyto termíny pokrývají a zda se jedná o jedny a ty samé podmínky vyjádřené jinak, mám ovšem za to, že pouze s odkazem na znění obou ustanovení neexistují nároky, které je možno přiznat podle § 2969 odst. 2 a nikoliv dle § 2971 občanského zákoníku. Předpoklad svévole či škodolibosti je stanoven i v § 2971 občanského zákoníku skrze zvlášť zavrženíhodnou pohnutku, přičemž ve vztahu k úmyslu postačí dle demonstrativního výčtu i hrubá nedbalost. Požadavek zvláštní obliby k věci pak lze vztáhnout pod osobní neštěstí, které poškozený musí dle § 2971 občanského zákoníku pocít'ovat.

¹² MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1086.

Ačkoliv je to § 2969 odst. 2 občanského zákoníku, který je v českém právním řádu tradiční¹³, vzhledem k obsahu § 2971 občanského zákoníku (jenž je novinkou v českém právu) již pro něj není praktické využití. Marginální důvody lze shledávat například v neštěpení nároků v případech řádných či mimořádných opravných prostředků¹⁴ či v explicitním zakotvení nároku na náhradu ceny zvláštní obliby, nicméně podstatu závěru tyto důvody nemění.

2.2 Způsob odškodnění při zničení věci zvláštní obliby

Jestliže přistoupíme na výše uvedený závěr, že institut ceny zvláštní obliby představuje kombinaci jak majetkové škody, tak nemajetkové újmy, je třeba se zaměřit na způsob odškodnění takové újmy.

„Bežná“ nemajetková újma se nahrazuje v penězích pouze pokud jiný způsob nezajistí skutečné a dostatečné odčinění způsobené újmy.¹⁵ V rámci odškodnění u věci zvláštní obliby se ovšem uvádí, že tato nemajetková újma se poskytuje primárně v penězích.¹⁶ Otázkou je, zda takový způsob zadostiučinění vyplývá pouze z praxe, a tedy pouze reflektuje fakt, že ceny zvláštní obliby bývají nejčastěji odčiněny skrze peněžní satisfakci, či prostě jiný způsob zadostiučinění nebývá ani předmětem soudních úvah.

Někteří autoři uvádějí, že přiznání ceny zvláštní obliby v penězích vyplývá již z názvu „cena“ zvláštní obliby, kdy cenu je logicky nutno poskytnout v penězích, přičemž není vyloučeno k peněžité satisfakci připojit i jinou formu satisfakce.¹⁷ Tato terminologie může také odrážet povahu předmětů zvláštní obliby, kdy se jednak jedná o předměty (věci), které se ve výši obvyklé ceny projevují v majetkové sféře poškozeného, a jednak jsou tyto předměty definovány nahodilými vlastnostmi, což z nich do určité míry činí předměty nezastupitelné, nadto je jejich ztráta je pro poškozené natolik citelná, že jiný druh odčinění nepostačuje.

¹³ Obsahoval jej již § 1331 obecného občanského zákoníku a § 1172 vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937.

¹⁴ VESELÝ, T. K ceně zvláštní obliby a jejímu odškodnění. *Právní rozhledy*. 2021, č. 8, s. 267–283.

¹⁵ § 2951 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁶ MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1086.

¹⁷ VESELÝ, T. K ceně zvláštní obliby a jejímu odškodnění. *Právní rozhledy*. 2021, č. 8, s. 267–283.

Trochu krkolomně působí i scénář, v němž bude ve výši, v jaké cena zvláštní obliby představuje majetkovou škodu, nahrazena penězi, a ve zbylé výši například omluvou.

Přiznání dvou odlišných nároků, které pouze ve svém celku představují dostatečné zadostiučnění, navíc otevírá řadu dalších otázek zejm. v odlišném právním osudu těchto nároků (možný přechod takových nároků na dědice, postoupení těchto nároků, rozdílná promlčecí doba atd.)

Jiná forma náhrady ceny zvláštní obliby však zákonem ani judikaturou vyloučena není,¹⁸ a ačkoliv peněžní satisfakce bude vzhledem k povaze této nemajetkové újmy nejčastější, jak vyplývá i z níže rozebrané judikatury, není jediným myslitelným odškodněním, a uplatní se tak obecná pravidla pro určení způsobu náhrady nemajetkové újmy.¹⁹

3 Funkce ceny zvláštní obliby v kontextu funkcí nemajetkové újmy

Obecná nemajetková újma by podle mnohých měla mít pouze funkci kompenzační a sloužit jako prostředek náhrady újmy.²⁰

Ústavní soud²¹ k funkcím náhrady nemajetkové újmy dovedl, že přiměřené zadostiučnění může odradit potenciální škůdce od protiprávního jednání a sloužit tedy jako generální prevence. Tímto tak ke kompenzační funkci nemajetkové újmy přidal i funkci sankční, případně i funkci preventivní.

Vnímání funkcí nemajetkové újmy tedy není jednotné, jelikož i u této obecné varianty nemajetkové újmy se objevují náznaky snah potrestat škůdce, ačkoliv u mnohých skutkových podstat nemajetkové újmy není vyžadován úmysl. Pokud je tak i v případě obecné nemajetkové újmy dovozována sankční funkce, je „sankčnost“ ještě znásobena u institutu ceny zvláštní obliby, která v rámci předpokladů obsahuje dokonce kvalifikovaný úmysl škůdce.

¹⁸ Jak již bylo uvedeno v podkapitole 1. 1., poškozený může například po škůdci (bratrovi), který mu zničil pamětní fotografii matky, požadovat cenu zvláštní obliby v podobě vydání totožné fotografie, která je ve vlastnictví škůdce.

¹⁹ Shodně i MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1086.

²⁰ DOLEŽAL, T., MELZER, F. § 2951–2952. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 954.

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

Přímo k ceně zvláštní oblíbenosti důvodová zpráva²² uvádí, že její konstrukce do jisté míry představuje jednu z období institutu angloamerického práva označovaného jako *punitive damages*, které ve své podstatě představují sankční funkci náhrady újmy.

S tímto konstruktem nesouhlasí Melzer²³, když říká, že škůdce není trestán za kvalifikované zavinění (neboť trestání je předmětem práva veřejného, nikoliv soukromého), nýbrž toto zavinění je předpokladem pro kompenzaci vzniklé nemajetkové újmy, které se mu jinak nedostane.

Systematicky lze souhlasit s výše uvedeným, tedy že smyslem odčinění náhrady nemajetkové újmy není sankce pro škůdce, nýbrž zadostiučinění pro poškozeného. Pokud však Ústavní soud²⁴ konstantně dovozuje intenzitu zásahu škůdce jako jedno z vodítek pro určení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění, lze v tomto postupu sledovat mj. snahu přiznat vyšší zadostiučinění za čin provedený např. zvlášť zavrženíhodný způsobem či způsobem zneužívajícím postavení, a tedy do jisté míry takové chování potrestat více, případně od podobných jevů další škůdce odradit, obzvláště jestliže nelze dovodit, že intenzivnější zásah bude vždy znamenat větší újmu na straně poškozeného.

Dle mého názoru je však nutno takovou preventivně-sankční funkci shledat pouze jako funkci druhotnou, která se vždy projeví pouze zprostředkovaně skrze funkci kompenzační (popř. satisfakční). Nelze totiž dle mého názoru, a to zejména vzhledem k povaze civilního procesu, který je veden zásadou projednací a nikoliv vyšetřovací, přistoupit na primární funkci sankční.²⁵ Konkrétní přiznaná náhrada tak nemůže být diametrálně vyšší jen kvůli snaze škůdce potrestat, avšak přihlédnout k intenzitě zásahu či ke kvalifikovanému úmyslu vyloučeno není. Proto je dle mého názoru funkce náhrady nemajetkové újmy zejména a primárně kompenzační, a případná preventivně-sankční se může projevit spíše jako funkce druhotná.

V případě ceny zvláštní oblíbenosti nepředstavuje kvalifikovaný úmysl pouze vodítko k přiznání určité výše náhrady, nýbrž je obsažen přímo v ustanovení

²² VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dř.*

²³ MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1084.

²⁴ Např. nález ÚS ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03

²⁵ Obdobně i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, 25 Cdo 27/2020.

§ 2969 odst. 2 občanského zákoníku jako samotný předpoklad aplikace tohoto ustanovení. Mám za to, že škůdce je v tomto případě „trestán“ pouze a právě za ono porušení normy, kdy ho stíhá negativní následek předpokládaný právní normou, tedy povinnost k náhradě ceny zvláštní obliby a nikoliv ceny obvyklé.²⁶ Zároveň lze shledávat v takto postaveném ustanovení i onen preventivní efekt, tedy odrazení potenciálních budoucích škůdců od záměrného ničení. Opět se však dle mého názoru jedná o druhotnou funkci, kterou náhrada ceny zvláštní obliby má, ačkoliv je preventivně-sankční funkce viditelnější než u běžné náhrady nemajetkové újmy.

4 Určení výše ceny zvláštní obliby

Cena zvláštní obliby je cenou mimořádnou.²⁷ Na rozdíl od ceny obvyklé tedy nelze její konkrétní výši zjistit porovnáním s částkou, za jakou se obdobné věci v daném místě i čase prodávají. Článek se nyní detailněji zaměří na to, jakými způsoby lze její konkrétní výši zjistit.

4.1 Určení konkrétní výše odkazem na znalecký posudek

Jelikož výše, v jaké škoda na věci zvláštní obliby převyšuje škodu ve výši ceny obvyklé a reflektuje citový vztah poškozeného k dané věci, představuje nemajetkovou újmu, lze na věc přiměřeně vztáhnout judikatorní závěry týkající se určení výše obecné nemajetkové újmy. Ke způsobu určení výše nemajetkové újmy se vyjadřuje nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22. Ústavní soud se v nálezu vymezil vůči vyčíslení nemajetkové újmy skrze mechanický odkaz na metodiku Nejvyššího soudu, neboť úprava všech nároků na náhradu nemajetkové újmy v občanském zákoníku vychází ze stejného filozofického a hodnotového základu, vyzdvihujícího lidskou důstojnost, respekt k individuální osobnosti každého člověka, a v souvislosti s tím opouštějícího paušálně stanovené částky a mechanickou aplikaci rigidních výpočtů podle předem daných sazebníků a vzorců. Mimo vyčíslení skrze formulářovou metodiku se Ústavní soud vyjádřil i k určení výše nemajetkové

²⁶ Takový přístup k preventivně sankční povaze náhrady nemajetkové újmy lze shledat i v již citovaném i rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, 25 Cdo 27/2020.

²⁷ MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1084.

újmy odkazem na znalecký posudek, neboť ten představuje další častý způsob určení konkrétní výše nemajetkové újmy. Ústavní soud označil přenechání vyčíslení nemajetkové újmy na znalci za nepřipustný trend přenášení odpovědnosti za rozhodnutí ze soudu na znalce. Dále je v nálezu akcentován důraz užití znaleckých posudků pouze na odborné otázky, neboť cílem znaleckého posudku je vytvořit pro soud dostatečně podrobný, strukturovaný a pochopitelný skutkový základ, přičemž na základě takového základu soud učiní právní závěr o výši náhrady za nemajetkovou újmu. Ústavní soud tak zdůraznil, že odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí svěřuje zákon jedině soudcům, nikoliv znalcům, a ti tak musí pečlivě zvážit, zda je sporná otázka doopravdy odborná, či se o odbornou otázku nejedná a postačí využít další (mimo jiné méně nákladné a časově náročné) důkazní prostředky (typicky výsledky svědků, listinné důkazy apod.).

Závěry učiněné Ústavním soudem jsou stěžejní pro určení způsobu výše ceny zvláštní obliby, neboť problematické aspekty přenechání určení této výše na znalci se dají plně vztáhnout i na cenu zvláštní obliby (Ústavní soud ostatně sám své úvahy v úvodu nálezu rozšířil na všechny nároky na náhradu nemajetkové újmy).

Důkaz znaleckým posudkem je soudy prováděn za účelem objasnění odborných skutkových otázek. Hotový znalecký posudek pak soud hodnotí jako každý jiný důkaz ve smyslu § 132 občanského soudního řádu. Tímto způsobem byla konkrétní výše ceny zvláštní obliby určena například v rozsudku okresního soudu v Sokolově ze dne 1. 3. 2022, č. j. 8 C 113/2021-70, v němž znalec stanovil cenu zvláštní obliby zničeného motocyklu na 78 000 Kč. Tuto částku znalec podložil tím, že se jedná o druh motocyklu, který již kupují jen fanoušci, a lze tedy usuzovat na zvláštní oblibu poškozeného k tomuto vozidlu.

S určením ceny zvláštní obliby skrze znalecký posudek se však pojí hned několik problematických aspektů. Prvním z nich je, že znalecký posudek by měl sloužit pouze k objasnění odborných otázek. Je tedy otázkou, zda citový vztah poškozeného k dané věci je otázkou odbornou. V dané věci totiž nejde o odborný posudek týkající se například sběratelské povahy věci, neboť jestliže je věc sběratelská, je sama o sobě vzácná a její obvyklá cena tuto sběratelkou povahu bude odrážet. Není cílem institutu ceny zvláštní

oblíby odrážet sběratelskou povahu věcí, neboť ta již nepředstavuje nahodilou vlastnost věci, nýbrž vlastnost, která bude společná všem stejným výrobním číslům daného motocyklu. Naopak u prokázání zvláštní oblíby věci soud bude typicky zkoumat to, jak dlouho poškozený věc vlastnil, jak mu k ní vzniklo vlastnické právo, zda věc již nahradil či nikoliv...²⁸

Znalecký posudek by se měl také týkat jen otázek skutkových. Je tedy otázkou, zda určení, zda se jedná o věc zvláštní oblíby, představuje otázku skutkovou nebo právní. Hranice mezi skutkovými a právními otázkami je předmětem odborných diskuzí již dlouho a tento článek si neklade za cíl tento spor vyřešit. Ve vztahu k určení ceny zvláštní oblíby, jak bude rozebráno níže v rámci analýzy soudních rozhodnutí, však soud přihlíží k mnoha skutečnostem, než vysloví, zda věc je či není předmětem zvláštní oblíby.

Dle názoru autorky článku je cena zvláštní oblíby právní institut, kdy ke konstatování, že se o věc zvláštní oblíby jedná, mnohdy nepostačuje pouze to, že poškozený měl danou věc „rád“. Lze si tedy představit, že znalecký posudek bude užít jako jeden z důkazů k samotnému prokázání, že se o věc zvláštní oblíby jedná (například skrze míru péče poškozeného o danou věc – stav, v jakém se např. nachází nemovitost), nikoliv však k tomu, že sám znalec bude odpovídat na otázku, zda věc je či není předmětem zvláštní oblíby ve smyslu, v jakém ji chápe § 2969 odst. 2 občanského zákoníku.

4.2 Určení dle úvahy soudu

Ustanovení, skrze něž soudy dostávají možnost určit výši náhrady dle své úvahy, je několik. Pro náhradu škody je významný § 2955 občanského zákoníku. Tento se však již dle své textace vztahuje pouze k náhradě škody. U předmětů zvláštní oblíby tak toto ustanovení najde své využití ve vztahu k samotné škodě na věci, nicméně nebude reflektovat část, o kterou je tato cena navýšená za účelem odškodnění oné zvláštní oblíby. Zde se totiž již jedná o nemajetkovou újmu, k jejímuž určení § 2955 občanského zákoníku soudy neopravňuje.

Obecnou úpravu pro určení výše takřka jakýchkoliv nároků nabízí § 136 občanského soudního řádu. Užití tohoto ustanovení zásadně nic nebrání,

²⁸ Konkrétní skutkové okolnosti prokazující zvláštní oblíbu poškozeného budou rozebrány v kapitole 5.

nicméně pro nemajetkovou újmu občanský zákoník přímo obsahuje § 2951, který stanoví, že nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. To, co je přiměřené, je předmětem společenského konsenzu, a proto je v rámci těchto mezí prostor pro soudcovské uvážení.²⁹

Způsob, jakým soud tyto úvahy provádí a k jakým skutečnostem při nich přihlíží, byl částečně načrtnut výše v podkapitole 4.1 při úvahách o nepřipustném strohém odkazu na znalecký posudek. Ústavní soud³⁰ v této souvislosti uvádí, že je nezbytné při rozhodování vycházet z určitých jednotlivých kritérií, která je však třeba podle konkrétních okolností daného případu dále přizpůsobovat. Nejvyšší soud³¹ dovodil pomocná vodítka pro stanovení výše nemajetkové újmy (ve vztahu k určení výše zadostiučinění u nemajetkové újmy, nikoliv specificky u určení výše ceny zvláštní obliby), a to ta, že výše přiznaného zadostiučinění musí odpovídat přiznanému zadostiučinění v obdobných případech, pokud takový případ není, tak soud musí provést srovnání s jinými případy náhrad nemajetkové újmy a zasadit přiznanou částku do kontextu těchto řízení, a pokud ani takový postup není možný, pak soud stanoví přiměřené zadostiučinění v takové výši, která odpovídá ekonomické realitě v České republice a tomu, co by bylo obecně vnímáno jako spravedlivé.

Jelikož v judikatuře českých soudů se zatím objevuje poměrně limitovaný počet přiznaných náhrad u předmětů zvláštní obliby, budou soudy při učení konkrétní částky pravděpodobně postupovat skrze srovnání s přiznaným zadostiučiněním z titulu odlišné nemajetkové újmy s přihlédnutím k ekonomické situaci a spravedlivosti.

5 Analýza soudních rozhodnutí

Institut ceny zvláštní obliby není v českém soudnictví často využívaným institutem. Ačkoliv poškození nárok na náhradu ceny zvláštní obliby uplatňují, soudy jej většinou zamítají. Častými důvody pro zamítnutí jsou buď absence svévole a škodolibosti jako kvalifikovaného úmyslu na straně škůdce,

²⁹ DOLEŽAL, T., MELZER, F. § 2951–2952. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 954.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014.

či neprokázání poškozeného, že věc je předmětem zvláštní oblíbenosti.³² Je však zajímavé sledovat, jak soudy k prokazování, zda věc je či není předmětem zvláštní oblíbenosti, přistupují. V rámci provedené rešerše k přípravě článku se mi podařilo najít pouze jedno rozhodnutí, v němž soud cenu zvláštní oblíbenosti poškozenému přiznal, a to navíc pravděpodobně pouze z důvodu nevhodně použité terminologie.

5.1 Motorka pro fanouška

Okresní soud v Sokolově³³ přiznal náhradu škody poškozenému, který byl účastníkem dopravní nehody, jejíž příčinou byla závada sjízdnosti komunikace, přičemž za tuto okolnost byla odpovědná žalovaná.

Pro určení konkrétní výše škody poškozený předložil znalecký posudek, přičemž znalec vyšší výši škody odůvodnil tím, že se jedná o věc zvláštní oblíbenosti, neboť takový motocykl si kupuje spíše fanoušek.

Zároveň však nedošlo k prokázání kvalifikovaného úmyslu na straně škůdce, a cena zvláštní oblíbenosti byla stanovena jako skutečná cena s ohledem na zvláštní oblíbenost.

Takový postup je však dle mého názoru v rozporu s § 2969 odst. 1 i 2, protože povinnost nahradit cenu zvláštní oblíbenosti lze škůdci uložit pouze při prokázání kvalifikovaného úmyslu.

Nadto i úvaha znalce, který zvláštní oblíbenost odůvodnil pouze druhem motocyklu, je dle mého názoru diskutabilní. Jestliže totiž vyšší náhrady škody v hodnotě ceny zvláštní oblíbenosti odůvodnil tím, že si takový motocykl koupí spíše fanoušek, lze z této věty usuzovat na sběratelskou povahu takového motocyklu, která by však nepředstavovala cenu zvláštní oblíbenosti, nýbrž pro daný sběratelský kousek cenu obvyklou.

I samotná otázka, zda lze institut ceny zvláštní oblíbenosti vztáhnout k celému druhu věcí (druh motocyklu, druh stroje, druh obrazů...) je diskutabilní a odborná literatura na ni neposkytuje jasnou odpověď. Ač je tato otázka zajímavá, dle mého názoru je její řešení bezpředmětné.

³² Důkazní břemeno prokázat, že věc je předmětem zvláštní oblíbenosti, totiž leží na poškozeném. Shodně viz MELZER, F. § 2969. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1084.

³³ Rozsudek Okresního soudu v Sokolově ze dne 1. 3. 2022, č. j. 8 C 113/2021-70.

V případě, že by bylo dosaženo konsenzu, že předměty zvláštní obluby dle § 2969 odst. 2 občanského zákoníku představují pouze individuálně určené věci, lze náhrady u druhově určených věcí dosáhnout dle § 2971 občanského zákoníku. Samotná nejasnost toho, co představuje věc zvláštní obluby dle § 2969 odst. 2 občanského zákoníku pro mě dále představuje jeden z argumentů, proč opustit aplikaci § 2969 odst. 2 občanského zákoníku a přistoupit k aplikaci § 2971 občanského zákoníku a poškozenému náhradu přiznat skrze nemajetkovou újmu. Pokud bychom totiž dospěli k závěru, že dle § 2969 odst. 2 občanského zákoníku představují věci zvláštní obluby pouze individuálně, a nikoliv druhově, určené věci, omezíme tím poškozeným, kterým skutečně byla úmyslně (kvalifikovaně úmyslně) zničena či poškozena věc, k níž mají citový vztah, možnost domoci se v těchto případech satisfakce, což dle mého názoru není žádoucí.

5.2 Porost jako dominanta vstupu do objektu rodinného domu

V případě, který stanul před Okresním soudem v Trutnově³⁴, se žalovaný protinávrhem domáhal přiznání ceny zvláštní obluby v hodnotě 40 – 50 000 Kč za nenávratně zničený porost jalovce ve stáří cca 50 let, který tvořil dominantu v přední části a vstupu do objektu rodinného domu. Žalovaný o porost pečoval 18 let, dle jeho slov na něj byl pyšný, údržba a péče o něj se stala jeho prioritou.

Soud uzavřel, že žalovaný neprokázal, že porost jalovce pro něj představoval věc zvláštní obluby, neboť jeho tvrzení, že byl na keře před domem zvyklý a jejich vymýcení mu způsobilo vážnou psychickou újmu, je zpochybňováno tím, že žalovaný téměř tři roky nepřistoupil k založení porostu stejného druhu. Z předloženého rozpočtu také vyplynulo, že žalovaný měl v úmyslu (ještě před zapálením jalovců žalobkyní) vyměnit dosavadní dřeviny za rododendrony, což nesvědčí o duševních útrapách žalovaného v důsledku ztráty jalovcových keřů.

³⁴ Rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 14. 4. 2021, č. j. 130 C 39/2019-54.

5.3 Dům, ve kterém žalovaná strávila podstatnou část svého života

Před Krajským soudem v Plzni jako soudem druhého stupně³⁵ stálo odvolání v rámci zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, přičemž žalovaná namítala, že soud prvního stupně měl při určení ceny nemovitosti vzít v potaz, že se jedná o věc zvláštní obliby a tedy je namístě cenu stanovit jako cenu mimořádnou, nikoliv obvyklou, když v případě rozdělení spoluvlastnictví bude žalovaná nucena opustit dům, v němž strávila podstatnou část svého života, a současně je spoluvlastnický podíl na nemovitosti dědictvím po jejím otci, k němuž měla vřelý vztah.

Odvolací soud (ve shodě se soudem prvního stupně) uzavřel, že vztah žalované k nemovitosti není natolik intenzivní, že by zakládal skutkovou podstatu pro stanovení ceny jako ceny mimořádné, neboť skrze znalecký posudek o stavu nemovitosti bylo zjištěno, že nemovitost není dlouhodobě užívána a udržována. Odvolací soud tak uzavřel, že citový vztah žalované k daným věcem neexistuje.

Tento případ dle mého názoru ukazuje vhodné užití znaleckého posudku jako prostředku k prokázání citové vazby poškozeného věci, kdy znalec neodpovídal přímo na otázku, zda nemovitost je či není předmětem zvláštní obliby, nýbrž vypovídal o stavu nemovitosti, z čehož poté soud sám uzavřel, že se o věc zvláštní obliby nejedná.

5.4 Usmrcení psa

Před Okresním soudem Plzeň-jih³⁶ stála žaloba, v níž žalobci požadovali částku 26 825 Kč jako náhradu škody za usmrcení jejich 13leté fenky, kdy částka 6 277 Kč představovala veterinární ošetření psa a cestovné na ošetřovnu a zpět, částka 10 000 Kč nemajetkovou újmu žalobců a částka 10 000 Kč jako náhrada za znehodnocení věci zvláštní obliby. V tomto případě bylo zajímavé paralelní uplatnění nemajetkové újmy dle § 2971 občanského zákoníku a ceny zvláštní obliby dle § 2969 odst. 2 občanského zákoníku.

³⁵ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 5. 2020, č. j. 14 Co 20/2020-1063.

³⁶ Rozsudek Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 24. 1. 2023, č. j. 11 C 158/2022-62.

Soud žalobcům přiznal skutečnou škodu v podobě nákladů na veterináře, jakož i částku 10 000 Kč představující nemajetkovou újmu, kdy měl soud za prokázané, že došlo k usmrcení 13leté feny, na kterou byli žalobci zvyklí a jejím usmrcením jim byla způsobena újma, kterou důvodně pocít'ují jako osobní neštěstí.

Cenu zvláštní obliby soud žalobcům nepřiznal s odkazem na absenci svévole nebo škodolibosti na straně žalovaného.

Z odůvodnění soudu lze usuzovat, že jelikož neshledal u škůdce úmysl (kvalifikovaný úmysl) ve smyslu § 2969 odst. 2, neshledal u něj ani kvalifikovanému úmyslu odpovídající subjektivní předpoklady dle § 2971 občanského zákoníku (úmyslná touha ničit, zvláště' zavrženíhodná pohnutka...), nýbrž u škůdce shledal porušení právní povinnosti z hrubé nedbalosti či obdobnou zvláštní okolnost, které jako subjektivní předpoklady § 2971 také zmiňuje. Bez shledání této „zvláštní okolnosti“ by totiž nemohla být přiznána ani náhrada dle § 2971 občanského zákoníku, neboť, jak bylo rozebráno výše, pouze samotná citová vazba poškozeného k věci (zvířeti) přiznání vyšší náhrady neodůvodňuje.

5.5 Dílčí závěr analýzy judikatury

Ač vybraná judikatura nemůže tvořit obrázek o přístupu všech soudů k institutu ceny zvláštní obliby, lze soudit, že aplikace tohoto ustanovení nebude v české prostoru běžná.³⁷ Rovněž aplikace konkrétních předpokladů přiznání náhrady v hodnotě ceny zvláštní obliby nebyla jednotná. Vzhledem k požadavkům, které § 2969 odst. 2 pro přiznání ceny zvláštní obliby klade, se jedná o poměrně úzkou množinu případů, na které bude možno institut aplikovat (poškozený musí prokázat citový vztah k věci a zároveň zde musí být přítomen kvalifikovaný úmysl škůdce). Ani analýza rozhodování českých soudů ve věci ceny zvláštní obliby tak nepředložila pádné argumenty pro nepodržení institutu ceny zvláštní obliby pod náhradu nemajetkové újmy dle § 2971 občanského zákoníku.

³⁷ Mimo rozhodnutí rozebrané v této kapitole jsem rozeslala žádosti o zaslání rozhodnutí ve věci ceny zvláštní obliby desítkám okresním soudům, nicméně ani jeden soud cenu zvláštní obliby poškozeným dle jejich vyhledávání nepřiznal.

6 Exkurz do praxe – pojištění předmětů zvláštní obliby

Výše³⁸ bylo uzavřeno, že náhrada za zničení předmětu zvláštní obliby bude velmi často vypořádána právě penězi, přičemž k určení konkrétní výše existují pomocná vodítka. Předmět zvláštní obliby je tedy v soudní praxi do jisté míry ocenitelný penězi, ačkoliv takové ocenění provádí soud. Právo tedy v této souvislosti přijalo myšlenku, že ačkoliv samotná věc, která je předmětem zvláštní obliby, nahraditelná není, lze ji do jisté míry odškodnit skrze přiznání finanční částky.

Takové úvahy však zásadně nenajdeme v pojišťovací praxi. Česká asociace pojišťoven³⁹ k předmětům zvláštní obliby uvádí, že takový osobní zájem není převoditelný na peníze, tedy danou věc nelze pojistit. Pojistitelná je pouze v případech, že se v rámci určité skupiny sběratelů, například sběratelů poštovních známek, vytvoří tržní cena (tj. objektivní sběratelská hodnota).

Shodně Slavia pojišťovna a Allianz pojišťovna přímo stanoví, že zvláštní obliba věci představuje výlukou z pojištění a pojištění se tak na tyto věci nevztahuje. ČSOB uvádí, že pokud se v pojistné smlouvě neuvádí jinak, mají věci zvláštní hodnoty cenu obvyklou.

Naopak pojištění věcí zvláštní obliby umožňuje Hasičská vzájemná pojišťovna a Moneta.

7 Závěr

Cena zvláštní obliby zohledňuje nahodilé vlastnosti věci, zejm. vztah poškozeného k dané věci. V případech zničení či poškození věci, která je pro poškozeného předmětem zvláštní obliby, dochází jak ke vzniku majetkové škody (pokud má věc nějakou hodnotu), tak ve vzniku nemajetkové újmy. Tato nemajetková újma představuje onen citový vztah poškozeného k dané věci. Cena zvláštní obliby je pak nahrazována primárně penězi, přičemž judikaturou ani zákonem není vyloučen jiný způsob náhrady. Oproti „běžné“ nemajetkové újmě je u ceny zvláštní obliby patrnější její preventivně-sankční

³⁸ Zejm podkapitola 2.2.

³⁹ Hodnota zvláštní obliby (sběratelská hodnota) | Liebhaberwert | sentimental value (collector's value). *Česká asociace pojišťoven* [online]. Dostupné z: <https://www.cap.cz/slovníkenc/15962-item-132>

funkce, která se však projevuje pouze druhotně skrze primární funkci kompenzační (satisfakční). Na závěr pak článek poskytuje ukázkou judikatury okresních soudů ohledně ceny zvláštní oblíby, kdy tato nebývá v praxi často přiznávána.

Z rozboru povahy ceny zvláštní oblíby, zejména pak z porovnání s ustanovením § 2971 občanského zákoníku, jakož i s ohledem na velmi nízkou aplikační četnost ceny zvláštní oblíby soudy a pojmové nejasnosti při určení věci zvláštní oblíby, uzavírám, že § 2969 odst. 2 představuje v občanském právu nadbytečné ustanovení, neboť účel (tedy kompenzace poškozeného v případě zničení věci, ke které měl zvláštní vztah) je naplněn aplikací § 2971, tj. přiznáním poškozenému náhrady nemajetkové újmy.

References

- DITTRICH, R., TADES, H. a kol. *Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch*. 1. vyd. Wien: Manz, 1994, s. 1918, ISBN 3-214-01033-6.
- MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 14, ISBN 978-80-7400-747-7.
- ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, ISBN 978-80-7598-955-0.
- VESELÝ, T. K ceně zvláštní oblíby a jejímu odškodnění. *Právní rozhledy* [online]. 2021, č. 8, s. 267–283. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfpxa4s7hbpxgxz-sgy3q&groupIndex=3&rowIndex=0&refSource=search>
- Hodnota zvláštní oblíby (sběratelská hodnota) | Liebhaberwert | sentimental value (collector's value). *Česká asociace pojišťoven* [online]. Dostupné z: <https://www.cap.cz/slovníkenc/15962-item-132>
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. 25 Cdo 992/2018.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

Rozsudek Okresního soudu v Sokolově ze dne 1. 3. 2022, č. j. 8 C 113/2021-70.

Rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 14. 4. 2021. č. j. 130 C 39/2019-54.

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 5. 2020, č. j. 14 Co 20/2020-1063.

Rozsudek Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 24. 1. 2023, č. j. 11 C 158/2022-62.

Vládní návrh československého občanského zákoníku z r. 1937.

Zákon č. 46/1811 Sb., obecný zákoník občanský, znění účinné od 1. 1. 1917 do 31. 12. 1965.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

VLÁDA. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dž.* Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>

Contact – e-mail

Annanemeckova7@gmail.com

NÁHRADA ŠKODY V PŘÍPADĚ NEPRODEJNOSTI VÝROBKŮ OBSAHUJÍCÍ HHC LÁTKY A CELKOVÝ DOPAD NA PODNIKÁNÍ JEDNOTLIVCŮ

Kateřina Pláteníková, David Špůrek

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

V návaznosti na nedávný vládní zákaz, který má platit od 1. 3. 2024 do 1. 1. 2025 bude držení produktů obsahující látky HHC, HHC-O a THC přestupkem, při kterém hrozí pokuta až 15 000 Kč a při držbě většího množství může dojít i ke spáchání trestného činu. Nakládání s těmito látkami bude v době dočasného zákazu možné, jen na základě povolení k omezeným výzkumným, vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům. Tento příspěvek se bude zaměřovat na zodpovězení otázky dopadu tohoto zákazu na jednotlivé podnikatele, zejména ve vztahu k náhradě škody za neprodejně zboží, tedy za zboží, které bude muset být v souladu se zák. č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, ve znění pozdějších předpisů zlikvidováno, proto aby nebyla založena odpovědnost daných prodejců a rovněž na účelnost a přiměřenost tohoto dočasného zákazu. Tito prodejci totiž budou fakticky stavěni na roveň obchodníků s opiem nebo s heroinem. Proto bude v rámci tohoto příspěvku pojednáno také o otázce potřeby kriminalizovat nakládání s těmito látkami. Otázkou rovněž zůstává, jaký vliv bude mít na celý proces přijetí novely psychomodulačního zákona, která by měla předejít absolutní prohibici těchto produktů a měla by zavést větší regulaci prodeje HHC produktů zejména ve vztahu k nezletilým osobám.

Keywords in original language

Držení a prodej výrobků obsahující látky HHC, HHC-O a THCP; vládní zákaz prodeje a držení látek HHC a jejich derivátů; zneužívání návykových látek mládeží; zásah do svobody podnikání; potřeba kriminalizace určitého jednání.

Abstract

Following the recent government ban, which is due to take effect from 1 March 2024 to 1 January 2025, possession of products containing HHC, HHC-O and THC will be an offence punishable by a fine of up to CZK 15,000, and possession of larger quantities may result in the commission of a criminal offence. During the temporary ban, the handling of these substances will be possible only under a permit for limited research, scientific and very limited therapeutic purposes. This paper will focus on answering the question of the impact of this ban on individual entrepreneurs, in particular in relation to compensation for unsaleable goods, meaning goods that will have to be disposed of in accordance with Act No 167/1998 Coll., on addictive substances, as amended, so as not to establish the liability of the sellers in question, as well as on the expediency and proportionality of this temporary ban. These dealers will effectively be equated with opium or heroin dealers. Therefore, this paper will also address the issue of the need to criminalise the handling of these substances. The question also remains as to what effect the adoption of the amendment to the Psychomodulation Act, which should prevent the absolute prohibition of these products and should introduce greater regulation of the sale of HHC products, particularly in relation to minors, will have on the whole process.

Keywords

Possession and Sale of Products Containing HHC, HHC-O and THCP Substances; Government Prohibition of Sale and Possession of HHC Substances and their Derivatives; Substance abuse by Youth; Interference with Freedom of Enterprise; Need to Criminalize Certain Conduct.

1 Úvod

Hlavním cílem tohoto příspěvku je zjistit, zda má podnikatel dosud prodávající výrobky obsahující látky HHC, HHC-O a THCP nárok na náhradu škody za toto nyní neprodejné zboží či ne. Tento příspěvek se dále zaměřuje i na přiměřenost vládního zákazu prodeje a držení produktů obsahující tyto vybrané látky a mimoto bude zkoumat i celkový dopad daného zákazu na podnikatele. Tento příspěvek se také zabývá otázkou potřebnosti

trestněprávní odpovědnosti za neoprávněné nakládání s výrobky obsahující výše zmíněné látky.

Při zpracování tohoto příspěvku byly použity základní výzkumné metody, mezi ty hlavní patří analýza a dedukce. Analyzována byla současná právní úprava náhrady škody za újmu způsobenou legislativní činností a dále i přiměřenost nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů. Mimoto však byly analyzovány i možnosti obrany podnikatelů proti výše uvedeným nařízením uloženému zákazu a potřeba kriminalizace nakládání s těmito látkami. V závěru je pak pomocí dedukce představeno právní zhodnocení práva podnikatele na náhradu škody za neprodejné výrobky obsahující látky HHC, HHC-O a THCP.

Nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů zakotvilo zákaz prodeje a držení výrobků obsahující látky HHC, HHC-O a THCP. Dne 26. 2. 2024 byla o tomto nařízení notifikována Evropská komise,¹ která následně potvrdila zařazení daných látek na seznam zakázaných návykových látek.² Nařízení č. 52/2024 Sb. je tedy účinné od 6. 3. 2024.

Zařazením do přílohy č. 4 nařízení o seznamu návykových látek, podléhají tyto látky nej přísnějším opatřením.³ *„Zákon připouští použití těchto látek a přípravků s jejich obsahem pouze k omezeným výzkumným, vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům vymezeným v povolení k zacházení vydaným Ministerstvem zdravotnictví. Zákon tak nepřipouští jejich běžné terapeutické použití a osoby, které mají v úmyslu s těmito látkami zacházet, musejí mít k těmto činnostem povolení k zacházení a dodržovat přísná pravidla vedení písemné evidence a skladování při zacházení s těmito látkami.“*⁴

¹ KORBEL, F., ŠINDELÁŘOVÁ, P. Aktuality [Latest news]. *Soudní rozhledy* [Judicial outlooks]. 2024, č. 3, s. 73.

² ČTK. EK potvrdila rozhodnutí české vlády o HHC, zákaz začne platit v březnu [EC confirms czech government decision on HHC, ban will take effect in March]. *Advokátnídeník.cz* [online]. 26. 2. 2024. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2024/02/26/ek-potvrdila-rozhodnuti-ceske-vlady-o-hhc-zakaz-zacne-platit-v-breznu/>

³ Odůvodnění nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů [Justification of Government Regulation No. 52/2024 Coll., amending Government Regulation No. 463/2013 Coll., on lists of addictive substances, as amended]. *Beck-online.cz* [online]. 14. 2. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.czproxy.muni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6njsl5shu&groupIndex=2&rowIndex=0>

⁴ Ibid.

Nakládáním s těmito látkami se tak během účinnosti vládního zákazu daný subjekt vystavuje trestní odpovědnosti dle § 283 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále „TZ“) či dle § 284 téhož předpisu.⁵

K výše uvedenému zařazení na seznam návykových došlo především kvůli nadměrnému užívání látky HHC a jejich derivátů, které se výrazně zhoršilo na přelomu roku 2023 a 2024.⁶ Hlavní problém spočíval v prodeji tzv. „edibles“ tedy potravin s obsahem psychoaktivní látky, v tomto případě HHC, HHC-acetát, HHC-O nebo THCP, které se prodávaly ve formě gumových medvídků, čokolády, sušenek, nápojů apod.⁷ Pravděpodobně kvůli jejich uživatelsky atraktivnímu užívání tyto výrobky byly zpravidla zneužívány mládeží a dětmi.⁸

Za účelem rychlého a efektivního řešení celé situace tak vláda přistoupila k zařazení těchto látek na seznam návykových látek, a to minimálně do doby přijetí novely zákona o návykových látkách a souvisejících zákonů, která bude nově upravovat tzv. psychomodulační látky.⁹ Daný zákaz má skončit 1. 1. 2025.¹⁰

2 Proporcionalita vládního zákazu

Otázkou je, zda vládní zákaz držení a prodeje výrobků s výše uvedenými látkami je přiměřeným opatřením a zda celou situaci nebylo možné řešit jinak.

Dle Odůvodnění nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších

⁵ ARROW'S ADVISORY GROUP. Zákaz HHC – Co bude dál? [HHC Ban – What's next?]. *Arws.cz* [online]. 16. 2. 2024. Dostupné z: <https://www.arws.cz/novinky-v-arrows/zakaz-hhc-co-bude-dal>

⁶ Odůvodnění nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů [Justification of Government Regulation No. 52/2024 Coll., amending Government Regulation No. 463/2013 Coll., on lists of addictive substances, as amended]. *Beck-online.cz* [online]. 14. 2. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.muni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6njsl5shu&groupIndex=2&rowIndex=0>

⁷ Ibid.

⁸ Dle Odůvodnění nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů došlo od června 2022 do 4. 2. 2024 ke 170 případům intoxikace převážně dětí a mladistvých.

⁹ Ibid.

¹⁰ ČTK, 26. 2. 2024, op. cit.

předpisů: „Státní zemědělská a potravinářská inspekce (dále „SZPI“) může v souladu s § 5 odst. 1 písm. a) bod 1 zákona č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a o změně některých souvisejících zákonů opatřením obecné povahy (dále „OOP“) zakázat uvádění na trh nebezpečných potravin či potravin obsahujících nárykové látky. Nicméně tento postup je možný pouze tehdy, pokud je postaveno na jisto, že se jedná o nebezpečné potraviny nebo potraviny obsahující nárykové látky. SZPI pro případný zákaz (vydání OOP) tedy potřebuje, aby výše uvedené látky byly buď zařazeny na seznam nárykových látek nebo v souladu s § 16a odst. 8 zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, hodnocení rizika ze strany Státního zdravotního ústavu, které by konstatovalo obecně vůči potravinám obsahujícím tyto látky, že se jedná o nebezpečné potraviny podle čl. 14 nařízení (ES) 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva. Hodnocení rizika musí být odůvodněné, řádně podložené a musí obstát v soudním přezkumu. V současné době se ovšem výrobky obsahující výše uvedené látky neprodávají jako potraviny, ale jako „sběratelské předměty“, přičemž v mnohých případech je přímo na obalovém materiálu výrobku uvedeno, že se nejedná o potravinu, přestože se prodávají v podobě gumových medvídků apod. Z tohoto důvodu lze důvodně očekávat, že zákaz uvádění potravin obsahující tyto látky by účinně nezabránil jejich prodeji, neboť mnozí prodejci by se bránili argumentem, že se nejedná o potravinu a nemohou za to, že kupující tyto „sběratelské předměty“ konzumují. Na základě výše uvedeného se dospělo k závěru, že jediné opravdu účinné řešení, resp. zamezení dalšího ohrožení veřejného zdraví, je zařazení těchto látek na seznam nárykových látek, v takovém případě totiž je zcela irrelevantní, v jaké podobě se výrobky obsahující zařazované látky na trhu vyskytují. Vše, co obsahuje tyto látky nebude moci být uváděno na trh.“ [podtržení doplněno aut.]

K ověření přiměřenosti vládního zákazu se nabízí provedení testu racionality či proporcionality. Vzhledem k tomu, že výše uvedený vládní zákaz zasahuje zejména do svobody podnikání jednotlivců a toto právo patří do skupiny hospodářských práv, tak se test racionality nejvíce jako praktickým prostředkem pro ověření vhodnosti výše uvedeného zásahu.¹¹

V rámci testu proporcionality je tedy nutné nejprve zodpovědět otázku, zda je vládní zákaz vhodným řešením pro dosažení stanoveného cíle. V tomto lze říci, že ano, jelikož vládní zákaz umožňuje dosáhnout sledovaného cíle,

¹¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 5. 2008, Pl.ÚS 1/08.

a to ochrany veřejného zdraví před zneužíváním vybraných látek.¹² Dalším kritériem je, zda zvolený prostředek omezení je potřebný k dosažení sledovaného cíle a zda tohoto nebylo možné docílit jinými méně invazivními prostředky. V rámci tohoto kritéria je nutné odpovědět, že sledovaného cíle bylo možné dosáhnout jinými prostředky, a to zpřísněním regulace v oblasti držení a prodeje daných výrobků. Samozřejmě by toto řešení nebylo stejně rychlé jako absolutní zákaz, ale je zde rychlost až natolik podstatným kritériem proto, aby bylo možné na tuto otázku odpovědět jinak? V praxi se totiž ukázalo, že vládní zákaz zapříčinil především dvě věci. První je nárůst prodeje těchto výrobků¹³, jelikož lidé si klasicky před účinností určitého zákazu mají tendenci dělat zásoby svého oblíbeného zboží a druhou je započítí prodeje náhražek těchto látek.¹⁴ Mezi nové varianty tohoto zboží patří látky HHCP, HHCP a THC-B a při porovnání se zakázanými látkami jde de facto o jejich analogy, tedy mají velmi podobné účinky i chemické složení.¹⁵ Ministerstvo zdravotnictví na prodej těchto nových variant reagovalo, tak že vyjádřilo odhodlanost zakázat i tyto látky po vyjádření expertů.¹⁶ S ohledem na tyto skutečnosti, ačkoliv se to na první pohled nemusí tak

¹² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 10. 1994, Pl.ÚS 4/94.

¹³ STEIN, D. Velký výprodej nebezpečného HHC, Češi se předem zásobují. Jaké další látky chce vláda zakázat? [Big sale of dangerous HHC, Czechs are stocking up in advance. What other substances does the government want to ban?]. *Lidovky.cz* [online]. 9. 2. 2024. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/hhc-prodej-zakaz-vyprodej-distributori-psychoaktivni-latky-deti-mladistvi.A240209_200951_ln_domov_lvot MATĚJKOVÁ, K. Zákaz HHC? Uděláme si zásoby. E-shopy hlásí nárůst prodeje o stovky procent [HHC ban? We'll stock up. E-shops report sales up hundreds of percent]. *HN.cz* [online]. 9. 2. 2024. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67293020-zakaz-hhc-udelame-si-zasoby-prodejci-hlasi-narust-prodeju-o-stovky-procent> ČTK. Vláda schválila dočasný zákaz látky HHC, podle prodejců je to chyba [Government approves temporary ban on HHC, vendors say it's a mistake]. *ceskenoviny.cz* [online]. 14. 2. 2024. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2479147>

¹⁴ MATOUŠKOVÁ, L. HHC: Platí zákaz a co dál? V obchodech už jsou dostupné nové varianty. Co říkají experti? [HHC: The ban is in force and what else? New variants are already available in the stores. What do the experts say?]. *Reflex.cz* [online]. 8. 3. 2024. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/123603/hhc-plati-zakaz-a-co-dal-v-obchodech-uz-jsou-dostupne-nove-varianty-co-rikaji-experti.html>

HEGR, M. Zlevněné HHC mizí z obchodů. Nezkrachujeme, máme alternativy, zní od prodejců [Discounted HHC is disappearing from the stores. We're not going out of business, we have alternatives, say retailers]. *iDNES.cz* [online]. 27. 2. 2024. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/hhc-zakaz-prodej-vyprodej-slevy-obchodnici-brno.A240227_153414_brno-zpravy_azu

¹⁵ MATOUŠKOVÁ, 2024, op. cit.

¹⁶ MATOUŠKOVÁ, 2024, op. cit.

zdát, není dle názoru autorů efektivní tuto situaci řešit vládním zákazem, jelikož to není komplexní řešení problému a evidentně má mnoho slabých míst. Potřebný zásah tak spíše bude představovat komplexní úprava regulace právních předpisů pro zajištění efektivnější ochrany veřejného zdraví. Výše uvedená část odůvodnění nařízení o seznamech návykových látek se přitom vyjadřuje k zákazu prodeje nebezpečných potravin, což se nijak nepře s potřebou celkové úpravy regulace v této oblasti.

Kdyby však daný vládní zákaz byl potřebný, tak by pak v rámci třetího kritéria při poměrování ochrany veřejného zdraví a svobody podnikání jistě převažila ochrana veřejného zdraví. K tomuto však dále v následující kapitole.

3 Potřeba kriminalizace nakládání s výrobky obsahující látku HHC

Vláda rozšířila seznam návykových látek v souladu s § 44c odst. 1 a 2 zákona č. 168/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších předpisů (dále „Zákon o návykových látkách“).¹⁷ Zákon o návykových látkách je zvláštním zákonem, který stanovuje, co se pokládá za omamné látky, psychotropní látky, přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku a za prekursory pro účely trestního zákoníku. Ačkoliv neobsahuje přímo seznam návykových látek, je z jeho obsahu jasné, jaké nakládání a s kterými předměty je tímto zákonem zakázáno. Pokud tak nastane porušení tohoto zákazu, dojde k neoprávněné dispozici s návykovými látkami, přičemž pak může dojít ke spáchání trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, který je stanoven v § 283 TZ, anebo ke spáchání trestného činu přechovávání omamné a psychotropní látky, jenž je upraven v § 284 TZ.¹⁸

HHC bylo zařazeno do seznamu psychotropních látek, tedy látek, které ovlivňují psychiku člověka. Tyto látky společně s omamnými látkami patří mezi návykové látky, které jsou definovány v § 130 TZ. Obecně tyto látky

¹⁷ MIŠŮR, P. Rozšíření seznamu návykových látek, při jejichž nelegálním zacházení hrozí trestní postih, nabylo účinnosti. *Beck-online* [online]. Ius Focus, 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.muni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgrpwszs7heza&groupIndex=0&rowIndex=0>

¹⁸ ŠÁMAL, P. ŠÁMALOVÁ, M. GRIVNA, T. Komentář k § 283 TZ. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 3704. ISBN 978-80-7400-893-1.

spadají pod pojem psychoaktivní droga, přičemž podle míry státních restrikcí se psychoaktivní drogy dělí na legální drogy (alkohol, nikotin) a na nelegální drogy, kterými jsou právě omamné a psychotropní látky. Je tedy předmětem řady diskusí, zdali zařadit jednotlivé psychoaktivní drogy mezi drogy nelegální, či je ponechat legálními vzhledem k možnostem jejich negativního, ale i pozitivního využití.¹⁹

K zacházení s omamnými a psychotropními látkami je potřeba povolení k zacházení, které vydává Ministerstvo zdravotnictví.

Zákonodárce neurčil žádnou minimální hranici množství omamné či psychotropní látky pro naplnění znaků přečinu podle § 283 odst. 1 TZ a ani neurčil rozsah spáchání tohoto činu. Výše uvedené však neznamená, že každé neoprávněné nakládání bude považováno za přečin. Je totiž vždy potřeba posoudit konkrétní okolnosti z hlediska povahy a závažnosti trestného činu a také z hlediska společenské škodlivosti s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe. Pokud by pak soud měl za to, že posuzovaný skutek nenaplnuje znaky trestného činu, ale mohl by být jiným příslušným orgánem posouzen jako přestupek, tak rozhodne o postoupení věci tomuto orgánu.²⁰

Pachatelem trestného činu podle § 283 TZ může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Trestný čin však může spáchat také lékař, pokud pacientům neoprávněně předepíše léky, které obsahují omamné nebo psychotropní látky, ačkoliv věděl, že druh a množství těchto léků neodpovídá zdravotnímu stavu pacientů. Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje úmysl, kdy pachatel ví a je smířen, že svým jednáním některým ze způsobu stanoveným v § 283 odst. 1 TZ nakládá neoprávněně s omamnou nebo psychotropní látkou.²¹ Pouhé poskytnutí prostoru k výrobě omamné či psychotropní látky však není spolupachatelstvím trestného činu podle § 283 TZ, ale pouze pomocí k jeho spáchání.²²

Trestný čin podle § 283 TZ je trestným činem ohrožovacím. Proto je dokonán již neoprávněným vyrobením, dovezením, provezením, nabídnutím, zprostředkováním, prodejem nebo jiným opatřením jinému omamných

¹⁹ Ibid., s. 3705.

²⁰ Ibid., s. 3708.

²¹ Ibid., s. 3713.

²² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005.

a psychotropních látek, anebo přechováním omamných a psychotropních látek pro jiného.²³

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně jednotlivců a celé společnosti před možným ohrožením, které vyplývá z nekontrolovaného nakládání s omamnými a psychotropními látkami.²⁴

Zatímco § 283 TZ směřuje vůči producentům a dealerům § 284 TZ směřuje proti pachateli, který neoprávněně přechovává omamné a psychotropní látky a jedy pro vlastní potřebu. Podmínkou ke spáchání tohoto trestného činu je skutečnost, že se jedná o přechovávání množství většího než malého.²⁵

Trestný čin podle § 284 TZ obsahuje dvě základní skutkové podstaty. V odst. 1 je postihováno přechovávání konopných látek – kanabionidů, tedy rostlinných produktů, které obsahují THC a v odst. 2 jsou postihovány ostatní omamné a psychotropní látky a jedy. Tímto vymezením byly drogy rozděleny do dvou kategorií podle negativních zdravotních a společenských dopadů v důsledku jejich zneužívání. Přechovávání konopných látek je pak postihováno mírněji, jelikož se jedná o nejlehčí skupinu drog, přičemž pachatel může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok, propadnutím věci nebo zákazem činnosti.²⁶

HHC však spadá do kategorie ostatních omamných a psychotropních látek a jedů, a proto pachatel může být potrestán odnětím svobody až na dva roky, propadnutím věci nebo zákazem činnosti v případě držení množství většího než malé. Pokud by pachatel přechovával pouze malé množství, hrozí mu pokuta v příkazním řízení až do výše 5 000 Kč a ve správním řízení až do výše 15 000 Kč.²⁷

Autoři příspěvku jsou však toho názoru, že vzhledem k podobným účinkům s THC, by HHC mělo spadat do stejné kategorie jako konopné látky, tedy

²³ ŠÁMAL, P. ŠÁMALOVÁ, M. GRIVNA, T. Komentář k § 283 TZ. In: ŠÁMAL a kol., 2023, op. cit., s. 3704.

²⁴ Ibid., s. 3704.

²⁵ ŠÁMAL, P. ŠÁMALOVÁ, M. GRIVNA, T. Komentář k § 284 TZ. In: ŠÁMAL a kol., 2023, op. cit., s. 3731.

²⁶ ŠÁMAL, P. ŠÁMALOVÁ, M. GRIVNA, T. Komentář k § 284 TZ. In: ŠÁMAL a kol., 2023, op. cit., s. 3731–3732.

²⁷ ŠMOLDASOVÁ, L. HHC je ode dneška zakázanou látkou. *policie.cz* [online]. 6. 3. 2024. [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/hhc-je-ode-dneska-zakazanou-latkou.aspx>

mělo by se brát jako ta nejlehčí droga, jelikož v současné podobě je na uživatele HHC nahlíženo stejně jako např. na uživatele kokainu či pervitinu, což není správné řešení. Správně by tak dle názoru autorů měl zákonodárce novelizovat znění § 284 odst. 1 TZ tak, aby i HHC spadalo pod tuto skutkovou podstatu.

Množství větší než malé trestní zákoník nestanovuje. Hodnoty, které určovaly množství větší než malé, byly původně upraveny v příloze č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb. Tato příloha však byla zrušena nálezem Ústavního soudu, jelikož vymezení, jaké jednání je trestným činem, přísluší zákonu, který může vydat pouze Parlament České republiky, a nikoliv moc výkonná.²⁸

Nejvyšší soud pak ve svém navazujícím stanovisku trestního kolegia upřesnil, že za množství větší než malé se obecně považuje takové množství, které vícenásobně převyšuje běžnou dávku obvyklého konzumenta z hlediska ohrožení pro život a zdraví, které vyplývá ze škodlivosti jednotlivých látek. Orientační hodnoty jsou pak uvedeny v příloze k tomuto stanovisku.²⁹

Policie ČR bude k HHC přistupovat stejně jako k THC s ohledem na podobné účinky a škodlivost. Proto se za množství větší než malé považuje 1 gram účinné látky (HHC, HHCO, THCP) v 10 gramech neoprávněně přechovávané směsi. Pokud pachatel bude neoprávněně přechovávat HHC v množství menším než 1 gram účinné látky, bude se jednat o přestupek podle § 39 zákona o návykových látkách.³⁰

Trestného činu podle § 284 TZ se může dopustit opět jak fyzická, tak právnická osoba, přičemž je vyžadován úmysl. Úmysl však nevylučuje skutečnost, že si pachatel neověřil množství účinné látky, kterou může mít pro svou potřebu u sebe, ale vychází se naopak z celkového množství látky, z pachatelových zkušeností a z dalších okolností.³¹

Trestný čin podle § 284 TZ dopadá také na přechovavatele, kteří jsou na HHC úplně závislí. Vůči těmto je pak vhodné uplatnit zvláštní přístup, jelikož samotný trestní postih by skutečným řešením v těchto případech

²⁸ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 23. 7. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 13/12.

²⁹ Srov. navazující stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2013.

³⁰ ŠMOLDASOVÁ, op. cit.

³¹ ŠÁMAL, ŠÁMALOVÁ, GRIVNA. Komentář k § 284 TZ. In: ŠÁMAL a kol., 2023, op. cit., s. 3737–3738.

nebyl, jelikož by nesnížil poptávku po HHC a zároveň by nijak nevyhléčil závislost pachatele na ni. Proto je v těchto situacích vhodné rozhodnout o podmíněném upuštění od potrestání a o uložení ochranného léčení. Recidiva by v těchto případech neměla představovat přitěžující okolnost.³²

Obecným problémem s kriminalizací přechovávání a užívání určitých látek je fakt, že tyto látky se pak pro určité sociální skupiny, zejména mladistvé, mohou stát atraktivními, jelikož pro ně budou představovat něco co nemůžou, tedy jakési „zakázané ovoce“.³³

Problematické z hlediska úplného zákazu autoři příspěvku rovněž vidí to, že prozatím nebylo získáno dostatek informací a provedeno dostatečné množství výzkumů, na jejichž základě by bylo možné dospět k závěru, že HHC je skutečně škodlivé pro zdraví a život jeho konzumentů. I když na začátku roku 2024 média informovala o narůstajícím počtu případů otravy dětí HHC, máme za to, že ve většině těchto případů se jednalo o předávkování jako takové, přičemž při konzumaci menší dávky by pravděpodobně k otravě nedošlo.³⁴ Ačkoliv autoři tohoto příspěvku nechtějí danou situaci žádným způsobem zlehčovat, je potřeba si uvědomit, že k předávkování může dojít i u alkoholu, který se řadí mezi psychoaktivní látky legální, přičemž toto předávkování může mít také vážné zdravotní důsledky a může dokonce skončit smrtí. Proto se zákonodárce dle názoru autorů měl namísto úplného zákazu raději zaměřit na přísnější regulaci nakládání s těmito látkami tak, aby byly primárně chráněny právě děti, ale také dospělí uživatelé, zejména stanovením požadavků na výrobu těchto látek, dále přísnějšími kontrolami a vyššími sankcemi za porušení těchto požadavků.

Výše zmíněného by se mělo docílit chystanou novelou Zákona o návykových látkách, která by měla stanovit tři seznamy látek podle závažnosti ohrožení zdraví. Dále by měla stanovit, že zboží s psychomodulačními látkami by nesmělo být nabízeno v podobě hračky, potraviny či cukrovinky. Prodej

³² ŠÁMAL, ŠÁMALOVÁ, GRIVNA. Komentář k § 284 TZ. In: ŠÁMAL a kol., 2023, op. cit., s. 3736–3737.

³³ Ibid., s. 3736.

³⁴ KARLÍK, T. HHC je hrozbou hlavně proto, že o něm skoro nic nevíme. Ani to, jestli jde o drogu [online]. *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 6. 2. 2024 [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/veda/hhc-je-hrozbou-hlavne-proto-ze-o-nem-skoro-nic-nevime-ani-to-jestli-jde-o-drogu-345757>

by pak mohl probíhat pouze ve specializovaných obchodech, které by sice mohly mít e-shop, ale nesmělo by se toto zboží nabízet v automatech. Tyto produkty by si pak nemohly opatřit děti a ani by nesměly vstupovat do těchto specializovaných obchodů. Při online prodeji by se poté věk ověřoval jak při nákupu, tak při doručení, které by mohlo být pouze do vlastních rukou.³⁵

Proto kriminalizaci nakládání s HHC bez potřebného povolení autoři příspěvku vnímají jako opatření nepřiměřené, i s ohledem na to, že má být přijata připravovaná novela Zákona o návykových látkách, která by tyto situace měla vyřešit. Kromě toho bylo možné, aby dočasnou regulaci přijmula Státní zemědělská a potravinářská inspekce opatřením obecné povahy a aby se prozatímně využily nástroje České obchodní inspekce. Využití trestněprávních sankcí je totiž prostředkem ultima ratio, který by se měl využít pouze tehdy, pokud není možné požadovaného cíle dosáhnout prostředkem mírnějším.

Je pak otázkou, zdali by správní či případně trestní soudy při probíhajícím řízení o spáchání přestupku či trestného činu a při následném přezkumu předmětného nařízení vlády neshledaly tento zákaz a sankci za jeho porušení protizákonným nebo protiústavním, a to z důvodu, že držení a nakládání s HHC bylo jako trestné označeno nařízením vlády, tedy mocí výkonnou, ačkoliv stanovit jaké jednání je trestným činem, přísluší zákonu, který může vydat pouze Parlament České republiky, anebo z důvodu nedostatečného odůvodnění předmětného nařízení.

Jak vyplývá z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 6. 2021, č. j. 9 As 264/2020-51, správní soudy mohou přezkoumat jiný právní předpis v souvislosti s jeho použitím v individuální věci z hlediska jeho souladu se zákonem a ústavním pořádkem. Ačkoliv se daný rozsudek týkal přezkumu krizových opatření vydávaných vládou za nouzových stavů, je možné tyto závěry vztáhnout i na námi posuzované případy. Pokud bude nařízení vlády použito v některém rozhodnutí správního orgánu o přestupku, bude soulad nařízení posuzován v řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu podle § 65 a násl. s. ř. s.

³⁵ Novelu o psychomodulačních látkách by sněmovna mohla projednávat v dubnu. *advokatnidenik.cz* [online]. 13. 3. 2024 [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2024/03/13/novelu-o-psycho-modulac-nich-latkach-by-snemovna-mohla-projednavat-v-dubnu/>

Soudy by pak mohly dojít k závěru, že nedošlo ke spáchání trestného činu nebo přestupku, jelikož shledají předmětné nařízení vlády protiústavním či protizákonným.³⁶ K výše uvedenému mohou soudy dospět na základě dvou důvodů. Prvním důvodem je, že držení a nakládání s HHC bylo jako trestné označeno nařízením vlády, ačkoliv stanovit jaké jednání je trestným činem, přísluší zákonu. V této problematice již Ústavní soud nálezem ze dne 23. 7. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 13/12, zrušil část § 289 odst. 2 TZ a přílohu č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., a to z toho důvodu, že tato příloha stanovovala hodnoty, které pro účely trestního zákoníku určovaly množství větší než malé, ačkoliv tyto hodnoty měl vymezit zákon, jelikož jen zákon může stanovit, co je trestným činem. V § 289 odst. 1 TZ je pak výslovně stanoveno, že zákon stanoví, co se považuje za omamné látky a psychotropní látky. Zákon o návykových látkách to však výslovně nestanovuje, jelikož pouze zmocňuje vládu, aby nařízením stanovila seznam návykových látek, což autoři tohoto příspěvku nepovažují za správné řešení, jelikož tím může vláda defacto libovolně rozšiřovat působnost § 283 a § 284 TZ.

Druhým důvodem je nedostatečné odůvodnění předmětného nařízení. Autoři tohoto příspěvku spatřují nedostatečnost v následujících tvrzeních: „*V současné době se ovšem výrobky obsahující výše uvedené látky neprodávají jako potraviny, ale jako „sběratelské předměty“, přičemž v mnohých případech je přímo na obalovém materiálu výrobku uvedeno, že se nejedná o potravinu, přestože se prodávají v podobě gumových medvídků apod. Z tohoto důvodu lze důvodně očekávat, že zákaz uvádění potravin obsahující tyto látky by účinně nezabránil jejich prodeji, neboť mnozí prodejci by se bránili argumentem, že se nejedná o potravinu a nemohou za to, že kupující tyto „sběratelské předměty“ konzumují.*“³⁷ Autoři tohoto příspěvku jsou totiž toho názoru, že soudy by nepovažovaly tyto výrobky za sběratelské předměty, ale např. za potraviny, nebo za výrobky určené ke kouření³⁸, a proto se budou moct využít prostředky, které má ČOI nebo SZPI k dispozici. Podle článku 2 nařízení (ES) č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví se postupy týkající se bezpečnosti potravin, se za potravinu považují výrobky, které jsou určeny ke konzumaci nebo u kterých lze

³⁶ Srov. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 12. 2022, sp. zn. 19 A 22/2021.

³⁷ Důvodová zpráva k novelizaci nařízení č. 463/2013 Sb.

³⁸ Srov. rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 6. 2023, č. j. 55 A 4/2023-32.

důvodně předpokládat, že je člověk bude konzumovat. Pokud se tak výrobky prodávají např. v podobě gumového medvídky, lze je vztáhnout pod pojem potraviny podle výše zmíněného nařízení.

Z výše uvedených důvodů shledávají autoři tohoto příspěvku odůvodnění předmětného nařízení za nedostatečné.

4 Právo na náhradu škody za neprodejné/zlikvidované zboží

Dle českého práva odpovídá stát za újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.³⁹ Dle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1210/2009 není proces normotvorby úředním postupem ve smyslu § 13 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a z výsledku hlasování o návrhu zákona nelze dovozovat odpovědnost státu za škodu ve vztahu k jednotlivým voličům či adresátům normy.⁴⁰ *„Odtud je třeba dovodit, že nesprávným úředním postupem není ani proces vydání normativního právního aktu vládou. To ale neznamená, že by nebylo možné v některých případech odpovědnost státu i za takovou újmu založit. Jen není možné postupovat podle národní úpravy, ale hledat základ odpovědnosti v jiných právních nástrojích. Těmi jsou především právo Evropské unie a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.“*⁴¹ [podtržení doplněno aut.]

V judikatuře je dále nemožnost podřazení normotvorné činnosti pod kategorii nesprávného úředního postupu často odůvodňována tím, že daný zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem směřuje pouze do oblasti

³⁹ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1210/2009.

⁴¹ SIMON, P. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci*. Praha: C. H. Beck. 2019. ISBN 978-80-7400-768-2.

K tomuto obdobně nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 11. 2023, sp. zn. 30 Cdo 1980/2023, nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2023, sp. zn. 30 Cdo 496/2023, a nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 11. 2023, sp. zn. 30 Cdo 3005/2023.

aplikace práva (rozhodování).⁴² Pod pojmy aplikace jsou však dle Ústavního soudu řazeny pouze individuální právní akty bez odůvodnění toho, proč je tento pojem vykládán restriktivně.⁴³ Vládní zákaz nakládání a prodeje výrobků obsahující vybrané látky je sice podzákonným normotvorným aktem, ale co do roviny vyvolaných následků jsou tyto srovnatelné se situací, kdy je individuálně zasaženo do práv a povinností určité skupiny podnikatelů.⁴⁴ Autoři tohoto příspěvku tak nepovažují za důvodné uvažovat o stejných aplikačních výsledcích zcela odlišně jen na základě výsledné formy omezujícího aktu.

S ohledem na tyto závěry a na aktuálně nastavenou tuzemskou praxi je nutné hledat základ nároku v právu Evropské unie. Nárok na náhradu škody jednotlivci vzniká v situaci, kdy mu právo Evropské unie přiznává dostatečně určitelné subjektivní právo a členský stát se dopustí porušení této normy.⁴⁵ Toto porušení dále musí být dostatečně závažné a mezi tímto porušením a škodlivým následkem musí být příčinná souvislost.⁴⁶

V případě, že by se náhrady škody domáhal podnikatel, jehož zboží se stalo v návaznosti na výše uvedený vládní zákaz neprodejné a musel je tedy zlikvidovat, se nabízí hledat základ nároku ve svobodě podnikání, která je založena na judikatuře Soudního dvora Evropské unie a na čl. 119 odst. 1 a 3 Smlouvy o fungování Evropské unie,⁴⁷ který uznává volnou soutěž.⁴⁸ Tyto normy však neobsahují dostatečně určitelné právo jednotlivce, a tedy z těchto nelze dovozovat právo podnikatele na náhradu škody.

Je tedy nutné hledat v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále „Úmluva“)⁴⁹ a v Listině základních práv Evropské unie (dále

⁴² SVOBODA, T., SMUTNÁ, V. K odpovědnosti za újmu způsobenou podzákonnou normotvorbou. *Právník*. 2016, č. 10, s. 913–923.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Smlouva o fungování Evropské unie ze dne 26. 10. 2012, C 326/47.

⁴⁸ EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. Článek 16 – Svoboda podnikání [Article 16 – Freedom of enterprise]. *Fra.europa.eu* [online]. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/cs/eu-charter/article/16-svoboda-podnikani>

⁴⁹ Evropská úmluva o ochraně lidských práv, ve znění Protokolů č. 11 a 14, s. Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13.

„Listina EU“⁵⁰.⁵¹ Tyto předpisy již přímé zakotvení svobody podnikání obsahují, a to v čl. 16 Listiny základních práv Evropské unie. Mimoto se však teoreticky může nabízet i namítání porušení práva na pokojné užívání majetku dle čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy, porušení práva na respektování soukromého života dle čl. 8 Úmluvy a čl. 7 Listiny EU a dále pak i zásah do svobody projevu dle čl. 10 Úmluvy a čl. 11 Listiny EU.

K omezení práva vlastnit majetek a svobody podnikání se v minulosti vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku ze dne 6. 12. 2022 ve věci Pannon Plakát Kft ad. proti Maďarsku (stížnost č. 39859/14), kde konstatoval, že v důsledku právní úpravy zakazující silniční reklamní panely došlo k porušení čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy, neboť tím byla znemožněna podstatná část podnikání jejich vlastníků/správců.

S tímto se pojí i fakt, že nucenou likvidací zboží fakticky dochází k nucenému omezení vlastnického práva, popř. až k vyvlastnění, které je však možné jen ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu.⁵² Takové jednání je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky a v souladu s usnesením rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2009, č. j. 1 Ao 1/2009 je na základě přímé aplikace čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod možné přiznat náhradu osobě, do jejíhož práva bylo tímto způsobem zasazeno (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2020, sp. zn. I. ÚS 202/20).

Právo Evropské unie pak dle výše uvedeného může rovněž zakládat právo jednotlivce na náhradu škody ze strany státu, nicméně je nutné pamatovat na to, že přiznání náhrady škody při samostatném porušení Listiny EU či Úmluvy konstatoval Ústavní soud pouze ve stanovisku Pl. ÚS-st. 27/09⁵³, kdy se však jednalo o zcela výjimečnou situaci a stejný postup již ve vztahu k dalšímu nároku ve své judikatuře neopakoval.⁵⁴

Další možností dovození práva na náhradu škody je cestou nároků vyplývajících z práva proti nekalé soutěži. Prodejem obdobných látek jako látek

⁵⁰ Listina základních práv Evropské unie ze dne 26. 10. 2012, C 326/391.

⁵¹ SIMON, 2019, op. cit.

⁵² Čl. 11 odst. 4 ústavního zák. č. 2/1993, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Stanovisko Ústavního soudu České republiky ze dne 28. 4. 2009, Pl. ÚS-st. 27/09.

⁵⁴ SIMON, 2019, op. cit.

zakázaných může takové jednání naplňovat generální klauzuli nekalé soutěže.⁵⁵ Je zde totiž naplněna podmínka hospodářského styku (jelikož se daný prodejce snaží generovat zisk prodejem svých produktů), jedná se o jednání v rozporu s dobrými mravy (protože prakticky obchází vládní zákaz a prodává výrobky ohrožující veřejné zdraví) a toto jednání je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům (ohrožuje to zdraví zákazníků). V tomto případě se mohou konkurenční soutěžitelé dodržující vládní zákaz či poškození zákazníci domáhat dle § 2988 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „OZ“) mj. náhrady škody.⁵⁶

Z výše uvedeného tak plyne, že se zasažení podnikatelé mohou domáhat náhrady škody po státu prostřednictvím ustanovení Listiny EU či Úmluvy nebo přes námitku nepřiměřeného zásahu do jejich vlastnického práva. Mimoto však mohou náhradu škody požadovat i po konkurenčních soutěžitelích, kteří proti nim jednají nekalosoutěžně.

5 Celkový dopad na podnikatele a jiné možnosti jejich obrany

Přijaté nařízení má značné negativní dopady vůči podnikatelům, neboť vybraní podnikatelé byli nuceni zlikvidovat své zboží a byla jim tak způsobena citelná škoda.

Tím, že byl kriminalizován předmět podnikání v této oblasti, dochází ke státnímu zásahu státu do fungování volného trhu. Zásahy státu jsou v tomto ohledu přípustné za podmínky, že jsou přiměřené a nenarušují rovnováhu mezi ochranou hospodářské soutěže a ochranou jiných společensky významných cílů.⁵⁷ Teoreticky by tak bylo možné ze strany podnikatelů namítat, že tento zásah nebyl přiměřený, což dle druhé kapitoly tohoto příspěvku a názoru autorů není, a že narušil výše uvedenou rovnováhu. Narušení této rovnováhy je však diskutabilní a pravděpodobně by tradičně záleželo na názoru soudu, který jak již bylo konstatováno u práva na náhradu škody způsobené legislativní činností, rozhoduje v neprospěch státu jen výjimečně. Historicky právo na náhradu škody za neprodejné zboží

⁵⁵ § 2976 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ VÝTISK, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 7. 2016, 23 Cdo 2493/2014.

nebylo podnikatelům přiznáno, a to ani při obdobném zákazu prodeje nahřívacího tabáku obsahující příchuť.

Jen pro úplnost autoři zmiňují, že narušení hospodářské soutěže orgánem veřejné správy dle § 19a odst. 1 a § 1 odst. 1 zák. č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže se v tomto případě neaplikuje, jelikož dle informačního listu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže č. 4/2014 pod tento pojem není možno podřadit vládu.⁵⁸

Mimo výše uvedené možnosti obrany se pak nabízí i návrh na přezkum nařízení vlády Ústavním soudem.

6 Závěr

Autoři tohoto příspěvku při zpracování cílů stanovených v úvodu dospěli k následujícím závěrům.

Vládní zákaz není proporciální, jelikož nesplňuje kritérium potřeby. Potřebným řešením, které méně zasahuje do svobody podnikání, je komplexní změna úpravy v této oblasti.

V současném stavu orgány činné v trestním řízení budou k HHC přistupovat stejně jako k THC s ohledem na podobné účinky a škodlivost. Proto se za množství větší než malé považuje 1 gram účinné látky (HHC, HHCO, THCP) v 10 gramech neoprávněně přechovávané směsi. S ohledem na výše uvedené jsou autoři tohoto příspěvku názoru, že HHC by mělo spadat do stejné kategorie jako konopné látky, tedy mělo by se brát jako ta nejlehčí droga. Správně by tak zákonodárce měl novelizovat znění § 284 odst. 1 TZ tak, aby i HHC spadalo pod tuto skutkovou podstatu.

Autoři tohoto příspěvku shledávají kriminalizaci nakládání s HHC bez potřebného povolení jako opatření nepřiměřené, i s ohledem na to, že má být přijata novela Zákona o návykových látkách, která by tyto situace měla vyřešit. Kromě toho bylo možné, aby dočasnou regulaci přijmula Státní zemědělská a potravinářská inspekce opatřením obecné povahy, nebo aby se prozatímne využily nástroje České obchodní inspekce, jelikož využití trestněprávních sankcí je prostředkem ultima ratio, který by se měl využít pouze tehdy, pokud není možné požadovaného cíle dosáhnout prostředkem mírnějším.

⁵⁸ KINDL, J. a kol. *Zákon o ochraně hospodářské soutěže. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 389. ISBN 978-80-7400-627-2.

Autoři jsou dále toho názoru, že předmětné nařízení není v určitých bodech dostatečně odůvodněné, respektive argumenty nejsou správné, a že není správným řešením, aby byla vláda zmocněna ke stanovení seznamu návykových látek, jelikož tím může defacto libovolně rozšiřovat působnost § 283 a § 284 TZ.

Práva na náhradu škody se podnikatel může domoci v případě, že došlo k porušení jeho práva garantovaného dle Úmluvy či Listiny EU. Historicky však byla náhrada škody způsobená legislativní činností státu přiznána jednotlivci Ústavním soudem jen jednou ve velice výjimečné situaci, a proto je malá pravděpodobnost, že náhrada škody bude přiznána zasaženým podnikatelům za neprodejné zboží obsahující vybrané látky HHC.

Dále se však podnikatel může domáhat náhrady škody přes námitku nepřiměřeného zásahu do jeho vlastnického práva dle čl 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod ČR a mimoto i přes naplnění generální klauzule nekalé soutěže ve vztahu ke svým konkurentům, kteří prakticky obcházejí vládou uložený zákaz.

Závěrem tento typ podnikatele může namítat nepřiměřené omezování hospodářské soutěže státem. S ohledem na rozhodovací tendence soudů ve věcech náhrady škody však nelze s rozhodnutím ve prospěch podnikatele počítat. Mimo tyto možnosti se dále nabízí podání návrhu na přezkum daného nařízení Ústavním soudem, což je zpravidla “běh na dlouhou trat” a nemusí to být pro podnikatele účelné.

References

- ARROWS ADVISORY GROUP. Zákaz HHC – Co bude dál? [HHC Ban – What's next?]. *Arws.cz* [online]. 16. 2. 2024. Dostupné z: <https://www.arws.cz/novinky-v-arrows/zakaz-hhc-co-bude-dal>
- ČTK. EK potvrdila rozhodnutí české vlády o HHC, zákaz začne platit v březnu [EC confirms czech government decision on HHC, ban will take effect in March]. *Advokatnidenik.cz* [online]. 26. 2. 2024. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2024/02/26/ek-potvrdila-rozhodnuti-ceske-vlady-o-hhc-zakaz-zacne-platit-v-breznu/>

ČTK. Vláda schválila dočasný zákaz látky HHC, podle prodejců je to chyba [Government approves temporary ban on HHC, vendors say it's a mistake]. *ceskenoviny.cz* [online]. 14. 2. 2024. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2479147>

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. Článek 16 – Svoboda podnikání [Article 16 - Freedom of enterprise]. *Fra.europa.eu* [online]. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/cs/eu-charter/article/16-svoboda-podnikani>

GLOGAR, M. Novela nařízení o seznamech návykových látek [Amendment of the regulation on lists of addictive substances]. *pravniprostor.cz* [online]. 19. 3. 2024. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-narizeni-o-seznamech-navykovych-latek5>

HEGR, M. Zlevněné HHC mizí z obchodů. Nezkrachujeme, máme alternativy, zní od prodejců [Discounted HHC is disappearing from the stores. We're not going out of business, we have alternatives, say retailers]. *iDNES.cz* [online]. 27. 2. 2024. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/hhc-zakaz-prodeje-vyprodej-slevy-obchodnici-brno.A240227_153414_brno-zpravy_azu

KARLÍK, T. HHC je hrozbou hlavně proto, že o něm skoro nic nevíme. Ani to, jestli jde o drogu [online]. *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 6. 2. 2024. [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/veda/hhc-je-hrozbou-hlavne-proto-ze-o-nem-skoro-nic-nevime-ani-to-jestli-jde-o-drogu-345757>

KINDL, J. a kol. *Zákon o ochraně hospodářské soutěže. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-627-2.

KORBEL, F. ŠINDELÁŘOVÁ, P. Aktuality [Latest news]. *Soudní rozhledy* [Judicial Outlooks]. 2024, č. 3.

MATĚJKOVÁ, K. Zákaz HHC? Uděláme si zásoby. E-shopy hlásí nárůst prodeje o stovky procent [HHC ban? We'll stock up. E-shops report sales up hundreds of percent]. *HN.cz* [online]. 9. 2. 2024. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67293020-zakaz-hhc-udelame-si-zasoby-prodejci-hlasi-narust-prodeju-o-stovky-procent>

- MATOUŠKOVÁ, L. HHC: Platí zákaz a co dál? V obchodech už jsou dostupné nové varianty. Co říkají experti? [HHC: The ban is in force and what else? New variants are already available in the stores. What do the experts say?]. *Reflex.cz* [online]. 8. 3. 2024. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/123603/hhc-plati-zakaz-a-co-dal-v-obchodech-uz-jsou-dostupne-nove-varianty-co-rikaji-experti.html>
- MIŠŮR, P. Rozšíření seznamu návykových látek, při jejichž nelegálním zacházení hrozí trestní postih, nabylo účinnosti. *Beck-online.cz* [online]. Ius Focus, 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.muni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgrpwszs7heza-&groupIndex=0&rowIndex=0>
- SIMON, P. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci*. Praha: C. H. Beck. 2019. ISBN 978-80-7400-768-2.
- STEIN, D. Velký výprodej nebezpečného HHC, Češi se předem zásobují. Jaké další látky chce vláda zakázat? [Big sale of dangerous HHC, Czechs are stocking up in advance. What other substances does the government want to ban?]. *Lidovky.cz* [online]. 9. 2. 2024. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/hhc-prodej-zakaz-vyprodej-distributori-psychoaktivni-latky-deti-mladistvi.A240209_200951_ln_domov_lvot
- SVOBODA, T., SMUTNÁ, V. K odpovědnosti za újmu způsobenou podzákonnou normotvorbou. *Právník*. 2016, č. 10, s. 913–923.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
- ŠMOLDASOVÁ, L. HHC je ode dneška zakázanou látkou. *policie.cz* [online]. 6. 3. 2024. [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/hhc-je-ode-dneska-zakazanou-latkou.aspx>
- VÝTISK, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023.
- Novelu o psychomodulačních látkách by sněmovna mohla projednávat v dubnu. *advokatnidenik.cz* [online]. 13. 3. 2024. [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2024/03/13/novelu-o-psychomodulacnich-latkach-by-snemovna-mohla-projednavat-v-dubnu/>

Odůvodnění nařízení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů [Justification of Government Regulation No. 52/2024 Coll., amending Government Regulation No. 463/2013 Coll., on lists of addictive substances, as amended]. *Beck-online.cz* [online]. 14. 2. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.muni.cz/bo/chapter-view-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6njsl5shu&groupIndex=2&rowIndex=0>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 10. 1994, Pl.ÚS 4/94.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 5. 2008, Pl.ÚS 1/08.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 7. 2013, sp.zn. Pl. ÚS 13/12.

Nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2023, 30 Cdo 496/2023.

Nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 11. 2023, 30 Cdo 1980/2023.

Nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 11. 2023, sp. zn. 30 Cdo 3005/2023.

Navazující stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2013.

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 12. 2022, sp.zn. 19 A 22/2021

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1210/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2016, 23 Cdo 2493/2014.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 12. 2022 ve věci stížnosti č. 39859/14.

Stanovisko Ústavního soudu České republiky ze dne 28. 4. 2009, Pl. ÚS-st. 27/09.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv, ve znění Protokolů č. 11 a 14, s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13.

Listina základních práv Evropské unie ze dne 26. 10. 2012, C 326/391.

Nariadení vlády č. 52/2024 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

Nariadení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

Smlouva o fungování Evropské unie ze dne 26. 10. 2012, C 326/47.

Ústavní zák. č. 2/1993, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zák. č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

493932@mail.muni.cz; katbi.58.p@gmail.com

494021@mail.muni.cz

PŘÁVO NA ZADOSTIUCINĚNÍ V SOUVISLOSTI S ROZHODOVÁNÍM ORGÁNŮ DRUŽSTVA

Tereza Tina Rašťáková

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zaměří na rozbor úpravy práva na přiměřené zadostiucinění v souvislosti s rozhodováním orgánů družstva. V odborné literatuře lze najít rozkol v tom, zda lze členovi družstva vůbec přiznat právo na zadostiucinění podle § 261 občanského zákoníku, kde je upraveno právo na zadostiucinění členovi spolku. S tímto problémem se proto příspěvek vypořádá. V první řadě rozebere jednotlivé předpoklady pro přiznání tohoto práva a následně dojde ke kritickému rozboru judikatury Nejvyššího soudu. Příspěvek rozebere výklad zastávaný Nejvyšším soudem za obchodního zákoníku, který přetrvává i v současné době, kdy lze právo na přiměřené zadostiucinění přiznat ve všech případech a je nerozhodné, zda soud vysloví či nevysloví neplatnost rozhodnutí orgánu z důvodu proporcionality zásahu předpokládané v § 260 občanského zákoníku.

Keywords in original language

Právo na zadostiucinění člena spolku; právo na zadostiucinění člena družstva; § 261 o. z.

Abstract

The paper will focus on the analysis of the regulation of the right to adequate compensation in the context of in connection with the decision-making of the cooperative bodies. A split can be found in the literature as to whether a member of a cooperative can be granted a right to compensation at all under Section 261 of the Civil Code, where provides for the right to compensation for a member of a cooperative. The paper will therefore deal with this issue. First of all, it will analyse the various prerequisites for the granting of this right and then it will critically analyse the case law of the Supreme

Court. The paper will therefore analyse the interpretation advocated by the Supreme Court under the Commercial Code, which persists even today, that the right to reasonable compensation can be awarded in all cases and it is irrelevant whether or not the court declares the decision of the authority null and void on the grounds of proportionality of the interference provided for in Article 260 of the Civil Code.

Keywords

Right of Satisfaction of a Member of an Association; Right of Satisfaction of a Member of a Cooperative; § 261 of the Civil Code.

1 Úvod

Občanský zákoník v § 261 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „o. z.“) obsahuje ustanovení, které členovi spolku přiznává právo na přiměřené zadostiučinění v případech, kdy bylo porušeno jeho základní členské právo. S touto úpravou je spojena řada otázek. Článek se zaměřuje na přiznání přiměřeného zadostiučinění v družstvu, avšak v obecných předpokladech půjde o shrnutí aplikace § 261 o. z., která se aplikuje nejen na spolky, ale i obchodní korporace (§ 193 odst. 2 a § 430 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, dále „z. o. k.“). Klíčové otázky, na které se článek zaměří, jsou následující.

- Lze požadovat přiměřené zadostiučinění i v situacích, kdy nedošlo k přijetí rozhodnutí orgánu korporace?
- Jaké jsou předpoklady pro vznik práva na přiměřené zadostiučinění?
- Vzniká členovi družstva právo na zadostiučinění či nikoli?

2 Lze požadovat přiměřené zadostiučinění i v situacích, kdy nedošlo k přijetí rozhodnutí?

Občanský zákoník hovoří o právu na přiměřené zadostiučinění, porušil-li spolek základní členské právo závažným způsobem. Z prostého jazykového výkladu by se tak mohlo zdát, že právo na přiměřené zadostiučinění má člen kdykoli, kdy bylo jeho základní právo porušeno. Tento výklad nemůže sám o sobě obstát. Hrabánek dospívá k závěru, že právo na přiměřené

zadostiučinění vzniká členovi spolku i v situaci, kdy nedošlo k rozhodnutí orgánu spolku (tedy kdykoli, kdy bylo porušeno základní členské právo).¹ Tento výklad blíže nerozvádí. Zaměříme-li se na systematiku úpravy, je právo na přiměřené zadostiučinění upravené v hlavě II, díle 3, oddílu 2, pododílu 2 a nadpisu neplatnost rozhodnutí orgánu spolku. Samotné umístění práva na zadostiučinění by mohlo naznačovat, že zákon přiznává toto právo pouze v případech, kdy bylo zasaženo do základního práva člena spolku rozhodnutím orgánu. Zákonodárce měl možnost upravit toto právo v jiné části zákona a přiznat tak ochranu základním členským právům vždy. Z pohledu systematického výkladu je proto obhajitelný závěr, že právo na přiměřené zadostiučinění má vznikat pouze v souvislostech s rozhodnutím orgánu spolku. Tento závěr podporuje i odstavec druhý, který přiznává spolku možnost uplatnit námitku, že právo bylo uplatněno po lhůtě stanovené zákonem, nejde však o lhůtu prekluzivní a spolek musí být aktivní.² Tento závěr však musí být podpořen i dalšími výkladovými metodami.

Z pohledu historického výkladu uvádí důvodová zpráva: „Na druhé straně osnova v případě konfliktu individuálního zájmu člena spolku a kolektivního zájmu spolku jako korporace preferuje obecnější zájem této korporace na stabilitě jejích poměrů. Obdobně se sleduje i ochrana dobré víry třetích osob, kterou vnitřními konflikty spolku nelze otrásat zásahem do jejich právního postavení. Ani v těchto případech však nelze ponechat případné porušení práva spolkem bez sankce, a proto se navrhuje poskytnout dotčenému členu možnost domoci se vůči spolku satisfakce za eventuální porušení jeho členských práv. Vychází se přitom z pojetí, že taková sankce přináší větší efektivitu než paušálně přijímané rozhodnutí o neplatnosti rozhodnutí.“³ Úmysl historického zákonodárce proto byl takový, že právo na přiměřené zadostiučinění má místo tam, kde nedojde k vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku, jelikož neobstojí závažnost porušení zákona či stanov a obecný test proporcionality při přezkumu rozhodnutí orgánů uvedený v § 260 o. z. převáží před poskytnutím ochrany členům. I tento výklad proto neumožňuje rozšiřovat

¹ HRABÁNEK, D. § 261 [Právo na přiměřené zadostiučinění]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (2. aktualiz.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 4.

² Ibid.

³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012, k § 258 až 261. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez60bz15shuldmeyq&rowIndex=0>

právo člena na obecné právo na zadostiučinění při zásahu do jeho práv, které nebylo způsobeno v souvislosti s rozhodnutím orgánu spolku.

Přesto je žádoucí přezkoumat tento závěr taktéž teleologickým výkladem, tedy jaký je dán smysl a účel zákonného pravidla. Již ze samotné důvodové zprávy je se znatelné, že smyslem měla být zvýšená ochrana člena tam, kde nedojde k vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku. Tento závěr lze podpořit taktéž § 261 odst. 2 o. z., který váže lhůtu pro uplatnění práva na rozhodnutí orgánu spolku. Člen spolku proto má právo na přiměřené zadostiučinění pouze v případech, kdy bylo rozhodováno orgánem družstva a došlo k zásahu do jeho základního práva nikoli kdykoli, kdy bylo jeho právo porušeno. I Nejvyšší soud dospěl za účinnosti obchodního zákoníku⁴ k závěru, že musí jít vždy o porušení základního členského práva v souvislosti s rozhodnutím, a o jiné, než základní členské právo jít nemůže.⁵ Úprava občanského zákoníku vychází z úpravy neplatnosti usnesení valné hromady obchodních společností upravených v obchodním zákoníku, na což odkazuje sama důvodová zpráva.⁶ Smyslem je proto ochrana členů, kterým bylo zasaženo do jejich základního členského práva, ale zákon upřednostnil zachování platnosti rozhodnutí orgánu spolku a toto porušení nesmí zůstat bez sankce a zbavení odpovědnosti korporace.

Na spolkovou úpravu odkazuje zákon o obchodních korporacích v § 193 odst. 2 a § 430 odst. 2 z. o. k. (§ 663 z. o. k. bude rozebrán níže). V zákoně o obchodních korporacích je přímo vymezeno, že právo na přiměřené zadostiučinění vzniká, porušila-li společnost při svolávání valné hromady či v jejím průběhu právo akcionáře. V poměru obchodních korporací je proto zřejmé, že právo na přiměřené zadostiučinění je přiznáváno pouze v souvislosti s rozhodováním valné hromady. Přestože by tento závěr mohl vést k úvaze, že zde zákon přímo omezuje právo společníků oproti spolkům, jedná se spíše o upřesnění, že se lze domáhat pouze vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady či rozhodnutí orgánu, který rozhodoval v její působnosti, o kterém hovoří celý § 193 z. o. k. a pokračování v úpravě, kterou znal obchodní zákoník.

⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4697/2014.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), č. 90/2012, k § 258–261. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=o5f6mrqgez60bz15shultdmeyq&rowIndex=0>

3 Jaké jsou předpoklady pro vznik práva na přiměřené zadostiučinění?

Zákon předpokládá pro vznik práva na přiměřené zadostiučinění zásah do základního práva člena a taktéž existenci rozhodnutí orgánu spolku (viz výklad výše). Pokud proto bylo rozhodnuto na zasedání orgánu o nepřijetí rozhodnutí, nelze právo na přiměřené zadostiučinění přiznat.⁷ K tomuto závěru dospěl také Nejvyšší soud za účinnosti obchodního zákoníku.⁸ V návaznosti na znění důvodové zprávy, která popisuje důvody pro úpravu práva na zadostiučinění jako přiznání ochrany členům, kterým bylo zasaženo do členského práva, avšak v konkrétním případě převáží potřeba ochrany spolku či třetích osob podle § 260 o. z. a soud nevysloví neplatnost rozhodnutí, je potřebné dospět ke stejnému závěru. Smysl a účel je proto potřebné vidět v tom, že korporace je povinna respektovat a dodržovat práva členů a nemůže spoléhat na nevyslovení neplatnosti jejího rozhodnutí a současně člen nemůže díky proporcionalitě vyslovení neplatnosti přijít o jakoukoli ochranu před nezákonným jednáním korporace při přijímání rozhodnutí. Přijme-li orgán korporace nicotné rozhodnutí anebo k přijetí rozhodnutí vůbec nedojde, není zde ani důvod pro to, aby členovi bylo přiznáno právo na přiměřené zadostiučinění. Ke stejnému závěru je nutné dospět i v situaci, kdy bude soud posuzovat samostatně pouze zneužití hlasovacího práva a případné nepřihlížení k hlasům člena. Zde taktéž není prostor pro aplikaci § 261 o. z.

Judikaturní závěry se ustálily na výkladu, že lze přiznat právo na přiměřené zadostiučinění ve dvou případech. První aplikační prostor je dán tam, kde soud nevysloví neplatnost podle § 260 o. z. O tomto výkladu nelze mít pochyb, jelikož právě zde má právo na přiměřené zadostiučinění smysl, protože i přes porušení zákona zůstává usnesení orgánu nadále v platnosti. Přestože je navrhovatel (člen) úspěšný z pohledu nákladů, nedosáhl vyhoštění návrhu, neboť zákonodárce dal přednost stabilitě korporace. Právě zde má být člen chráněn, aby nedocházelo k zásahu do jeho práv bez sankce. K tomuto se taktéž vyjadřuje důvodová zpráva a sem taktéž míří smysl celé úpravy. Druhý aplikační prostor je podle Nejvyššího soudu dán i tam, kde

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 215/2011.

⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

soud vysloví neplatnost, a tedy rozhodnutí orgánu korporace odpadne.⁹ Pokud je vyslovena neplatnost napadeného rozhodnutí, odpadá s účinky od počátku a rozhodnutí nikdy nebylo přijato. Po právní moci tedy nastává shodný stav, jako když rozhodnutí nebylo vůbec přijato (nebylo přijato dostatečnou většinou) anebo se jednalo o nicotné usnesení.

Je tedy otázkou, zda má mít i zde právo na přiměřené zadostiučinění prostor. Důvodová zpráva výslovně mluví na aplikaci § 260 o. z. Smysl a účel celé úpravy taktéž podporuje úmysl zákonodárce o ochraně člena. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že není rozhodné, zda byla vyslovena neplatnost nebo byl návrh podle § 260 o. z. zamítnut, právo na zadostiučinění členovi náleží, pokud odstraněním rozhodnutí nebyla újma člena sanována. Další vodítko v posuzování nedostatečnosti vyslovení neplatnosti judikatura neposkytuje. Odborná literatura se kloní k závěru, že je potřebné posuzovat konkrétní okolnosti případu a zpravidla bude újma vyrovnána již vyslovením neplatnosti. Ruban uvádí, že: „... rozšiřujícím (extenzivním) výkladem se posouvá původní smysl přiměřeného zadostiučinění. Vazba na pravidla § 260 se totiž rozvolňuje, neboť se přiměřené zadostiučinění připouští i v situacích, kdy může být neplatnost rozhodnutí orgánu spolku vyslovena (tedy v situacích, kdy zájem na stabilitě vnitřních poměrů spolku či zájem na ochraně práv třetích osob nabytých v dobré víře nepřevyšuje nad intenzitou rozporu rozhodnutí orgánu spolku se zákonem nebo stanovami).“¹⁰ Dojde-li k vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady či rozhodnutí orgánu spolku, nastává stav, který by byl kdyby k přijetí rozhodnutí vůbec nedošlo. Ochrana proto byla členovi poskytnuta. Pokud by měl obstát výklad Nejvyššího soudu, měl by vést k závěru, že i přijetí nicotného rozhodnutí (§ 245 o. z.), podle kterého korporace jedná, by mohlo spadat pod ochranu poskytnutou v § 261 o. z., tedy člen by měl mít právo na ochranu tam, kde bylo přijato rozhodnutí, podle rozhodnutí se jednalo, a přestože bylo zasaženo do členského práva, byl zásah značný a odůvodňující právo na přiměřené zadostiučinění (případně také i u přezkumu zneužití hlasovacího práva).

Rozšiřující výklad Nejvyššího soudu by neměl obstát v návaznosti na teleologický výklad. Nejvyšší soud obecně vymezil, že mohou existovat případy,

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. 30 Cdo 2140/2018.

¹⁰ RUBAN, R. § 261 [Právo na přiměřené zadostiučinění]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 979, marg. 8.

kdy ochrana poskytnutá vyslovením neplatnosti rozhodnutí orgánu korporace nebude dostatečná. Člen ani korporace již tímto rozhodnutím nebude vázána, a to od počátku jeho přijetí. Dojde-li k odstranění vadného rozhodnutí, je vždy také odstraněna nemajetková újma způsobená členovi. Obecně platí, že náhrada nemajetkové újmy musí být přiznána zákonem nebo ujednáním stran. Zákonodárce dává proto najevo, že se má jednat jen o konkrétní příklady a potřeby, kde zákonodárce dospěl k závěru, že je potřebné poskytnout tuto ochranu.¹¹ I z tohoto důvodu by se pravidla pro přiznávání nemajetkové újmy neměla rozšiřovat, pokud nedojde k náležité argumentaci a výkladu, který tuto výjimku odůvodňuje. Nemajetková újma bývá definována tak, že se: „*Jedná se o utrpení na nehmotných hodnotách, které se dotýkají morální integrity poškozené osoby, mezi něž patří zejména její důstojnost, čest, dobrá pověst, ale i jiné hodnoty, které se zpravidla promítají i v niterném životě člověka.*“¹² V našem případě jde o újmu na základních členských právech jako například účast na rozhodování spolku, právo na informace o činnosti spolku a právo volit a být volen do orgánů spolku, to vše v rozsahu vymezeném zákonem a stanovami. Pokud půjde o jiné korporace, uplatní se úprava v zákoně o obchodních korporacích. Právě z toho důvodu, že jde o základní členská práva, bude zpravidla odklizen samotný zásah do nich právě vyslovením neplatnosti rozhodnutí a rozšiřující výklad Nejvyššího soudu jdoucí proti smyslu a účelu práva na přiměřené zadostiučinění by neměl obstát.

Další podmínkou pro uplatnění práva na přiměřené zadostiučinění je dle Nejvyššího soudu taktéž podání návrhu na vyslovení neplatnosti. K tomuto závěru dospěl soud za předešlé právní úpravy a stejně tak i za účinnosti občanského zákoníku.¹³ Tato podmínka ze zákona výslovně nevyplývá a také argumentace poněkud chybí. Omezení uplatnění práva na přiměřené zadostiučinění v § 261 odst. 2 o. z. upřesňuje, že navrhne-li spolek, že právo nebylo uplatněno v době stanovené pro podání návrhu na vyslovení neplatnosti rozhodnutí, nebo do tří měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o zamítnutí návrhu, byl-li tento návrh zamítnut podle § 260 o. z. Není

¹¹ § 2894 odst. 2 o. z.

¹² PAŠEK, M. § 2894 [Škoda a nemajetková újma]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 8.

¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 215/2011, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3307/2016.

žádoucí, aby výklad směřoval k výsledku, který nutí člena podávat návrh na vyslovení neplatnosti i tam, kde je zřejmé, že zásah nebyl tak podstatný a je vysoce pravděpodobné, že soud nevysloví neplatnost. Ono přesvědčení se může odvíjet i z judikatury Nejvyššího soudu.¹⁴ Obecně platí, že rozhodnutí lze přezkoumávat v řízení o vyslovení jeho neplatnosti a v jiném řízení nesmí být přezkoumáno ani jako otázka předběžná. Jedná se o zachování právní jistoty a obecného principu omezené ingerence soudu do vnitřního fungování korporací. Při soudní řízení o přiznání práva na přiměřené zadostiučinění je soud vázán rozhodnutím soudu, kde byla neplatnost přezkoumána. Proto bylo-li konstatováno, že došlo k porušení zákona, ale soud nevyslovil neplatnost po testu proporcionality, má z toho výsledku soud v řízení vycházet.¹⁵ Nebude-li podán návrh na vyslovení neplatnosti a soud nebude přezkoumávat rozhodnutí, je soud oprávněn si předběžně posoudit rozhodnutí orgánu sám, jelikož neřeší jeho neplatnost, posuzuje pouze předpoklad pro odčinění nemajetkové újmy. Zde zkoumá pouze zásah do základního členského práva, kterým došlo při přijímání rozhodnutí. Právě z § 261 odst. 2 o. z. vyplývá, že buď člen podá žalobu (nepodmíněnou podáním návrhu na vyslovení neplatnosti) do 3 měsíců od přijetí rozhodnutí, anebo má možnost podat žalobu v situaci, kdy nebyla vyslovena neplatnost rozhodnutí a zákonodárce přiznává ještě dodatečnou ochranu před přijatým rozhodnutím spolku. Ruban taktéž dospívá k závěru, že podmínkou pro přiznání přiměřeného zadostiučinění není podání návrhu na přezkum rozhodnutí orgánu spolku, avšak tento závěr blíže nerozvádí.¹⁶

Shrneme-li předpoklady pro přiznání práva na přiměřené zadostiučinění, půjde o:

- porušení základního členského práva;
- k porušení došlo v souvislosti s rozhodováním orgánu korporace;
- nebyla vyslovena neplatnost z důvodu § 260 o. z. anebo nebyl podán návrh na vyslovení neplatnosti z důvodu neúčelnosti podání návrhu.

¹⁴ Př. Závažnost případného nedodržení lhůty pro oznámení jednání valné hromady v situaci, kdy společníkovi byla pozvánka doručena včas e-mailem a dva dny na to i písemně. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3703/2009.

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3307/2016.

¹⁶ RUBAN, R. § 261 [Právo na přiměřené zadostiučinění]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 982, marg. 12.

3.1 Legitimace k podání návrhu

Sporné názory lze nalézt taktéž u aktivní legitimace k podání této žaloby, kterou se člen domáhá k přiznání práva na přiměřené zadostiučinění. Aktivně legitimován je obecně člen, následně se dospívá i k výkladu, že je k tomu také oprávněn člen vyloučený nebo člen, který po porušení svého základního členského práva ze spolku vystoupil a případně také po smrti postiženého člena by aktivně legitimovanou byla některá z osob postiženému blízkých.¹⁷ Aktivní legitimace k přezkoumání rozhodnutí orgánu spolku je totiž širší než jen pro členy, kteří jimi jsou v době podání žaloby. Návrh mohou podat i osoby, které na tom mají zájem hodný právní ochrany. Úprava obchodních korporací zužuje aktivní legitimaci k podání návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady pouze pro ty, kteří jsou uvedeni v příslušných ustanoveních.¹⁸ Ruban uvažuje nad aktivní legitimací tím směrem, že obecně jsou oprávněni k právu na přiměřené zadostiučinění všichni, kdo mají aktivní legitimaci k podání návrhu na vyslovení neplatnosti. Tento názor koriguje tím, že: „... musí jít o zásah do práva, které úzce souviselo s účastí (či bývalou účastí) dotčené osoby ve spolku, popřípadě o zásah do práv, která jsou daným rozhodnutím orgánu spolku bezprostředně dotčena (§ 261 14), a to navíc závažným způsobem.“¹⁹ I v rámci obchodních korporací je obecně přijímán rozšiřující výklad aktivní legitimace k podání návrhu na vyslovení neplatnosti, kde ji má také bývalý společník/jednatel, který má na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady právní zájem.²⁰ Z výše uvedených názorů lze dospět k závěru, že by se vždy mělo jednat o zásah do základního práva člena spolku (společníka). Aktivní legitimaci proto musí mít i bývalý člen, kterému zanikla účast právě v souvislosti s přijetím rozhodnutí. Přístup Hrabánka i Rubana se v zásadě neliší. Závěr by měl být takový, že právo mají členové/případně bývalí členové či jejich osoby blízké. Tím se však dle mého názoru aktivní legitimace vyčerpává, protože ochrana je poskytována členům a jejich členským právům nikoli likvidátorovi či členovi voleného orgánu. Třetí osoby

¹⁷ HRABÁNEK, D. § 261 [Právo na přiměřené zadostiučinění]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 2.

¹⁸ § 191, § 428 z. o. k.

¹⁹ RUBAN, R. § 261 [Právo na přiměřené zadostiučinění]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 980, marg. 15.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2019, sp. zn. 27 Cdo 32/2019.

dotčené přijatým rozhodnutím by neměli mít nárok na náhradu nemajetkové újmy. To samozřejmě nevylučuje případný nárok na náhradu majetkové škody. Pasivně aktivně legitimovanou osobu bude vždy korporace, která do členského práva zasáhla.

3.2 Lhůta pro podání žaloby

Zákon počítá s obecnou lhůtou pro podání žaloby, a to tříměsíční, která počne běžet od doby, kdy se člen o přijetí rozhodnutí dozvěděl nebo mohl dozvědět (zpravidla tedy od jeho přijetí).²¹ V tento okamžik může člen podat žalobu na odčinění nemajetkové újmy. Současně zákon počítá s tím, že člen, který podal návrh nemusí být úspěšný s podáním návrhu na vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku, a proto mu začne běžet nová promlčecí lhůta od právní moci rozhodnutí soudu o zamítnutí návrhu na vyslovení neplatnosti podle § 260 o. z. Jak bylo výše uvedeno, mám za to, že podmínkou pro přiznání práva na přiměřené zadostiučinění není podání návrhu na vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku. To lze dovodit i z písmene a), které omezuje pouze lhůtu pro uplatnění žaloby. Neshledá-li soud zásadní porušení zákona, nemůže vyslovit neplatnost podle § 260 o. z., a proto nelze nutit člena, aby si sám vyhodnotil, zda je zde dán prostor pro aplikaci proporcionality pro nevyslovení neplatnosti či nikoli. Dovožuji, že systematickým výkladem lze dospět k závěru, že první lhůta míří na podání žaloby bez současného podání návrhu na vyslovení neplatnosti, a naopak písmeno b) míří na případnou ochranu člena, který na vyslovení neplatnosti spoléhal.

4 Vzniká členovi družstva právo na zadostiučinění či nikoli?

Právo na přiměřené zadostiučinění obsahuje zákon o obchodních korporacích výslovně u společnosti s ručením omezeným a u akciové společnosti, tato úprava však u družstva výslovně chybí. Na tuto skutečnost proto navazuje otázka, zda je opravdu právo na přiměřené zadostiučinění zapovězeno všem členům družstva. Úprava družstev obsahuje pouze obecný odkaz

²¹ § 261 odst. 2 písm. a) o. z.

na úpravu neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku a to: „...se mohou dovolávat neplatnosti usnesení členské schůze podle ustanovení občanského zákoníku o neplatnosti usnesení členské schůze spolku pro rozpor s právními předpisy nebo stanovami.“²² Rozdíl oproti kapitálovým společnostem proto tkví v tom, že právo na zadostiučinění je vždy zdůrazněno taktéž v zákoně o obchodních korporacích a není zde pouhý odkaz na úpravu spolků. *Právě* v občanském zákoníku je i v rámci úpravy neplatnosti rozhodnutí členské schůze spolku upraveno taktéž právo na zadostiučinění.

Družstvo by bylo jedinou korporací, ve které nemá člen právo na přiměřené zadostiučinění za zásah do jeho členského práva a tento důvod by musel být řádně odůvodnitelný. Z. Čáp dovozuje, bez bližší argumentace, že členům nelze přiznat právo na přiměřené zadostiučinění, a to právě proto, že tato úprava v zákoně o obchodních korporacích chybí.²³ S jazykovým výkladem se však nelze spokojit. Je otázkou, zda odkaz na neplatnost usnesení členské schůze v občanském zákoníku zahrnuje taktéž právo na zadostiučinění a u úpravy kapitálových společností je toto právo pouze zopakováno a zdůrazněno. Zákonodárce se rozhodl odkázat na úpravu neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku, nikoli na konkrétní ustanovení, a i touto úvahou lze dospět k závěru, že tímto zamýšlel úpravu neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku jako celek. Důvodová zpráva uvádí, že zákonodárce využil normativního odkazu na spolkové právo, neboť není žádného důvodu upravovat tuto otázku jiným způsobem.²⁴ Obchodní zákoník²⁵ obsahoval taktéž odkaz na obdobné použití úpravy společnosti s ručením omezeným, kde bylo taktéž počítáno s právem na zadostiučinění.²⁶ Historickým výkladem, který směřuje k nalezení vůle historického zákonodárce (autora právní normy), lze dospět k závěru, že je zde kontinuita, přestože nově zákonodárce místo odkazu na společnost s ručením omezeným použil obecnou úpravu spolků, na kterou odkazuje zákon o obchodních korporacích

²² § 663 z. o. k.

²³ DOLEŽIL, T. In: LASÁK, J. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 2. díl.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2021, s. 2418.

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), č. 90/2012 k § 672. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shultdmeq&rowIndex=0>

²⁵ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

²⁶ § 242 odst. 2 ve spojení s § 131 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

principem delegace. Pokud by zákonodárce měl v úmyslu odepřít členům právo na přiměřené zadostiučinění, pravděpodobně by se k této odchylce oproti obchodnímu zákoníku vyjádřil. Družstevní úprava neobsahovala ani před rokem 2014 výslovně úpravu práva na zadostiučinění, ale byl zde obsažen odkaz na úpravu u společnosti s ručením omezeným. Lze tedy předpokládat, že se zákonodárce držel znění obchodního zákoníku, zopakoval právo na zadostiučinění u obou kapitálových společností a u družstva místo odkazu na společnost s ručením omezeným, odkázal na úpravu civilní korporace. Stěžejní otázkou ale je, zda lze dospět pomocí teleologického výkladu k závěru, proč by právo na zadostiučinění měli členové kapitálové společnosti či spolku, a nikoli členové družstva, když se jedná o korporace založené na členském základě. Jazykový výklad, respektive výklad, který by se přikláněl k výkladu, že odkaz se vztahuje pouze na obecnou úpravu neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku a nikoli na právo na zadostiučinění, by vedl k závěru, že opravdu pouze člen družstva, případně i společníci osobních společností, nemají žádný nárok. Tento závěr však není obhajitelný smyslem a účelem, kterým má být zadostiučinění za zásah do členských práv, které mají všichni členové korporace, i když nejsou totožná. Členská práva družstevníka musejí požívat stejné ochrany a zároveň není důvod, proč by se odkazem zamýšlela aplikace pouze § 258 o. z., a případně taky proporционаlita vyslovení neplatnosti v § 260 o. z. K závěru, že se má i v rámci odkazu na vyslovení neplatnosti uplatnit také právo na zadostiučinění dovozuje Ruban s argumentací, že zde není možné činit rozdíl a odkaz platí na celou úpravu neplatnosti rozhodnutí členské schůze spolku.²⁷

5 Závěr

Příspěvek měl za cíl odpovědět na tři stěžejní otázky vymezené v úvodu, a to

- Lze požadovat přiměřené zadostiučinění i v situacích, kdy nedošlo k přijetí rozhodnutí orgánu korporace?
- Jaké jsou předpoklady pro vznik práva na přiměřené zadostiučinění?
- Vzniká členovi družstva právo na zadostiučinění či nikoli?

²⁷ RUBAN, R. § 261 [Právo na přiměřené zadostiučinění]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 982, marg. 36.

K první výše uvedené otázce lze uvést, že ke vzniku nároku na přiměřené zadostiučnění se vyžaduje vždy také rozhodnutí orgánu korporace. Tento závěr je podpořen teleologickým výkladem, kdy je smyslem a účelem ochrana člena korporace v situacích, kdy soud nevysloví neplatnost rozhodnutí jejího orgánu z důvodu zákonného omezení v § 260 o. z. (tedy proportionalita). Ochrana člena je tak zachována i v situacích, kdy zájmy korporace převáží nad ochranou před zásahem do členského práva. Tímto způsobem má dojít k ochraně členů a prevenci před zneužíváním omezeného soudního přezkumu, kdy by mohlo docházet k zásahu do členských práv bez jakékoli sankce vůči korporaci, která nerespektuje zákon či stanovy.

K druhé vytyčené otázce lze uzavřít, že mezi předpoklady nároku patří:

- porušení základního členského práva;
- k porušení došlo v souvislosti s rozhodováním orgánu korporace;
- nebyla vyslovena neplatnost z důvodu § 260 o. z. anebo nebyl podán návrh na vyslovení neplatnosti z důvodu neúčelnosti podání návrhu.

Tyto závěry se odchyľují od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, ale jsou řádně odůvodněné v kapitole 3. Přiznání nároku na náhradu za zásah do základního práva člena i v situaci, kdy byla vyslovena neplatnost rozhodnutí orgánu korporace, jde nad rámec zákona, bez bližšího odůvodnění. Současně se autorka neztotožňuje ani se závěrem, že je vždy potřeba domáhat se u soudu vyslovení neplatnosti tohoto rozhodnutí, neboť v některých případech to může být nadbytečné (neúčelné) a sám soud ve sporném řízení může přezkoumat, že došlo k zásahu do základního členského práva. Nedochází samo o sobě k přezkumu rozhodnutí a posuzování neplatnosti, pouze jde o přezkum jeho přijímání a zásahu do práv člena.

K poslednímu uvedené otázce lze uzavřít, že i člen družstva má právo požadovat přiměřené zadostiučnění za zásah do jeho základního členského práva, ke kterému došlo v souvislosti s rozhodováním orgánu družstva, jelikož prostý jazykový výklad není a nesmí být stěžejním. Tento závěr by zásadně znevýhodnil členy družstev, bez odůvodnění a proti vůli zákonodárce. Obecný odkaz v § 663 z. o. k. na úpravu občanského zákoníku proto zahrnuje nejen přezkum neplatnosti rozhodnutí orgánu družstva, ale také nároky s ním související, tedy právě právo na přiměřené zadostiučnění, které může případně člen po družstvu žádat.

References

- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, 2296 s. ISBN 978-80-7400-852-8.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7.
- LASÁK, J. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2019, sp. zn. 27 Cdo 32/2019.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3307/2016.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 215/2011.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3703/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4697/2014.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shuldmeyq&rowIndex=0>
- Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění zákona č. 179/2013 Sb., účinném ke dni 31. 12. 2013.

Contact – e-mail

terežatina.rastakova01@upol.cz

ÚJMA ZPŮSOBENÁ NEPRODLOUŽENÍM ŽIVOTA ZÁVAŽNĚ NEMOCNÉ OSOBY

Hana Svobodová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá problematikou újmy způsobené neprodložením života velmi těžce nemocné osoby, resp. neoddálením (nevyhnutelně) blížící se smrti takového pacienta. V souvislosti s touto doposud nepříliš probádanou koncepcí vyvstává mnoho otázek, které si autorka příspěvku klade za cíl představit a nastínit jejich možné řešení, a to v konfrontaci se závěry aktuální judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu, obsaženými zejména v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 1725/2016 (neprodložení života kvůli chybné diagnóze), a nálezu Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1594/22 (odpovědnost nemocnice za smrt pacienta při jeho neresuscitování). Hlavní úlohou textu tak je zabývat se tím, jak by správně měla být popsána újma kvalifikována a kompenzována. Významná část příspěvku se věnuje problematice kauzality. Neopomenutelná je také poněkud kontroverzní otázka, jakou roli hrají při kompenzaci délka časového úseku, o který nebyl život prodloužen, a kvalita života.

Keywords in original language

Náhrada nemajetkové újmy; sekundární oběť; smrt; čas; kauzalita; ochrana osobnosti.

Abstract

The paper deals with the issue of harm caused by the failure to prolong the life of a very seriously ill person, in other words the failure to delay the (inevitable) imminent death of such a patient. In connection with this concept, which has not been explored much so far, many questions arise, which the author of the paper aims to present and outline their possible solutions, in confrontation with the conclusions of the current case law

of the Czech Supreme and Constitutional Court, e.g., a ruling concerning failure to prolong life due to misdiagnosis, and other regarding a hospital's liability for a patient's death when the DNR instruction. The main task of the text is to deal with how the described harm should be correctly qualified and compensated. A significant part of the paper is devoted to the issue of causation. The text will also address the impact of time and quality of life on compensation.

Keywords

Compensation for Non-pecuniary Harm; Secondary Victim; Death; Time; Causation; Protection of Personality Rights.

1 Úvod

V nedávné době se v judikatuře objevila zajímavá konstrukce týkající se nemajetkové újmy sekundárních obětí, kdy Nejvyšší i Ústavní soud odlišily újmu způsobenou smrtí blízké osoby od újmy zapříčiněné pouhým „neproloužením života.“ Na první pohled se tak jedná o koncept, který je zajímavý nejen z hlediska práva, neboť velmi dobře odkrývá slabá místa doktríny a judikatury v otázce imateriální újmy sekundárních obětí a kauzality, ale vybízí i k otázkám medicínským a etickým. V dané oblasti je tak z podstaty věci třeba postupovat velmi citlivě, zároveň však i střídme a s rozvahou. Rozhodování otázek náhrady škody ve sféře zdravotnictví má totiž prokazatelně zásadní dopady na úroveň zdravotní péče ve státě, protože obavy lékařů z početných soudních sporů vedou k rozvoji tzv. defenzivní medicíny, která je dozajista jevem negativním.¹ Tento článek si proto klade za cíl popsanou koncepci vysvětlit, uvést ji do kontextu staré a současné právní úpravy a nastínit její možné řešení.

¹ Početné žaloby pacientů vedou lékaře k provádění úkonů a vyšetření, které lékař považuje v dané situaci za zbytečné, avšak ze strachu z následného soudního sporu je i přesto provede. Ze stejného důvodu mohou mít zdravotníci také obavy provádět rizikové, avšak prospěšné zákroky. S defenzivními postupy je spojováno vynakládání značných prostředků, čímž ohrožují i celkový standard a reálnou dostupnost péče. Defenzivní medicína může vést také k dlouhodobému stresu lékařů a omezování jejich žádoucího kritického úsudku. Viz ADAMOVIČ, H. Odpovědnost za újmu a kvalita zdravotní péče s přihlédnutím k zahraniční zkušenosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2023, roč. 13, č. 1, s. 4–5.

2 Koncepce újmy způsobené neprodloužením života v judikatuře

Prvním klíčovým rozhodnutím v řešení problematice je rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 1725/2016. Žalobci v posuzovaném případě uplatňovali nárok na jednorázovou náhradu za usmrcení osoby blízké (manželky žalobce, matky žalobkyně), jejíž smrt měl podle jejich názoru způsobit nesprávný postup zaměstnanců žalované, konkrétně nesprávná diagnóza Crohnovy choroby stanovená v srpnu 2008, v jejímž důsledku nebyla pacientka léčena odpovídajícím způsobem, a proto v říjnu 2009 zemřela. Ve skutečnosti pacientka trpěla zhoubným nádorem tlustého střeva, přičemž v době od června do září 2008, tedy v čase nesprávné diagnózy, šlo dle znalců již o čtvrté stadium onemocnění, které nemohlo skončit jinak než smrtí pacientky. Odvolací soud rozhodl, že nesprávná diagnóza není v příčinné souvislosti s následkem, jímž je ve smyslu uplatněného nároku smrt poškozené, avšak že jiné počinání lékaře, a to nedostatečná informace a poučení pacientky o možnostech dalšího podrobnějšího vyšetření, vedly k tomu, že smrt poškozené, která již v té době byla neodvratná, nastala o několik měsíců dříve, než by se tomu stalo při včasnějším nasazení onkologické léčby, což způsobilo újmu na osobnostních právech pozůstalých žalobců. Věc proto posoudil nikoliv podle § 444 odst. 3 § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále „SOZ“), ale podle § 11 a § 13 odst. 2 a 3 SOZ. Nejvyšší soud následně tento rozsudek zrušil, a to z důvodu porušení procesního práva, neboť odvolací soud rozhodl o jiném nároku, než kterého se žalobci domáhali, aniž by došlo ke změně žaloby. Můžeme tak říci, že Nejvyšší soud, i když své úvahy více nerozvedl a jeho argumentace byla pouze velmi stručná a týkala se především procesního práva, dal prostor úvaze, že může existovat samostatný nárok na náhradu nemajetkové újmy z titulu práva na ochranu osobnosti, které bylo porušeno neoddálením nevratně se blížícího konce života osoby blízké.

Tento rozsudek vyšel ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek a má proto výrazný dopad na další rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. Popsaná myšlenka se objevila např. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2023, sp. zn. 25 Cdo 2544/2022, či rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2022,

sp. zn. 25 Cdo 961/2021. Druhé zmiňované rozhodnutí bylo důležité i vzhledem k jeho následnému přezkumu na základě ústavní stížnosti. Výsledný nálezn Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1594/22, některé z uvedených úvah také převzal a propсал se tak i do judikatury Ústavního soudu. V tomto případě se stěžovatelé u obecných soudů domáhali náhrady za újmu způsobenou usmrcením své matky a manželky podle § 444 odst. 3 SOZ. Tato pacientka, která trpěla onkologickou chorobou, cukrovkou a onemocněním ledvin i plic, měla v době hospitalizace v žalované nemocnici srdeční zástavu a zemřela, přičemž lékaři vzhledem k diagnózám pacientky a dřívějšímu rozhodnutí lékařů o tzv. pokynu DNR² úmyslně nezahájili kardiopulmonální resuscitaci. Vydání tohoto pokynu bylo však vzhledem k jeho jednostrannosti problematické a stěžovatelé se domnívali, že resuscitace měla být provedena, čímž by pacientce mohl být prodloužen život o několik minut, hodin nebo dokonce měsíců,³ byť ve snížené kvalitě. Ústavní soud k tomu konkrétně uvedl, že: „*Neproloužení umírání na sklonku života dlohodobě nemocného pacienta o krátkou dobu jednoduše nelze slučovat s usmrcením ve smyslu § 444 odst. 3 občanského zákoníku. Jinými slovy, vedlo-li nejednání lékařů k neproloužení umírání pacientky, neznamená to, že bylo nutné v přímé příčinné souvislosti s její smrtí ve smyslu citovaného ustanovení jen proto, že by smrt mohla nastat o několik minut, hodin, dnů, nanejvýš měsíců později*“.⁴ Jak Nejvyšší, tak Ústavní soud považovaly za správný postup to, že stěžovatelé byli v předchozím řízení řádně poučeni o rozdílnosti žalobních nároků podle § 13 odst. 2 a § 444 odst. 3 SOZ, neboť právě první ze zmíněných je dle jejich názoru v daném případě vhodné uplatnit.

Dle mého názoru není jednoznačné, do jakého statku mělo být dle soudů v tomto případě zasaženo, neboť Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí spatřuje porušení práva na ochranu osobnosti v neproloužení života nemocné osoby (body 16, 17 rozhodnutí), avšak v jiných pasážích sám uvádí, že spočívá v porušení autonomie a participačních práv pacienta či jeho blízkých (bod 29 rozhodnutí). Ústavní soud také neuvádí jasně, co přesně má být dle

² Zkratka DNR je odvozena od anglického *Do Not Resuscitate*. Jedná se o pokyn, který znamená, že při zástavě dechu a srdce není indikováno zahájení neodkladné resuscitace. Může jej vydat sám pacient formou dříve vysloveného přání, v praxi častěji však je vydáváno po zhodnocení celkového stavu pacienta lékařem.

³ Znalecké posudky se lišily v prognóze potenciální délky života.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1594/22, bod 92.

§ 13 SOZ nahrazeno, také však zmiňuje porušení autonomie a participačních práv pacienta či jeho blízkých (bod 90 nálezu). V souvislosti s druhým zmiňovaným statkem si dovoluji odkázat na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2022, sp. zn. 31 Cdo 2376/2021, ve kterém soud konstatuje, že porušení povinnosti postupovat tzv. lege artis může být, nehledě na to, zda ve výsledku dojde k újmě na zdraví, zásahem do osobnostních práv pacienta, a to z důvodů, že psychicky strádá, protože se musí vnitřně vypořádat s tím, že byl zbaven možnosti dosažení předpokládaného zdravotního stavu, odčinitelným přiměřeným zadostiučiněním podle § 13 SOZ. Nejvyšší soud však jasně uvádí, že tento nárok nenáleží pozůstalým po zemřelém pacientovi. Domnívám se, že tyto závěry jsou relevantní i pro uvedený případ.

3 Stará a současná úprava odškodňování nemajetkových újem sekundárních obětí

Problematika náhrady nemajetkových újem tzv. sekundárních obětí patří mezi jedny z nejkomplikovanějších otázek náhrady škody. Domnívám se, že v českém prostředí je tato oblast obzvláště problematická kvůli minulé právní úpravě. SOZ nejprve odškodňování tohoto typu újmy nijak výslovně neupravoval. Protože v praxi však vyvstala potřeba řešit případy, které do této oblasti typově spadaly, judikatura dovodila možnost odčinění nemajetkové újmy způsobené smrtí tzv. primární oběti cestou ochrany osobnosti podle § 13 odst. 2 SOZ s odůvodněním, že porušením práva na život jedné osoby může dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí jiných osob, typicky blízkých rodinných příslušníků, neboť součástí práva na soukromí je i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi.⁵ Novelou účinnou od 1. 5. 2004 přibyl v SOZ § 444 odst. 3, v němž byly stanoveny paušální částky, které se vyplácí vyjmenovaným pozůstalým v případě usmrcení jejich blízkého. Právě paušálnost částek byla velmi problematická, neboť neumožňovala stanovit odpovídající výši náhrady pro každý konkrétní případ a zohlednit tak jeho podstatné okolnosti a zvláštnosti. Částky bylo však možno snížit pro spoluzavinění poškozeného dle § 441

⁵ Viz např. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. IV.ÚS 315/01.

nebo z důvodů zvláštního zřetele hodných dle § 450 SOZ,⁶ avšak pro jejich zvýšení zákon cestu nenabízel. Nastalý problém namísto zákonodárce opět musela řešit judikatura, konkrétně v nálezu Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, bylo uvedeno, že právní úprava je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému, a že pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí, mohou se dotčené osoby domáhat další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti. Tímto způsobem tedy bylo možno částku náhrady navýšit.

I když je pochopitelné, že popsaná praxe vznikla s dobrým úmyslem vyjít vstříc trpícím, kteří ztratili své blízké, a mírnit tvrdost tehdejšího zákona, nelze ji, a to hned z několika důvodů, považovat za teoreticky správnou a dlouhodobě udržitelnou. Problematicnost lze vidět především při zamyšlení se nad samotnými teoretickými základy náhrady škody a provedení komparace s blízkými právními řády. Zásadou je, že ten, jemuž je přiznáno právo na náhrady újmy, je osobou přímo poškozenou škůdcem. Ustanovení umožňující poskytnout náhradu i osobě od poškozeného odlišné, která byla poškozena nepřímo, jsou tak spíše výjimkou z výše uvedeného pravidla, pro kterou by měly existovat závažné důvody. I když usmrcení nebo zvlášť závažné ublížení na zdraví blízké osoby takovýmto důvodem dozajista je, musí být pro takové případy nastaveny hranice. Jako velmi problematický proto shledávám u nás kvůli výše uvedené judikatuře již ustálený názor, že tzv. citovou újmu (v německé literatuře označovanou jako *Trauerschäden*⁷), která je v zahraničí a literatuře zpravidla chápána jako tzv. čistá nemajetková újma,⁸ vnímáme jako zásah do osobnosti člověka, tedy absolutního práva.⁹ O to paradoxnější pak je, že intenzivnější zásah do práv pozůstalého v podobě rozvinutí duševní choroby v důsledku smrti blízkého (v německé literatuře označován jako *Schockschäden*¹⁰), o kterém v odborné literatuře

⁶ ŠKÁROVÁ, M. § 450 [Snížení náhrady soudem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMAK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1174.

⁷ STIEGLER, A.M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschaden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. 1. vyd. Wien: Böhlau Verlag, 2008, s. 11.

⁸ DOLEŽAL, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 2, s. 54.

⁹ RYŠKA, M. § 2959 [Sekundární oběti]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (2. aktual.). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 5.

¹⁰ STIEGLER, op. cit.

jasně převažuje názor, že by měl být podle současné právní úpravy odškodňován dle § 2910 věty první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „OZ“), ve spojení s 2958 OZ¹¹, neboť bylo zasaženo do zdraví, tedy absolutního práva, pozůstalého, a je tak vlastně sám „primární obětí“, je soudy vnímán jako problematický a není samostatně nahrazován.¹²

Tato vytvořená vazba mezi nemajetkovou újmou způsobenou sekundárním obětí a široce chápanou ochranou osobnosti tak způsobuje, že není jasné stanovená hranice toho, co vše může být sekundárním obětí hrazeno a kdo všechno vůbec může být za sekundární oběť považován.¹³ Domnívám se, že tato dvojkolejnost vyvolala tendenci rozšiřovat ochranu osobnosti a podřazovat pod její rozsah situace a nároky, které by měly být buď hrazeny podle jiných ustanovení či by neměly, s odkazem na pravidlo *de minimis*, být hrazeny vůbec. Ostatně i koncepce, kterou se zabývá tento článek, je toho dle mého názoru, jak vysvětlím dále, dobrým příkladem.

V současném občanském zákoníku je problematika sekundárních obětí upravena v několika ustanoveních, např. § 2959, § 2961, § 2966 či § 2971, klíčové je především první zmiňované, které se týká odčinění duševních útrap při usmrcení nebo zvláště závažném blížení na zdraví manželu, rodičům, dětem a jiným osobám blízkým. Je nutné se zabývat povahou tohoto ustanovení. § 2959 OZ je tzv. nesamostatnou skutkovou podstatou. Předpokladem jeho aplikace je, že dojde k naplnění deliktní skutkové podstaty náhrady škody vůči primárně poškozenému, přičemž tato skutková podstata chrání život a zdraví člověka (typicky půjde o § 2910 větu první) a následně jsou splněny zvláštní předpoklady uvedené v ustanovení § 2959 OZ. Tyto předpoklady jsou, že primární poškozený byl usmrcen nebo mu bylo závažně ublíženo na zdraví, sekundární oběť je jednou z osob, které ustanovení vyjmenovává (osobou blízkou), a vznikla jí citová újma.¹⁴ Statkem, který je u sekundárních

¹¹ RYŠKA, op. cit.

¹² Viz ustálená judikatura Nejvyššího soudu navazující na rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR, publikované pod č. 7/1979 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹³ Např. prarodičům, i když nepatří mezi osoby vyjmenované v § 444 odst. 3 SOZ, zůstala stále otevřena cesta domáhání se náhrady pomocí ochrany osobnosti. Viz BEZOUŠKA, P. § 2959 [Blízké osoby jako sekundární oběti]. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závažkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1719, marg. 9.

¹⁴ DOLEŽAL, op. cit., s. 14.

obětí chráněn, jak je zmiňováno i v judikatuře,¹⁵ je schopnost udržovat, zakládat a rozvíjet vztahy s blízkými osobami. Vzhledem k tomu, že bylo upuštěno od nahrazování paušálních částek, je nyní možno stanovit v konkrétních případech výši náhrady individuálně. I když je samozřejmě těžké či přímo nemožné určit částku, která by pozůstalým „plně vyvážíla jejich utrpení,“ jde jistě o krok správným směrem. Judikatura uvádí mnoho kritérií a okolností, které se při přiznávání náhrady a určování její výše zohledňují,¹⁶ což napomáhá tomu, aby částky nebyly stanoveny arbitrárně.

4 Řešení představeného problému

S uvedenými dílčími závěry a shrnutím na mysli si nyní dovolím soudy vytvořenou koncepci náhrady újmy způsobené neprodloužením života uvést do kontextu doktríny. Považuji za důležité, aby učiněné úvahy a závěry měly uplatnění především do další praxe, a proto je představuji převážně v poměrech současné právní úpravy, pokládám je však za univerzální a aplikovatelné i v rámci předchozího občanského zákoníku.

Nejprve je však nutno zdůraznit, že následující text se zabývá čistě právní stránkou věci. Prokazování kauzality je v oblasti medicínského práva, a to především kvůli komplexnosti procesů, které v lidském těle probíhají, a individuálním rozdílům mezi fyziologií různých lidí, zvláště složitě. S tím souvisí problematika tzv. ztráty šance. Názor vyjádřený Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 9. 2. 2022, sp. zn. 31 Cdo 2376/2021, že bez zřejmé příčinné souvislosti nelze nikoho zavazovat k náhradě újmy, považuji za správný. Teorii ztráty šance je proto dle mého názoru třeba odmítnout. Z těchto důvodů budu dále pracovat s předpokladem, že uvedené příklady a situace jsou do jisté míry teoretické, neboť je otázkou spíše pro lékaře a znalce než pro právníka, zda dokážeme v konkrétních situacích s jistotou říci, že určité jednání je bez velkých pochyb v příčinné souvislosti s tím, zda smrtelně nemocný člověk zemřel dříve, než by zemřel při postupu *lege artis*, a o jak dlouhou dobu života byl tímto reálně ochuzen, abychom se přitom

¹⁵ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018, nebo ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76.

¹⁶ Výčet kritérií lze nalézt např. v nálezů Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

nepohybovali pouze v rovině pravděpodobnosti. I přes uvedenou teoretičnost je třeba se představenou situací z hlediska právní vědy zabývat, už jen proto, že ji skutečně řešily i vysoké soudy.

Domnívám se, že rozhodnutí soudů nejsou správná především kvůli absenci bližšího rozboru představeného problému z hlediska naplnění předpokladů náhrady nemajetkové újmy sekundárním obětem. V první řadě je třeba najisto postavit, zda v posuzované věci existovala povinnost, která byla porušena. V obou případech uvedených v druhé kapitole tohoto článku bylo přitom řešení této otázky složité až nejasné. V prvním z nich žalobci považovali za porušení povinnosti stanovení nesprávné diagnózy, což se však v řízení neprokázalo. Odvolací soud pak spatřoval porušení povinnosti v absenci správného poučení pacientky o potřebě dalších vyšetření. Ještě komplikovanější byla tato otázka v druhém zmiňovaném případě. V rozhodnutí Ústavního soudu v této věci tvořilo pojednání o tom, kdy mají či naopak nemají lékaři povinnost pacienta resuscitovat a jak má správně probíhat vydávání pokynu DNR, většinu nálezu, přičemž uvedené obecné závěry soudu jsou dle mého přesvědčení správné a do budoucna přínosné. Soud však musí především jasně vyslovit, zda povinnost resuscitaci provést existovala či neexistovala v konkrétním projednávaném případě, a pokud existovala a byla porušena, tak se následně podrobně zabývat tím, zda byly naplněny další předpoklady pro přiznání žalobci uplatňovaného nároku na náhradu újmy. Nejednoznačnost spatřuji např. v argumentaci Ústavního soudu, který konstatuje, že lékaři pochybili, vydali-li pokyn DNR jednostranně, aniž by své rozhodnutí konzultovali s pacientkou nebo s jejími blízkými,¹⁷ opakuje názor obecných soudů, že neprovedení kardiopulmonální resuscitace v případě pacientky však nepředstavovalo postup *non lege artis*,¹⁸ a zároveň výslovně nevylučuje, že nejednání lékařů vedlo k ukrácení života pacientky.¹⁹ Mám totiž za to, že tyto tři závěry nejsou schopny vedle sebe současně obstát.

Problematika je zajímavá zejména z hlediska kauzality. Domnívám se, že došlo k pochybení při aplikaci pravidla *conditio sine qua non* (podmínky, bez

¹⁷ Viz nálezn Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1594/22, bod 88.

¹⁸ Ibid., bod 95.

¹⁹ Ibid., bod 92.

níž by následek nastal). Je klíčové vymezit, co přesně toto pravidlo znamená a jak jej použít. Nestačí se totiž pouze ptát, zda by následek nastal i při absenci konání, resp. v případě opomenutí, si přimyslet konání a představit si tak hypotetický skutkový děj a zjišťovat, zda by následek nastal i za těchto okolností, nebo by naopak odpadnul, protože mnohé situace si žádají podrobnější řešení. Ostatně právě následek v podobě smrti je tohoto ukázkovým příkladem. Každý člověk jednou zemře, rozdíl je však v tom kdy, kde a jakým způsobem. Doktrína²⁰ i judikatura²¹ tyto skutečnosti reflektuje a proto konstatuje, že je potřeba zkoumat, zda by výsledek i bez předmětného jednání vznikl stejným způsobem, na stejném místě a ve stejném čase. Pro přiblížení této teze uvádím následující příklad. Při autonehodě je vinou řidiče kamionu zabit muž, spolujezdec protijedoucího osobního auta. Tomuto muži bylo v době nehody 75 let, byl vážně onkologicky nemocný a velmi brzy by na tuto chorobu zemřel. V popsaném případě následek smrti nastal v podobném čase, avšak odlišným způsobem a v jiném místě.²² Dovolím si tvrdit, že v této situaci by s největší pravděpodobností byl řidič kamionu povinný nahradit sekundárním obětí újmu dle § 444 odst. 3 SOZ, resp. § 2959 OZ, neboť by nevznikala pochybnost, že byly naplněny všechny předpoklady aplikace těchto ustanovení. Věk, a domnívám se že i nemoc, poškozeného by nebyly důvodem pro nepřiznání náhrady, ale kritériem pro stanovení její výše.²³ Naproti tomu můžeme postavit příklad mladé ženy trpící onemocněním, které sice již dospělo do stádia, kdy je nepochybné, že je nevyléčitelné a že na něj žena zemře, avšak při postupu *lege artis* by prokazatelně žila ještě minimálně dva roky a mohla se tak po tuto dobu věnovat výchově svého malého syna. Dojde však k porušení povinnosti, v jejímž

²⁰ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX.* Praha: Leges, 2018, s. 181–2.

²¹ Např. v nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I ÚS 312/05, je formulováno následující: „*Abychom mohli bovoriť o takovom kauzálnom vzťahu medzi dvoma skutočnosťami, je nutné, aby skutočnosť, ktorá má byť príčinou, bola nutnou podmíankou (conditio sine qua non) toho, že sa následek uskutočnil práve tak, jak se uskutečnil, tj. daným způsobem, v daném čase a v daném místě.*“

²² Považuji za vhodné zdůraznit, že při posuzování následku smrti je třeba přihlížet i k místnímu aspektu. I přesto, že místo smrti není tak zásadní jako její čas či způsob, je jisté pro mnoho lidí významné, zda zemřou např. doma obklopeni svým blízkým prostředím a lidmi, nebo v osamocení v nemocnici.

²³ Věk zemřelého je jedním z judikaturou dovozených kritérií, ke kterým je nutno přihlížet při rozhodování o výši náhrady.

důsledku smrti ženy nastane dříve. V tomto případě následek smrti nadešel stejným způsobem, ale v jiném čase. Z hlediska výše uvedené teorie došlo v obou případech v důsledku porušení povinnosti k zásahu do života, protože smrt nastala kvůli jednání škůdce jinak, než by tomu bylo bez tohoto jednání. Druhý z nich však soudy posuzují jinak než první a vylučují u něj, v případě, že se domáhají pozůstalí nemajetkové újmy, aplikaci § 444 odst. 3 SOZ, resp. § 2959 OZ a dovozují speciální nárok dle § 13 odst. 2 SOZ.

Velmi důležité je podotknout, že ne každá změna ve způsobu, času a místě je rozhodná, neboť se může jednat pouze o změnu nepodstatnou.²⁴ Je naprosto korektní zdůrazňovat právo člověka na důstojnou přirozenou smrt a to, že pacientovi nemá být poskytována zbytečná péče. Prodlužování trýzně a bolesti člověka na sklonku jeho života by odporovalo nejen lékařské etice, ale i obecným dobrým mravům. V takových chvílích, kdy je jisté, že pacient bude, např. právě v důsledku resuscitace, žít pouze o minuty, hodiny či dny déle, je třeba tento úkon skutečně vnímat ne jako zachování a prodlužování života, ale jako prodlužování umírání. Je jistě třeba vzít v potaz i to, zda dosažená kvalita života bude při takovémto neoddálení života bídná, pacient bude např. v kómatu nebo bude zažívat neutuchající bolesti. I když je z čistě lidského hlediska naprosto pochopitelné, že pro blízké osoby může mít i třeba jeden další den strávený se svým blízkým subjektivně až nevyčísitelnou hodnotu a ztráta milovaného člověka je vždy velmi bolestivá, nelze při nahrazování nemajetkové újmy ztrácet racionalitu a odhlížet od skutečnosti, že člověk a medicína, i přes její rapidní a obdivuhodný vývoj, nejsou všemocní a smrt vždy odvrátit nemohou a vzhledem k výše uvedenému by dokonce v popsanych případech ani odvracet neměli. Domnívám se, že za těchto okolností lze v zásadě²⁵ říci, že nebylo zasazeno do života pacienta a není naplněna skutková podstata náhrady škody vůči primárně poškozenému. V mnoha případech totiž buď vůbec nedojde k porušení povinnosti (např. lékař vůbec nebude mít povinnost resuscitaci

²⁴ MELZER, TÉGL a kol., op. cit.

²⁵ Považuji za důležité zdůraznit, že popisují situaci, kdy jedinou změnou je pouze nepodstatná změna času smrti. Pokud by smrt nastala jiným způsobem (např. ranou z milosti), pak by nebyla vyloučena povinnost náhrady újmy sekundárním obětem. V některých případech změny způsobu by dokonce mohly nastoupit i jiné typy odpovědnosti, dokonce i trestněprávní odpovědnost pachatele (viz trestný čin týrání svěřené osoby). Nelze tak dovodit, že by život byl k jeho konci chráněný méně než za jeho předchozího plynutí.

či jiný úkon provést s ohledem na to, že by se jednalo o zbytečnou péči), případně nebude splněno *conditio sine qua non*, protože smrt nastane stejným způsobem, ve stejném místě a můžeme říci, že i ve stejném čase, neboť změna času v délce minut, hodin či dnů je vzhledem k výše uvedenému z hlediska práva nepodstatnou změnou. Domnívám se proto, že je správné nepřiznat pozůstalým náhradu dle § 444 odst. 3 SOZ., resp. § 2959 OZ. Zároveň však v obecnosti nespatřuji ani důvod pro přiznání náhrady pozůstalým podle nároku jiného. Nesouhlasím tak s konstatováním Nejvyššího soudu, že se pozůstalí mají v daných situacích domáhat náhrady újmy „za jiný zásah do svých osobnostních práv ve smyslu § 11 a § 13 obč. zák., jež může doplňovat nároky z náhrady škody [...] a o němž lze uvažovat právě i v případě, jsou-li dotčení připraveni o čas s danou blízkou osobou, jejíž odchod se již nezadržitelně blíží.“²⁶ Na podporu svého postoje uvádím následující argumenty. Jak jsem již uvedla výše, náhrada nemajetkové újmy osobám, které byly poškozeny nepřímo, je pouze určitá výjimka z pravidla a je žádoucí, aby podmínky pro její přiznání byly dodržovány. Pokud současná právní úprava v dané situaci nárok sekundární oběti výslovně neupravuje, pak jednoduše tento nárok neexistuje (srov. § 2894 odst. 2 OZ). Jsem názoru, že vzhledem k minulé právní úpravě, vznikla kvůli dvojkolejnosti náhrady nemajetkové újmy sekundárním obětem tendence podrážkovat pod rozšířený rozsah ochrany osobnosti situace a nároky, které takto však kvalifikovány být neměly. V případě, že nebylo zasaženo do práva na život primární oběti a nemohou tak být naplněny předpoklady aplikace § 444 odst. 3 SOZ, resp. § 2959 OZ, protože se zaprvé jedná o nesamostatnou skutkovou podstatu a zadruhé fakticky nemohla být způsobena újma pozůstalému, když nebyla způsobena ani zemřelému, nelze konstruovat jiný nárok za zásah do osobnostních práv, jehož podstatou by byla čistě subjektivní citová újma a smutek pozůstalého způsobené smrtí jeho blízkého a toho, že se cítí ochuzen o krátký čas, který s ním chtěl ještě strávit. Takovéto pocity bohužel zažívá každý, kdo ztratil svoji milovanou osobu. V situaci, kdy by daná nemocná osoba tak jako tak stejným způsobem zemřela a jediný rozdíl je to, zda by se tak stalo o minuty, hodiny či pár dní později, by bohužel smutek pozůstalého nastal také nastal tak jako tak a nebyla by zde možnost dále rozvíjet s blízkým vzájemné vztahy, zvláště

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2022, sp. zn. 25 Cdo 961/2021, bod 17.

pokud by stav umírajícího byl takový, že by nebyl schopen komunikace. Lze tak shrnout, že nelze činit k náhradě této subjektivní újmy povinného toho, o kom dovodíme, že nezpůsobil zásah do života zemřelého. Zároveň je tato úvaha soudů nesprávná i z důvodu, že by bylo fakticky jednodušší dosáhnout na náhradu této subjektivní újmy za méně závažný následek v podobě neprodloužení života blízkého dle ustanovení na ochranu osobnosti, než na náhradu nemajetkové újmy za smrt blízkého, neboť pro umožnění druhého zmíněného je třeba, aby byly splněny všechny předpoklady aplikace příslušných ustanovení zákona, přičemž je zákonem upraven i okruh osob, které jsou aktivně legitimovány se tohoto nároku domáhat. Naproti tomu, pro odškodnění za připravení o čas s danou blízkou osobou není třeba splnění striktních podmínek a mohlo by se stát, že na něj dosáhne i osoba, která není aktivně legitimována pro náhradu újmy za smrt.

Nelze však souhlasit s následující tezí: „*Nosný závěr [...] ohledně nepoužitelnosti nároku podle § 444 odst. 3 občanského zákoníku není závislý na konkrétní možné době přežití (minut, hodin, dnů či několika měsíců). Podstatné v tomto ohledu je, že neprodloužení nevyhnutelného umírání není usmrcením ve smyslu citovaného ustanovení.*“²⁷ Vzhledem k závěrům, které jsem výše učinila, je zřejmé, že jsem názoru, že doba konkrétního možného přežití naopak hraje roli klíčovou. Pokud je totiž změna času podstatná, následek by bez předmětného jednání nenastal stejně a pravidlo *conditio sine qua non* nám ukazuje, že jednání je, resp. může být, pokud jsou naplněny i všechny ostatní předpoklady náhrady škody (kupř. objektivní přičitatelnost), v příčinné souvislosti s tím, že došlo k zásahu do života dané osoby. Je však velmi obtížné říci, kde přesně leží ona hranice mezi podstatnou či nepodstatnou změnou v čase, protože se jedná o velmi citlivou otázku, na níž mohou mít lidé velmi rozdílné názory ovlivněné jejich životní zkušenostmi, postoji a přesvědčeními. Přestože stanovení této hranice je proto komplikované a pravděpodobně se neobejde bez kontroverzí, tak se domnívám, že učiněno být musí, protože jej vnímám jako výrazně lepší řešení, než nerozlišovat mezi časovými úseky vůbec a *de facto* tak nahlížet na případy, kdy by člověk v případě nepochybení žil o minuty déle stejně jako ty, ve kterých byl schopný žít běžný život ještě roky. Toto řešení by podle mě bylo, jak z hlediska právní teorie, tak především z hlediska čistě

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1594/22, bod 98.

lidského nekorektní. Osobně vnímám jako nepodstatnou změnu čas v délce minut, hodin, dní a týdnů. Na druhou stranu podstatnou změnou je pro mě jisté čas v řádu roků. Za nejvíce sporný a problematický považuji časový úsek v délce měsíců, osobně mám tendenci jej řadit taktéž spíše do skupiny prvé, tedy mezi změny nepodstatné. Je však na judikatuře, aby tento problém vhodně vyřešila a v jednotlivých případech posoudila.

V situaci, kdy máme postaveno na jisto, že v důsledku určitého konání či opomenutí nastala smrt osoby stejným způsobem, avšak podstatně dříve, a došlo tak k zásahu do práva na život primární oběti, lze uvažovat o tom, zda vzniká v těchto situacích sekundární oběti nárok dle § 2959 OZ. Osobně se přikláním k názoru, že tato možnost existuje. Za dané situace totiž mohou být naplněny všechny předpoklady aplikace tohoto ustanovení. Jak uvedeno výše, můžeme v konkrétním případě dojít k závěru, že byla naplněna delikt ní skutková podstaty náhrady škody chránící život primárně poškozeného. Zároveň budou splněny i podmínky týkající se nesamostatné skutkové podstaty, neboť následkem je smrt primární oběti a její osobě blízké vznikla citová újma. Citová újma je zvláště zřetelná, pokud zdůrazníme, že statkem, který § 2959 OZ chrání, je schopnost udržovat, zakládat a rozvíjet vztahy s blízkými osobami. Existenci této újmy lze ilustrovat na předchozím příkladu ženy, která zemřela o dva roky dříve a zanechala po sobě malého syna. V tomto případě je naprosto zjevná nastalá újma dítěte, které přišlo o drahocenný čas, který nebýt pochybení mohlo s matkou ještě strávit, vytvořit si na ni více vzpomínek a odnést si do zbytku života více z její výchovy a mateřské lásky, která je v životě člověka nenahraditelná.

Nevyléčitelná nemoc, resp. podstatně dlouhá délka života, o kterou byl poškozený a s ním i jeho příbuzní ochuzeni, by dle mého názoru neměla být důvodem pro nepřiznání náhrady dle § 2959 OZ, ale kritériem pro stanovení její výše, přesněji řečeno pro její snížení. Přiznaná částka bude v případě nemocné ženy podstatně nižší než v situaci, kdy by stejně stará, avšak zdravá žena byla zabita např. při autonehodě, neboť v tomto případě bychom předpokládali, že by mohla být součástí životů svých blízkých ještě další desítky let. Nepochybně se však v obou případech jedná o typově stejnou újmu sekundárních obětí a zásah do stejného statku. I z tohoto důvodu považuji za správné tyto situace odškodňovat dle stejného ustanovení a jejich závažnost

odlišit konkrétní výši přiznané náhrady. V této souvislosti je nutno zdůraznit, že uvedené závěry je možno aplikovat i v rámci předchozí právní úpravy, protože dle SOZ bylo možno snížit výši náhrady. Konkrétně by náhrada dle předmětného § 444 odst. 3 SOZ byla snížena v souladu s § 450 SOZ, který z důvodů hodných zvláštního zřetele umožňoval vymanit se z přiznání paušálních částek. O takový důvod se přitom v předmětných situacích jistě jednat bude. Naopak postoj vysokých soudů klonící se k řešení, že v těchto specifických případech má být újma sekundárních obětí hrazena dle ustanovení na ochranu osobnosti, se jeví jako nevhodný, neboť podporuje stav dvojkoľejnosti, který fakticky znamená, že zásah do stejného statku má být v jednom případě odškodňován podle jednoho ustanovení, ve druhém podle jiného. Proto se domnívám, že i v případě, že smrt nastala v podstatně jiném čase, je třeba názor Nejvyššího a Ústavního soudu o použitelnosti nároku na náhradu újmy sekundárních obětí dle ustanovení ochrany osobnosti odmítnout a naopak připustit v jednotlivých případech možnost existence nároku dle § 2959 OZ, resp. § 444 odst. 3 SOZ.

Zároveň zastávám názor, že by měla být vzata v potaz i kvalita života primární oběti a s ní se pojící schopnost budovat se svými blízkými vztahy. Pokud by bylo prokázáno, že oběť sice mohla žít podstatně déle, avšak by byla až do smrti např. v kómatu a nebyla tak schopna komunikace ani jiného navázání kontaktu a vnímání, tak se domnívám, že by náhrada sekundárním obětím být přiznána neměla. Zaprvé totiž v tomto případě není zasazeno do statku, který § 2959 OZ chrání, neboť blízcí by bohužel s primární obětí nebyli schopni rozvíjet vztahy, ať už by pacient byl v kómatu či zemřel. Zadruhé by nastala paradoxní situace, neboť v obecné rovině vzniká v případě způsobení zvlášť závažného ublížení na zdraví, za které je považován právě i kómatický stav,²⁸ sekundárním obětím nárok taktéž dle § 2959. Vzhledem k tomu, že zákon vedle sebe staví následek smrti a kómatu, považuje kóma za následek blížící se svou závažností následku smrti. Oba tyto následky jsou tak dle § 2959 OZ podobně nežádoucí a jsou schopny způsobit újmu sekundárním obětím. V případech, kterými se zabývá tento článek, by však bylo nutno říci, že škůdce je povinen k náhradě sekundárním obětím, neboť v důsledku jeho jednání nastala smrt a ne dlouhodobé kóma, které

²⁸ RYŠKA, op. cit., marg. 32.

by tak fakticky bylo vnímáno jako stav žádoucí. To by znamenalo, že ve standardních případech by byl škůdce odpovědný dle § 2959 OZ, protože kóma způsobil, ve specifických, zde uváděných případech však proto, že kóma nezpůsobil. Lze tak shrnout, že v případě, že v důsledku porušení povinnosti primární oběť zemřela, namísto toho, aby dlouhodobě ležela v kómatu, ze kterého by se již nemohla probudit a vrátit do běžného života, nevzniká sekundárním obětem nárok dle § 2959 OZ, avšak ani žádný jiný nárok.

Ke konci bych chtěla ještě zdůraznit myšlenku, že samotné rozlišování mezi neprodloužením života a usmrcením považuji za nesprávné a neudržitelné. Je jistě pochopitelné, že v některých případech, třeba právě i těch, které představuji v druhé kapitole tohoto článku, vzniká tendence odlišit smrt vážně nemocného, kterému již bohužel nezbyvá dlouhý čas, od kupř. násilné smrti, která postihne zdravého člověka. Rozdíly mezi těmito situacemi rozhodně nejde přehlížet lidsky, a proto je nelze přehlížet ani z hlediska práva. Zároveň je však nutné pohlížet na tuto problematiku z větší perspektivy a navrhnout řešení, které obstojí i v obecnosti a budoucnosti. Existuje totiž velké množství různorodých chorob či vrozených poruch, které jsou nevyléčitelné a je tak jisté, že na ně člověk jednoho dne zemře. Přesto medicína pomáhá lidem, kteří jimi trpí, žít i několik dalších let poměrně kvalitní život. Pro tyto pacienty a jejich příbuzné je proto právě čas naprosto zásadní hodnotou. Vývoj medicíny navíc stále pokračuje a lze předpokládat, že v budoucnu lékaři dokáží rozvoj některých dalších nemocí, když ne zastavit úplně, tak alespoň ještě více zpomalit. Domnívám se, že konstruování újmy za neprodloužení života, které fakticky vrhá do jedné skupiny osoby, které jsou již na samém sklonku života, s těmi, které jsou schopny při správné pomoci ještě dlouho vést kvalitní život, tak není spravedlivé. První z této skupiny a jejich blízké osoby totiž až nepřiměřeně chrání, čímž je podporován rozvoj defenzivní medicíny, kdežto druhé z nich a jejich příbuzné naopak nepřiměřeně opomíjí. Domnívám se, že tyto závěry by mohly, dovedeny do extrému, vést dokonce až k tomu, že život lidí žijících s nevyléčitelnou chorobou by byl chráněn méně než život lidí zdravých. Proto se přikláním k řešení, které je dle mého názoru celkově restriktivnější, a to zejména ve vztahu k prvním jmenovaným, než řešení v judikatuře, avšak v případě druhých jmenovaných naopak otevírá, při splnění podmínek, možnou cestu ke spravedlivé náhradě újmy jejich blízkých.

5 Závěr

Ve své práci jsem dospěla k názoru, že závěry judikatury týkající se odlišování újmy způsobené smrtí blízké osoby od újmy zapříčiněné „neprodloužením života“ jsou nesprávné, a to především z hlediska teorie nutné podmínky. V situaci, kdy smrt primární oběti nastala stejným způsobem, tedy na projevy její nevyléčitelné choroby, avšak v jiném čase, je nutné zabývat se tím, zda se jednalo o podstatnou či nepodstatnou změnu času. V případě změny nepodstatné (minuty, hodiny, dny, týdny) sekundárním obětí nevznikne žádný nárok na náhradu nemajetkové újmy. Pokud nastala podstatná změna času (zejména roky), může v konkrétním případě existovat možnost práva sekundárních obětí na kompenzaci nemajetkové újmy dle § 2959 OZ. Ve výši náhrady musí být zohledněna skutečnost, že primární oběť trpěla nevyléčitelnou chorobou, a proto by i v případně korektního postupu nemohla být vyléčena a žila pouze po omezenou dobu. Náhrada sekundárním obětím však nebude poskytnuta v případě, že v důsledku porušení povinnosti primární oběť zemřela, namísto toho, aby dlouhodobě ležela v kómatu, ze kterého by se již nemohla probudit a nebyla proto schopna s blízkými rozvíjet vztahy.

Pro úspěch žalobce je nutné příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti a ukrácením života prokázat, nemůže se jednat o tzv. ztrátu šance.

Uvedené závěry považuji za správné i z hlediska nutnosti racionálního přístupu k náhradě škody v medicínskoprávních sporech.

References

- ADAMOVIČ, H. Odpovědnost za újmu a kvalita zdravotní péče s přihlédnutím k zahraniční zkušenosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2023, roč. 13, č. 1. ISSN 1804-8137.
- BEZOUŠKA, P. § 2959 [Blízké osoby jako sekundární oběti]. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.
- DOLEŽAL, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 2. ISSN 1804-8137.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX.* Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.

RYŠKA, M. § 2959 [Sekundární oběti]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. 2. vyd. (2. aktual.).* Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-747-7.

STIEGLER, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschaden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung.* 1. vyd. Wien: Böhlau Verlag, 2008. ISBN 978-3-205-78199-8.

ŠKÁROVÁ, M. § 450 [Snížení náhrady soudem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-004-1.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I ÚS 312/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1594/22.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. IV.ÚS 315/01.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 1725/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2022, sp. zn. 31 Cdo 2376/2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2022, sp. zn. 25 Cdo 961/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2023, sp. zn. 25 Cdo 2544/2022.

Rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76, publikované pod č. 7/1979 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96.

Zákon č. 89/2012 Sb, občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Contact – e-mail

508851@mail.muni.cz

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; doc. Mgr. Pavel Caha, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; prof. PhDr. Vít Hloušek, Ph.D.;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Mgr. Markéta Munzarová, Dr. rer. nat.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.; prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.;
doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D. (předseda);
Mgr. Bc. Luboš Brim, Ph.D.; Mgr. David Čep, Ph.D.;
JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D.; doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.;
JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.;
JUDr. Dominik Židek, Ph.D.

COFOLA 2024

část 3 – Aktuální otázky náhrady škody

Sborník příspěvků mladých právníků, doktorandů a právních vědců

Mgr. Petra Mertelová, Mgr. Silvie Konopková, Ph.D.,

JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D. (eds.)

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2024

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 765

1., elektronické vydání, 2024
ISBN 978-80-280-0673-0 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-280-0673-0

